

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА.

III
ЖС-14988

1921-1-12

СТУДЕНТСКИЙ ВЕСНИК

ПОСТУП

В РАЙОНЕ ДОСТАТКА

НАШ ПРАВОС

1922

94

1. с. 92

СТУДЕНТСЬКИЙ ВІСНИК

ПОСТУП

— — — ІЗ ПОСТІЙНИМ ДОДАТКОМ — — —

„НАШ ПРАПОР“

РІЧНИК І.

30429

ЛЬВІВ — 1921.
НАКЛАДОМ М. Т. МОЛОДІ.

З ПЕЧАТНІ СТАВРОПИГІСЬКОГО ІНСТИТУТА
під управою Ю. Сидорака.

Зміст I-го річника:

I. Статті програмового, научного й суспільного змісту.

	Стор.
— Наша програма	1
Г. Пархоцький: На стрічу студ. вісн. „Поступ“	4
Д-р Т. Гамартенко: З філософійних проблемів	6, 70, 129, 293
Ор. С. Мердін: Сила волі і щастя	12, 37, 74, 101
И. Скрут: Жіноче питання	14, 34, 94, 185
Д-р Й. Маркевич: В 60. роковини смерті Тараса	25
Д-р О. Макарушка: Грека й латина, чи новітні мови?	27
Д-р Г. Костельник: Пісня Богові	39, 143
— Головніші правила нового правопису	47
Д-р Й. Маркевич: Студентські організації в середн. школах	65, 97
Д-р Я. Гординський: Роль мови у творчості поета	68
И. С.: Значіння й вартість молодости	83
— Наші недомагання. Анкета „Поступу“	90, 92, 126, 180, 181, 183, 213, 296
М. Мох: У 5-ті роковини смерті Г. Франка	113
Д-р Р. Ковшевич: Juris ignoantia poset	116
П. С. Молодший: Як ідейний студент найкраще переведе ферію	138
И. С.: Читайте!	163
Т. П—р: Новим шляхом	177
Г. Гла-вич: Гуртова праця	201
Ю. Крохмалюк: Про лучисті тіла	210, 254
— Гігієна щоденного життя студента(-ки)	233
И. Скрутьєв: Від природи до Бога	241, 298
Д-р Г. Свєніцький: Драгоманов і Галиччани	248
Скр.: Студентство й народ	263
И. С.: Більше культури душі!	275
— Після цілорічної праці	281
Д-р Г. Свєніцький: Данте	282

II. Поезії.

В. Лімниченко: До побіди	3
Г. К—а: Благословлю тебе терпіння	23
Марусин: Зимовий настрій	33
Г. К—а: Ніч у тюрмі	40
Г. Л—о: Sentenja	46
Т. Шевченко: Золоті слова	54
В. Я.: Свігом мело	55
В. Я.: Тернистий шлях	65
Лелію я у серці мому	73
...Не займо їх за це	73
Василь Л.: Весняна ніч	83
В. Лімниченко: Вже чую легіт	88
П. Ісаїв: Гуртуймося!	89
В. Я.: Весна на чужині	105
Фр. Романюк: Поворот стрільця	111
В. Я.: Моїй Неньці	112

	Стор.
З. <i>Лижкевичівна</i> : На весну	115
В. Л.: По дворі ходить сон	125
І. Франко: Або смерть або перемога	137
Непобіджена злими ворогами	137
Л. <i>Верховинка</i> : Сонце	137
Г. М.: Роздума	142
Г. <i>Костельник</i> : Де рожі цвітуть	148
О. Ко.: Думка	164
І. <i>Шевчик-Лукавиченко</i> : Грай, бандуро!	171
Скажи! чи бачиш ти	176
Г. <i>Костельник</i> : Три серця	176
І. Л—о: Під цвіт вишень	176
Л. <i>Верховинка</i> : Іділя	185
І. Зірка: На цвинтарі	188
П. <i>Стефанишин</i> : Світ радощів манить	201
М. <i>Курцеба</i> : І до Марії	207
О. Корба: Приязнь	208
С. <i>Кабаровська</i> : На соняшний, на ясний шлях!	209
В. Сайко: Осінній вихор	212
В. <i>Лімниченко</i> : Вітаю вас, осінні, темні ночі	215
Ро—тер: Шепочуть у шелесті	226
П. <i>Стефанишин</i> : Осінь	234
Славчин: Воєнні матуристи	235
Г. М.: Тихо-глухо.. друг мій спить	247
О. <i>Вільшина</i> : Із цуклю: „Осінні настрої“	264
М. <i>Бабій</i> : В осінній вечір на Замку	264
Меріям: Голод	267
В. <i>Грінченко</i> : До борні	276
Р. <i>Мартинець</i> : Джерело життя	295
Я. <i>Кралько</i> : Я не буду ридать безуспішно	295
В. Я.: З альбому	302
Меріям: Зів'ялі цвіти	318
Р. <i>Мартинець</i> : На батьковій могилі	318

З чужих поетів:

И. <i>Шляф</i> : Дош, перекл. І. Л—о	125
Н. <i>de Régnier</i> : Про це, що люблю я, пер. І. Л—о	125
Т. <i>Сологуб</i> : Ох, як тяжко тут жить, пер. Меріям	262
А. <i>Блок</i> : Грустія и плача и смѣсь..., пер. І. Л—о	262
Ж. <i>Moréas</i> : Станса 12. 1. вн., пер. І. Л—о	262
Ноктурн, пер. І. Л—о	263
М. <i>Лохвицька</i> : Непорочная, пер. Меріям	319

III. Оповідання, новелі, нариси, сценічні картини, афоризми.

Ж. <i>Май</i> : Проклятий	18, 55
П. <i>Молодий</i> : Професор Б.	22
І. <i>Стефанів</i> : Ганнібаль і Наполеон	41
Й. <i>Ерґензен</i> : Зерно пшениці	42
О. <i>Горбатий</i> : Вразіння з побугу на В. Україні	44, 76
В. <i>Лімниченко</i> : З весною	79
В. М.: Історія могого цвікера	86
В. <i>Лімниченко</i> : Молодий герой	100
О. Оп. <i>Гадзевич</i> : На могилі Тараза	106

	Стор.
Марійка Я.: Весна йде	110
І. Пархацький: Добрі діти родичам віноць	110
В—ко: У семерку осінньої ночі	111
М. Вільшина: О. Новаківський	144
— Думки сімох мудрців	145
І. Стефанів: Гетьмани Б. Хмельницький і І. Мазепа	146
В. Я.: Ферії	149
Г. К—а: Зайшов себе	150
В—о: Спомин	151
М. Ю Лермоитов: Ашик-Керіб	164
О. Маковей: Тайна у фляшці	168
Й. Заячківський: Смолоскипи Назорея	172
М. Байрак: При споминах	175
Р. Скаський: В тюрмі	178
І. Л—о: Молитва ночі	184
Л. Терів: Ялиці	205
О. Соломний: Панахида	208
П. Сосенко Мол.: Кривавоокі голови	216
О. Соломний: На чатах	227
Е. фон Вільденбрух: Прогулька	236
Л. Верховника: Нема позволення	259, 303
Гр. Голіан: Журба	265
З. Лягерлесф: Стара Агнета	277
П. Сосенко Мол.: Козаки на морю	316
М. Байрак: У церкві	318
М. Волковський: Сумерк надходить	318

IV. Зі студентського життя й студентських організацій.

Пласт, його завдання, кличі й обовязки. — Львівські Пластунки на святі Йордану. (Реф. П. Ток.)	49
Марійське Тов. Молоді. Львів. Його ціль, орудники й історія	49
„Научний кружок“ укр. гімн. Станіславів	50
Укр. нар. секція „Domagoj“, Загреб. Лист до Редакції	80
„Ліга укр. студентів“. Львів. Про її завдання, орудники, організацію, членів і обовязки. (Реф. П. Ток.)	81
Кружок самообразування ім. Б. Грінченка, Львів.	81

Зі життя акад. молоді:

Галичини: (Львів, Станіславів, Стрий) — стор. 152. (Львів, Коломия) — стор. 193. — (Студ. аїзд у Львові) — стор. 230. — (Львів, зі спортового світа й и.)	263, 303
Вел. України:	153, 231, 269, 309
Польці:	154, 194, 231, 269
Чехії:	154, 194, 232, 270, 309
Австрії:	155, 196
Німеччини:	157, 196, 271
Буковини:	157, 194, 231
Румунії:	157
Швайцарії:	196
Болгарії:	232
Італії:	269, 310
Франції:	270, 312
Америки:	157
Бразилії:	311

Середні школи:

<i>Галичини</i> : (Львів, Святочні сходи пластових полків) — (Реф. П. Ток.) — стор. 158. — (Заклик Л. У. С. Львів) — стор. 159. — (Лист од кружка „Самообразування“ Перемишль.) — стор. 160. — (Звіт читальні учениць укр. держ. семін. курсів. Перемишль.) — стор. 160. — (Огляд пластового життя. Львів.) — Реф. — ох.) — стор. 197. — (Пластова вистава. Львів.) — (Реф. — ох.) — стор. 198. — (Загальні збори кружка „Самообразування“ при учит. семінарії у Львові.) — (Реф. О. Г—івна) — стор. 232. — (Академія построчно інститутками дівочої школи СС. Василіанок у Яворові. — Реф. И. С.) стор. 271. — (Спортовий кружок укр. мол. середних шкiл). — (Реф. В. К.) 311
<i>Прикарпатської України</i> : 312
<i>Далекого Сходу</i> : 312

V. Бібліографія.

<i>M. de Wulf</i> : Notion de la scolastique médiévale. (Й. С.) 50
<i>З. Лягерлеф</i> : Дві легенди. (уф.) — <i>В. Лімниченко</i> : З війни. (мо.) — <i>Р. Н. Венсон</i> : Pan swiata. (*) — <i>Fanny Imle</i> : Die Frau in der Politik. (Скр) 52
<i>Др. В. Охримович</i> : Чому я навернувся. (Др. Г. Костельник.) 103
<i>В. Буш</i> : Максим і Марко. — <i>Тогож</i> : Нечемне Ворона. — <i>Білуценко</i> : Пригоди вовка неситого. — <i>Уайльд Оскар</i> : Зоряний хлопчина 104
<i>Др. В. Єрузалем</i> : Психологія (П. К.) 188
<i>О. Маковей</i> : Криваве поле. (*) — <i>К. Май</i> , Воскресення. (уф.) 192
<i>В. Лімниченко</i> : Хуртовина (Реф. Р. Ска-ський). — <i>Я. Вільшенко</i> : Чорновнижник (Реф. Р. С.) — <i>Ідел</i> , студ. календарець на р. 1921/22 (Реф. О. Саф.) — <i>Календарець</i> для укр. дітей (Реф. О. С.) 306

VI. Некрольоги.

о. Євген Монцібович (Л. В.) 198
Олекса Єзерський (М. М.) 199
Павло Зелений (Косар К) 199
Стефан Курейба 200
Севастьян С. Головацький ЧСВВ. (Василіане-студ.) 272
Омельян Маркович (Товар. лігісти) 274
Оповідки 16, 17, 53, 157, 161, 198, 233, 272, 312
Дотепи й жарти (подав Василько) 24
Загадки 64
Книжки надіслані до редакції 52
Жертви на пресовий фонд „Поступу“ (крім окладки) 200, 240
Наша переписка 24
Крім цього на окладці кожного числа „Переписка Редакції“.

ПОКАЗЧИК

авторів, дописувачів і взагалі осіб, котрих статті, всякого рода дописи та праці містяться в осььому томі:

Бабій Микола	264	Крайцар Ілько	81
Байрак Микола	175, 317	Кралько Я.	295
Блокъ Д.	262	Крохмалюк Ю.	210, 254
В. Х.	232	Кузьменко С.	196
В—ко	111, 151	Курцеба М.	207
Василько	24	Л. В.	125
Василіане-студента	274	Л(ицинян) В. о.	199
Верховинка Леся	187, 185, 259, 303	Л—о І.	46, 125, 176, 184, 262, 263
Вигнаній Василь	181	Ластовецький Роман	205
Вислоцьна Олена	161	Лашкевичівна З.	115
Вільденбрух фон Ернст	236	Лімниченко В.	3, 44, 78, 79, 88, 100, 215
Вільшина М.	144	Лохвицькая М.	319
Вільшина Остап	264	Лермонтов Ю. М.	164
Вояковський М.	318	Лукавиченко гл. Шевчик І.	
Г. І. гл. Гладилевич Іван		Лютак Маріян	128
Гадзевич Онуфрій о.	232	Лягерлѣф З.	277
Гамартенко Теофіл Д-р	6, 70, 129, 233	М. В.	86
Гла—вич І. гл. Гладилевич Іван		М. І.	142, 247
Гладилевич Іван	193, 201, 236	М. М. гл. Мох Микола	
Г(ладилевичівна) О.	232	М—ч	231
Голинський П.	196	Май Карло	18, 55
Гомо	94	Макарушка Осип Др	27
Горбатий Осип	44, 76	Маковей Осип Др	168
Гордінський Ярослав Д-р	68	Маркевич Йосафат Др	25, 65, 97
Грінченко Борис	276	Мартинець Роман	295, 316
Голіян Гриць	265	Марусин	33
Дмитрюк Ю.	194	Масюкевич	312
Дорожовець Стефанія	161	Мердін С. Орізон	12, 37, 74, 101
Ергензен Й.	42	Меріям	262, 267, 317
Єзерський Олекса	152, 280	Миколин О.	92
Заячківський Йосиф	172	Молодший Петро	23, 138
Зірка І.	188	Могéas Jean	262, 263
Інфiмоський	196	Мох Микола	52, 113, 192, 198, 199
Ісаїв П.	89	Небилівський Василь	183
К(андюк) Панкратій	192	Немо гл. Єзерський Олекса	
К. В.	312	Окпипш Богдан	18, 55
К—а Г.	23, 40, 150	—ох гл. Мох Микола	
Кабаровська Северина	209	П—р Т.	177
Ко. О. гл. Корба Осип		Пархацький Іван	4, 110
Ковшевич Роман Д-р	116	Р. Е.	280
Козак П.	194	Редакція	2, 16, 17, 53, 272, 281, 296, 309, 313
Корба Осип	164, 203	Редько Ю.	164
Косар Кость	200	Régulier de H.	125
Костельник Гавриіл Д-р	39, 104, 143, 148, 176	Reinlender	308
		Романюк Франко	111
		Ромі	230
		Ро—тер	224

VIII

С. И.	52, 83, 163, 272, 275, 309	Уг гл. Мох Микола	
С. К.	269, 307	Учасник	318
Са-чук О.	269		
Сайко Володимир	212	Франко Іван	137
Сафат Осян	184, 307		
Свенціцький Іляріон Д-р	248, 282	Шевченко	196
Ска-сьвий Р.	178, 215, 307	Шевченко Тарас	54
Скр. гл. Скрутень Й.		Шевчик Гр.	81
Скрут. Й. гл. Скрутень Й.		Шевчик І. — Лукавиченко	171, 176
Скрутень Йосафат	14, 34, 52, 94, 185, 241, 253, 293	Шинко Б. гл. Окшнш Богдан	
Слабченко	232	Шляф І.	125
Славчин	235		
Сологубь Т.	262	Якимчук Тома	311
Соломявий Олесъ	208, 227	Яремченко О.	271
Сосенко Петро	216, 314	Яценків В(олодимир)	55, 65, 105, 112,
Стефанів Іван	41, 146		149, 302
Стефанішин П.	201, 234	Яценківна Марійка	110
Теріс А.	205	Хуф гл. Мох Микола	
То. гл. Мох Микола			
Ток. П.	49, 81, 154, 159, 196	* гл. Мох Микола	

Важніші річеві ошибки:

Стор.	рядок із гори:	замість:	має бути:
22	27 (друга шпальта)	„як на кого“	(пропустити)
102	19 " "	„український“	жидівський
111	1 " "	„гімн.“	канд. уч. сем.
148	23	„Котельник“	Котельник
161	20 (друга шп.)	„Анастасія“	Стефанія
187	41	„Рівнож“	Однак
200	21	„100“	1000
216	40	„дула“	була
217	34	„воно є“	воно не є
217	35	„поробимо	не робимо
217	49	„я не був робітником“	я все був робітником
245	50	„wis“	wir
247	28	„анологія“	аналогія
270	16 (перша шп.)	По словах: „торжество“ додати: Між відпоручниками були й Українці.	

МЕГАЛЯ АЙТЕЙТЕ!

ВЕЛИКОГО БАЖАЙТЕ!

ЗМІСТ

	стор.
Наша програма	1
В. Лімниченко: До побіди	3
Гв. Пархацький: На стрічу	4
Др. Т. Гамартенко: З філософічних проблемів	6
О. С. Мердін: Сила волі і щастя	12
Й. Скрут: Жіноче питання	14
Наша анкета	16
Додаток: „Наш Прапор“	
Молодшим Товаришам і Товаришкам.	17
К. Май: Проклятий	18
П. Молодший: Професор „Б*“	22
Г. К-а: Благословлю тебе терпіння	23
Василько; Дотепи й жарти	24
Наша переписка	24

ПЕРЕДПЛАТА

студентського вісника „Поступ“

за січень, лютий і март 1921.

Галичина	45 м. п.	Нім. Австрія	60 кор.
Придніпр. Укр.	60 грив.	Німеччина	20 м. п.
Чехо-Словаччина	25 с. к.	Швейцарія	10 фр.
Америка		0.50 дол.	

Для замовляючих більшу кількість примірників на одну адресу дається опуст:

за 25 прим.	950 м. п.
„ 50 „	1.900 „
„ 100 „	3.850 „

Ціна одного примірника 15 мар. п.

Ціни оголошень:

1 стор.	500 м. п.	1/4 стор.	200 м. п.
1/2 стор.	300 м. п.	1/8 стор.	150 м. п.

Адреса Редакції й Адміністрації: Львів, ул. Содова ч. 4, партер.

Переписка Редакції.

До всіх укр. Студентів і Студенток.

Покажіть ділом, чи хочете, щоб часопис виходив що місяці, чи лише раз на два місяці. Це залежить од Вас — а чому й як — пишемо нижше.

Товаришам семинаристам, Стрий і Яворів. Славно! Стоїте в передових рядах щодо числа передплатників. Хай лише кожна з Вас приєднає 2 Товаришки або взагалі 2 особи для передплати. А дописуйте частенько. Гарразд!

Товаришам гімназістам, Стрий. Ви перші числом між передплатниками. Іде по одному передплатникові приєднайте.

Товаришам і Товаришкам, Перемишль, Станиславів, Коломия. Поставили Ви нам загадку, якої ніхто з нас не вміє покищо розв'язати. Коли студентство сер. шкіль у всіх містах одізналося на наш поклик — із Вас дотепер (25. XII. 1920 р.) не відзивався ніхто. А в Вас разом кілька тисяч. Декотрі люди кажуть, що це безідейність, лінійство духа і т. і. Ми так не кажемо, але полишаємо загадку нерозв'язаною. Розв'язка залежить од Вас і сподіємося, що вона випаде світло.

Вас. Г. Чортків Щира подяка за зичливі слова заохоти. — Всім Товаришам і Товаришкам на чужині шлемо наш привіт і новорічні побажання. — Стефко Горак, Ліберець (Чехо-

слов.) Дмитро Вор. Прага. Прохасмо о вістки й дописи для нашого часопису. — Ляля М., Краків. Шлемо привіт і прохасмо о дописи з ділянки Ваших гарних студій.

Що дописувати до нашого часопису?

Наша програма широка, то-ж нікому не бракуватиме теми до писання. Передовсім просимо Вас, Товариші й Товаришки:

1) Почислім себе. Треба нам знати свої чисельні сили. покищо середні школи: гімназії, ліцеї, семінарії, торговельні й інші школи цього рода. Зачинаємо від цього, що найлегше. Як перевести статистику університетської молоді, про це ще напишемо. Очевидно розуміється тут лише студентство укр. народности Хай хтось із Товаришів і Товаришок із найвищих клас візьме на себе цю справу. Лише точно і критично. Вислід оголосимо.

2) Подавайте коротші й довші звіти з діяльності різних організацій, кружків і т. п. Як часто відбуваються сходи, які теми відчитів чи дискусій, які успіхи добровільно прийнятих трудів організації.

3) Пишіть критики, однак не поодиноких осіб. Критика повинна бути старанно обдуманна, відповідати дійсности, а її ціллю поправай поступ.

Наша програма.

Довголітнє воєнне лихоліття й безрадісні злидні, що навістили нашу країну, смутком оповили й наші молодіцькі круги. Притихло або завмерло буйне життя, придушена давня молода радість, сумовита буденщина зависла над овидом студентської душі. Й саме в цій історичній хвилі висилаємо в молодий світ наш „Студентський вісник“.

„МЕГАЛЯ АЙТЕЙТЕ“ його гасло — бо „бажання великого“ його зродило й „бажання великого“ будити, це його намір. Бажання великого підносить душу понад буденщину, бажання великого впливає радість і надію, бажання великого будить і розвиває незнані скриті сили; сили до витревалости в злиднях і сили до культурної праці. Вислідом цих чинників ПОСТУП, що є також імям нашого вісника. До поступу стремітиме все в новому органі. Поступу бажаємо в нашому формуванні і тому обговорюватимемо різні ділянки наук, із метою поширити й поглибити посідання ПРАВДИ. Правдою кормиться розумне єство людини, правда є світлом для духового зору, без правди дух нидіє і завмирає. А між безконечними числом проміннями світла правди, присвячуватимемо більшу вагу за сновкам (прінципам), що мовби ясні сонця перевищують сяйвом дрібні зірки правди й їх промінчики — й широко розливають невичірню силу світла в безкрай всесвіт думки.

Поступу бажаємо й для нашого ХАРАКТЕРУ. Гармонійний, викінчений, сильний характер, це найвищий скарб людини, це мета зусиль усіх найцирніших педагогів¹⁾; це невміруща тенденція благородного серця. За сильними і великими характерами оглядаються тужно керманичі новітніх держав, одзиваються голоси європейської преси; великі характери це найцінніший здобуток культурних народів; із ними народи розвиваються до найвищої могутости; без них стають невольниками й гинуть.

¹⁾ Провідна думка найславнішого новітнього педагога F. W. Förster-a в усіх його творах.

Цьому найвищому поступові, поступові в характері, хоче прислужитися наш студентський вісник. Обговорювання життєвих проблемів, благородні діла визначних одиниць, виміна думок і спільне порозуміння студентства, піддання мотивів і методів борні — це все спомагати й приспішатиме висліди найкращої праці, праці над характером.

За поступом у двох наймогутніших чинниках: за правдою й характером прийде підєм КУЛЬТУРИ нашої любої України. Як світло сонця у весняній порі розбуджує й плекає свіже життя в природі а внутрішня сила піддержує його та розвиває — так за світлом правди й внутрішньою силою характеру розвиватиметься між нами гарне, буйне, радісне життя. Це буйне життя й його свіжу силу ми внесемо згодом у старші втомлені круги і як майбутня інтелігенція станемо на чолі нашого любого народа, щоб уміло показати йому певні шляхи й вести ними до ясної долі. І цим робом — посереднім високим завданням нашого вісника є: спільними силами всього студентства виконувати Соборній Україні ясну долю серед культурних народів світа.

Наміри й бажання нашого гурту благородні й високі й тому найшли симпатію й у старших інтелігентів-патріотів у нашому городі. Запрошені нами визначні, фахові сили жертвували радо свою моральну поміч і до них звертатимемось у трудніших проблемах, які доведеться нам обговорювати. Тому сподіємося, що наш часопис не буде вповні безінтересним і для старшої інтелігентної людини. Інтересним буде передовсім для всіх приятелів молоді, що зі щирою зичливістю слідять ідейні молодецькі наміри.

Найбільшу симпатію однак хочемо і сподіємося найти у студентському світі. З ініціативи самих студентських кругів і виключно їх засобами повстав цей часопис і на першому місці до студентства звертається. Від Вас, Товариші й Товаришки, і для Вас сподіється всесторонньої праці. Від Вас і Вам нестиме часопис ВІСТИ, світло, розраду, підєм і розривку в невзгодинах життя й його частих розчаруваннях. Хай відізветься Ваше благородне серце, хай візьмуться руки до праці. Станьмо всі до борні за високі ідеали правди, поступу й культури! „МЕГАЛЯ АЙТЕЙТЕ“ — „ВЕЛИКОГО БАЖАЙТЕ“!

Редакція.

В. Лімниченко.

ДО ПОБІДИ.

У мою родинну хатину прибився,
З вітрами прилинув з далекого світа
Мій дух, що блуканням по світі втомився,
Сумний наче доля старця-ереміта.

Й мойому Вітцеві став слізми казати
Як лихо живеться на світі братам,
Як гірко в неволі свій вік вікувати,
Як важко глядіти у вічі катам...

Й мойому Вітцеві став розповідати
Як лихо на світі убогому жить,
Як тяжко слабому без сили блукати...
— Бо сила у світі усе побідить.

І став він у Батька просити-молити,
І яв він питати, що треба робить,
Щоб сили слабого знова воскресити,
Щоб нарід до бою, до діл оживить...

Бо нарід наш плаче плачем Єремії,
При згадці про рідний, далекий Сіон..
І гасне у нього остання надія,
І слабне вже віра, як ранішній сон.

А з вітром говорять стрілецькі могили
Й світами убитих проноситься зов:
„Завіщо ми голови буйні зложили,
За що молоду проливали ми кров?“ —

Бо кари у Бога накликають слюзи
Опущених бідних забутих сиріт,
Що в люту негоду, в найбільші морози
Батьки їх лишили, забув про них світ.

І вчув я від Батька ласкавее слово,
Що трохи всмирило незмірний мій біль...

* * *

„Наш нарід зніметься до бою на ново,
Піде ураганом загонами піль
І громами тучі народнього болю
Забе над хатами ворожих осель!
А піде тепер вже по крапую долю,
Неначе в обіцяний край Ізраель...

І проклін неволі полине світами
Невольників тьми побудати зі сну,
и усі поневолені підуть з борцями,
І всі зєдиняться у силу одну!

Загріті любовю до бідногь роду,
 Душею зєдинєні, тілом одні,
 Куватимуть волю свогого народу
 В завзятій, останній — кривавій борні.

І кожен хто з нами, хай свою хатину
 Знамям України тоді назначить,
 Бо гнів наш народній у бою годину
 Лиш сих, що за нами будуть, пощадить.

А тих, хто не віритиме в наше діло,
 Хто з серед дороги вертати б хотів,
 Хто в бою за волю вступає б несміло,
 Каратьме їх Бог як невірних Жидів!

Бо бій цей, гнів Правди! За Правду ж умерти,
 За людську кривду йти в лоно гробів,
 За слези сирітські сміятись зі смерти,
 Це клич наш могутній, це народній спів!

* * *

Лиш жиймо у згоді, любімося, браття!
 А кращую долю здобудем тоді,
 Як з лона любови заблїсне завзяття
 І зродяться сили палкі, молоді.

І нині, в велику, важкую минуту,
 Звернімо у Діло всі сили життя,
 А волю здобудем Країні забутий.
 Лиш більше любови, лиш більше діла!

Ів. Пархацький.

На стрічу

студентському вісникові „Поступ“.

Кидаю оком по широкій, просторій, людвій українській землі.
 Вона багата, роскішна, — вона, споконвіку славою вкрита, тепер
 ще вище підняла свій славний прапор і вінчається ним — як вінча-
 ється побідний витязь, що власними силами добився побіди. Й це
 я люблю, цим я гордий.

Та не так собі, але таки нарочно зупиняюсь на однім — на мо-
 лоді цієї любі країни. Чую, як десь глибоко-глибоко щось манить-
 тягне мене до неї. І видиться, що ця примана ділатиме на мене,
 хоча й немолодий буду. Це-ж ми, — кажу: ми молодь, ми надія на-
 роду, ми майбутній народ, це-ж ми його ядро! Хто найшов дорогу

до нашого серця й душі — найшов ключ до душі цілого народу. Нами народ стоїть, нами хвалиться. От чому зупиняюсь на молоді.

Чую однак і глухе, невизразне спочуття наді мною часткою й над моєю цілістю. Чую, як згадати на молодь, трепетливе серце родить ніжне почування, що його милосердям називають. Спитаєш, чому? — Чому?!..

Тому що всі ми обох полів осібняком ходимо. Нема між нами цієї злуки, що вказує на число, що творить силу й лякає. Нема цієї вражливої спійні, що миттю переносить враження одного члена цілому організмові.

Тому що ми підчас свого буйного віку засудили найкращі прикмети людської душі розум і волю на буденне животіння, на шкідливу інертність. Нема зриву нашої волі. Плитка й поверховна наука, якою дарить нас нинішня школа, ні вчить нас шукати в науді скритих скарбів, ні милуватися та смакувати скриту манну, що паде з дерева знання. Яркий нестаток об'єктивності й здорового критицизму кидаються від нас раз у раз у вічі кожному, що сходиться з нами. А воля — ця воля, що вміє давати ініціативу-напряму, що в силі й перебоєм діпняти свого, нидіє марно гартуючись хіба незловими забаганками і крилатими мріями.

„Ми паралітики з блискучими очима,

Великі духом, силою малі;

Орлині крила чуєм за плечима,

Самі-ж кайданами прикуті до землі“. (Леся Українка).

Вкінці й тому спочуття маю й тому зупиняюсь на молоді, що тисячі наших рук спочивають даром і не беруться до ніякої суспільної роботи. Не рвуться вони не то що прикрасити, але й трівко оснувати народню святиню добробуту й освіти, бо очевидно при животінні розуму й інертності волі не присвічує їм ніякий ідеал. А в молоді не плекати ідеалів, до них не рвуться, це те саме, що ніколи не жити життям юних днів, — те саме, що перевести свій вік свариючись вже від колиски. —

Нераз бився я з цими думками й у своїому молодому умі творив і укладав пляни якби цьому зарадити. І от склалось, що попався мені в руки летючий листок. Я дізнався, що гурток приятелів студентства хоче приступити до видавання студентського часопису, в якому поміщувалосьб головню студентські праці і який еднав би все ідейне українське студентство. А так дізнався я, що справді часопис побачить денне світло, що більше, він уже рішений і отсе з цим числом розпочинає своє існування. Його поява мене одушевила, вляла мені надію на кращу нашу долю.

Тож із щирим серцем і правдивим довірям йду йому на сстрічу й вітаю його. Я певен, що моїми словами вітаєте його ви всі, ідейні товариші й товаришки. Студентський вісник „Поступ“ це той лікар і вчитель, що силкуватиметься нас усіх зібрати — організацією, просвітити розумово й підбадьорити волю — правдою, кормити до твердої народньої роботи ідеалами.

Якщо признаємо потребу такого видавництва, покажім ділом, що бажаємо згуртуватись і стати в однім ряді, щоби здійснити великі й благородні кличі. Кожен від себе хай зачне роботу. Хай запише для себе одинокий студентський орган, хай записягне перед собою, що й він погрудиться і попрацює, щоби виготовити для нього хочби й маленьку працю. Крім цього нехай не спічне, поки не при-

єднає бодай кількох товаришів чи товаришок, поки не одушевить їх нашою молодецькою справою.

Не зражуймося лише ніякими труднощами, промахами. Як лік на це — плекаймо все вищі думки, а можемо числити на свою будучість, на велику будучість. Плекаймо ідеали, а будучість, родина й громада, держава й людська суспільність — наші. Поміркований ідеалізм здобуває світ, а правдивий, оправданий оптимізм завсіди був рятунком віків і народів. Безідейність знова — це гірке й підле вислугування ненаситному молохові свогого егоїзму, що платить — розчаруванням і нехиттю до життя.

До праці отже! До інтензивної праці для найвищих цілей. Хай поява студентського вісника згуртує нас всіх до цієї невтомної, культурної праці, най навчає нас правдоньку знати й її кругом себе поширати, хай висталоє нашу гнучку волю, хай огріває й запалює ідеалами, нехай під кожним зглядом буде справжнім поступом!

Д-р Теофіл Гамартенко.

З філософічних проблемів.

Поняття філософії. — Її вартість і потреба.

I.

Що це філософія.

Як далеко сягають історичні пам'ятники, всюди й по всі часи зустрічаємо любителів цієї величньої науки, що носить назву філософії. Над берегами Гангеса й у стіп Акрополя, в країні небосаяжних пірамід і в прастарому „царстві сонця“, на престолах світовладньої Рومی, й у затишних урочищах пустині, всюди віддавалися вищі уми філософічним дослідям, шукали розвязки великих проблемів, бажали черпати світло й радити вдоволенням, які приносить філософічна роздуми. Незагладний у людській природі наклін до філософічних питань і дослідів проявляється всюди, як тільки людина докидає діточі літа й як надмірні життєві журби, або самохітне продовжування діточих іграшок не рабують супокою духа й не затемнюють мраком його овиду. Цей наклін людської природи — то одна причина появи філософії в різних століттях історії людства.

Іншою причиною — то більш або менше глибоке пересвідчення про велику потребу й вартість філософії для добра й поступу, як одилиці, так цілої суспільности. Про цю потребу були переконаними всі визначні філософи всіх часів. Так прим. Плятон уважає філософію необхідною для щасливого кермування державою¹⁾; Цицерон приписує їй всі добра цивілізації²⁾; Альберт Великий вибирає працю філософічну на місце праць єпископських; Тома з Аквіно ставить її корисність вище всіх інших студій³⁾; геній-філософ Лев XIII. уважає одним із наймогутніших чинників до рятування й відроження всієї людської суспільности⁴⁾.

¹⁾ У Цицерона, *epist. ad Quintum fratrem* I. 1. nr. 10.

²⁾ *Tusc. disp.* II. 5.

³⁾ *C. gent.* I. I. c. II.

⁴⁾ *Enc. „Asterni Patris“* з р. 1879.

Як заслуженими є й ця пошана й ця любов для філософії, це бажає, хоч коротко вказати ця мала розвідка. З природи річч доконче сказати нам на першому місці: що це за наука: філософія, яким предметом займається, яке її завдання. Що правда, розв'язка цих питань щойно тоді стає вповні ясною, коли хто зможе скінчити повний курс філософії. Доперва тоді перейшовши цілу дорогу й обіймаючи її одним поглядом думки, бачить велитенне багатство питань, які філософія ставляє й величаву ясність правди, якою преріжні проблеми освітлює, й незворушиму силу доказів, якими свої твердження основує.

Щось цьому подібного водиться й в інших науках. Візьмім ботаніку. Скажімо з почином шкільного року: ботаніка, це наука про рослини; вона описує зовнішню і внутрішню будову рослин, і розвиток їхнього життя, відтак порядкує всю рістню по спільним прикметам в кодаа, семейства, родя і т. д. Таке означення далоби нам деяке поняття, що це за наука, ботаніка. Та як-же це поняття рижитись від того, яке матимемо, коли скінчити нам вивчування цілої ботаніки по одному або й більше роках. Зачерк обох понять однаковий, та як рижне багатство змісту понять на початку й при кінці ботанічних студій.

Та цьому ніяк зарадити й ліпше правдиве знання речі, хоча змістом небагате, як незнання, або знання неправдиве. Тож берімося до поступового пояснення і означення: що це філософія.

Якщо ходить о науку, о слово: то філософія є: любовію мудрости (*philos sophia*).

Нам однак головно сама річ на думці. Що до самої речі, то філософія є:

1) наукою (*Wissenschaft, scientia*) і цим словом означуємо: певне, несумнівне, нездогадне знання.

Та не ходить тут знова о якебудь знання. Знаємо, що Токіо є в Японії і що Аристотель був Греком. Це знання у нас походить із віри (учителям, учебникам і т. д.). Не таким знанням є філософія. Таке знання, то віра. Знаємо, що трава є краски зеленої, сніг білої а небозвід сінької; що цукор солодкий, а лід студений. Це все знаємо з помічання зміслами. І не цим знанням є філософія. — Знаємо іще, що цілість більшою від кожної своєї часті, і що а є а, і що 2 кількості рівні третій є межі собою рівні. Це знання походить із прямого, безпосереднього розуміння. І не цим іще розумінням ясних, очевидних правд є філософія. Про яке-ж отже знання ходить?

Ходить про знання з причин (*Wissen aus den Gründen*). Приміром: Знаємо, що сума кутів у трикутнику є рівна двом прямим кутам і знаємо це з виконання геометричного рахунку. Тоді маємо знання з причин (із доказів). Обчислили ми суму квадратів на припрямках і знаємо що вона рівна квадратови протипрямки. Це знова знання з причин. Знаємо, що золото, не є досконалим добром людини, і це знаємо не з книжки, ні з уст учителя, але приміром звідси, що посідання золота людиною є по перше: непевне (втрачимо) і по друге: невічне, проминаюче. Це знова знання речі — з (двох) причин.

Цим робом маємо вже деяке поняття про філософію, іменно що вона:

2) певним знанням речей із їхніх причин. Та цьому не кінець. Таке знання речей має кожна наука (*Wissenschaft*), а як так, то не було-би ніякої рижниці межі філософією, а прим. математикою, геометрією й і. Не про якебудь причини ходить, але:

3) про причини незмислові, глибші й найглибші. Бачу, падає камінь із гори, падають всі предмети. Знаю причину, притягання землі. Це причина близча, підпадаюча під змісли й їхне помічання. Ця причина дала не лише помічатись але й рахунком

свої закони означити. Це знання фізичне, не філософічне. Те саме треба сказати і про всю широку область наук природописних, астрономічних і математичних. Що лише дається оком побачити, ухом почути, рукою доторкнути, нарядом змірити, чи зважити, обрахунком означити — те все іде не філософія.

Но візьмим із тих самих областей деякі поняття й їх слова, яких заедно уживаємо: матерія, тіло, рух, час, життя, кількість, простір, закон (Lex, Gesetz), конечність і т. і. Коли ми запитаємо; що це матерія, рух, час життя, звідки матерія, рух, час життя: на що те все у видимому всесвіті — то ці питання будуть філософічними й філософічними будуть правдиві відповіді. Ці відповіді, то дальші, надзміслові, глибші або й найглибші причини.

Не побачиш цих причин оком, не диткнеш руками, не змириш мірилом і не зважиш вагою. А коли вони справді найглибші й послідні, то твою жажду знання вповні заспокоює і розум, заспокований тим знанням, наче по загашенні спраги більше не питає.

Очевидно слово, причина тут береться у найширшому значінні й так воно значить стільки, що „рація“. Причиною в цьому значінні є все, що відповідає на питання: чи є (єствує) дотична річ, чим вона є, звідки є й на що¹⁾ Глибшою причиною є незміслова рація, відповідаюча на наведені питання. Найглибшою (можна також сказати: найвищою) причиною є остання рація, яка саме тому, що остання, ніякого дальшого питання не лишає й людського духа вповні вдоволяє. Мимохідь згадаємо, що не в усіх речах ставлятиме думка ці всі питання. Як що приміром ходить о видимий всесвіт, то для здорового ума злишне питання, чи він є. Лиш умово хворий може тут сумніватися й питати. Зате питав і питави ме все людський дух, звідки й на що ця гарна вселенна, й не найде вдоволення, доки не дійде до останньої, найглибшої рації (причини).

Сказали ми іще, що філософія це знання речей. Про які речі тут ходить? Чи декотрі, чи всі? Відповідь на це питання покаже нам, який є предмет філософічної науки.

Відповідаємо отже, що філософія, це:

4) певне знання всіх речей із їхніх глибших і найглибших причин. Тут розпростираться перед оком душі безмірний всесвіт єств. Усе, що є (єствующим) або можливим, видима вселенна матерії і невидима вселенна духа — те все, а радше глибші і найглибші причини цього є предметом філософії.

Вона обговорює всі предмети, якими займаються поодинокі науки: природописні, астрономічні, фізика, право, історія, досвідна психологія і т. д. із цього філософія й інші науки мають спільний матеріальний предмет. Різняться натомість філософія від інших наук своїм предметом формальним. Прочі науки займаються, як ми сказали видимою, досвідною стороною речей. Філософія невидимою, неприступною зміслам і інструментам, а приступною лише розумові.

Цим робом є філософія найзагальнішою наукою, що обвімає всі єства, або іншими словами: все буття.

Переїшовши складові елементи, можемо тепер подати звязку дефініцію. Вона буде слідуоча:

Філософія, це: певне знання всіх речей з їхніх глибших і найглибших причин, або;

Філософія, це наука про глибші й найглибші причини всебіту²⁾.

¹⁾ Більше менше ті самі питання ставляє Аристотель. (L. II. anal. post. 1 розд.) і до їх зводить усі інші, що можуть займати думаючого людського духа. Ці питання по його теорії то: *εἰ ἔστι, τί ἔστι, τὸ τί, τὸ διότι.*

²⁾ Форма слова утворена по думці пок. проф. І. Верхратського.

До речі буде кинуть іще оком на область філософічних питань. Те позволить нам точніше пізнати предмет філософії. Все, що є, отже все буття, весь бит можна розсліджувати сам у собі, як він є в дійсності, природі, перед і поза пізнаванням. Часть філософії, що цим займається, називається онтологією¹⁾, (*τὸ ὄν* — те, що є). — Те, що є, ество, бит мож однак пізнати й тоді маємо відзеркалення, картину бити в розумі. Часть філософії, що займається битом, так як він входить ся відзеркаленням у розумі називається логікою (*λογιστική* — думаю. Вкінці те що є, бит може бути предметом хотіння, волі. Часть філософії, що обговорює бит у відношенні до волі, називається етикою (*ἠθικός* — обичай. Так отже бит в собі — онтологія; бит у розумі — логіка; бит у волі — етике, це головний поділ філософії.

До подрібних найважніших питань із усіх трьох частей філ. належать: що це правда й чи можливо розумові її посісти — що певність і чи її людина здобуває — яка критерія певности — які джерела правди — що це бит, а що нічевість, що конечність, неконечність, причина — чи є й чим є бит нематеріальний (духовий) — чи є і чим Божество — чи в людині є душа (нематеріальна) і чи ся душа безсмертна²⁾; — що це матерія (тіло) у видимому всесвіті — звідки в селенна й на віщо — яке найвище завдання людини в сьому житті й яке його найвище добро — що це закон і чому його берегти — що моральність і які її головні закони — чи людська воля свобідно, або, чи все з конечности ділає — що це держава й які її найвищі завдання — що власність і чи людина має до неї право і т. і.

Ці питання ставляють і обговорюють усі філософії й усі філософи й по всі часи. Тому що різні є відповіді, різні є також філософічні напрями. Очевидно правдивою мусить бути лише одна філософія, отже оден напрям так, як лиш одна є правдива математика, одна правдива історія, одна правдива ботаніка, астрономія і т. д. Правда є лиш одна³⁾.

II.

Вартість і потреба філософії.

Виводи при поняття філософії видають вже дещо світла на її вартість і потребу. Однак поверховно думаючій людині може прийти на думку питання: на що таким „абстрактним“ теоріям віддаватися. Встане знання про конкретні зміслові факти — на що йти дальше й глибше. При такому сумніві діється щось подібного, як у малого школярика, що дивується, на що вчитись алгебри, аналітики, хемії і т. і, на що віддаватися томлячій праці над рішенням різних задач (питань). Встане вміти уживати телефона, купити лік в аптеці, всісти до залізничного воза і т. д. Однак подумайте, чи можливо була-би так величава новітня техніка без геометрії і математики, чи можливо була-би медицина, без точних теорій хемії? Чи перебігали-би великі віддалі залізні вози й авта, чи електрична іскра переносила-би зі шкорою лискавиці наші думки і бжвання на край світа, чи чоловік уносився-б у воздушному просторі наваздогін зо птахами? Ці практичні чуда техніки завдячує людина лише довгим теорійним, томлячим студіям та думанням. Роздума теорії зродила так величаву практику. Подібно мається справа з філософічною роздумою. Не буде роздуми, не буде практичних вислідів. Буде ложна теорія, вийдуть лихі практичні наслідки в житті. Лише правдива філософія може стати основою величавого розвитку практичного життя. Ріжниця межі теорією згаданих наук, а теорією філософії в тім, що не має людини на світі, що бодай несвідомо не йшла би за якоюсь філософією й що філософічна теорія безмірно важнішу в успіхах ролю грав в житті людства, чим теорії інших наук.

Та гляньмо подрібно на деякі добра, які плывуть із філософії.

1) Філософія дає людському розумові найсолідніше формальне образования. Як ні одна майже інша наука, змушує філософія людину: означати точно свої поняття; розділювати правду від ложі, розріжнювати певне від непевного, заводить у всіх свіліх

1) Називається також: загальною метафізикою.

2) На деякі питання філософії відповідають також різні релігії.

3) Правдивою філософією буде лише ця, що 1) відповідає дійсности (фактам) і 2) є вибудована строгою логікою думки. Не будь схожости з дійсністю й не будь здорової, невимомної логіки думки — то мати-мемо філософічні мрії й філософічні химери, а не філософію.

научних працях яений прозорий розклад і взагалі лад і систему. Вироблений філософією розум є в силі вивчити з добрим успіхом усі інші науки. Хто зміг те, що найтрудніше, цей зможе те що легше. Ніяка інша наука не змушує чоловіка в такому степені до власного думання, як філософія. Не ходить тут (у стислій філософії) лиш о запам'ятання вислідів чужих праць. Також не приймається нічого за правду на слово авторитетів. Філософ приймає твердження й висновки лише тоді, коли їх сам розслідив і їхню незворушиму стійність сам пізнав.

З такого формального образования виходить нове,

2) добро, себ то самостійність у думанні, критичність, а за нею уступає сліпа, а так загальна сьогодня віра в авторитет. Може по століттях, майбутні покоління дивуватимуться нашому, що так сліпо авторитет узнає. А однак це сумна дійсність. Сказав, чи написав те цей, або той; вже приймається його слово. Не розсліджується, чи дотична людина правду знала, чи знаючи її виявити хотіла, чи те що сказала є само в собі бодай можливе. Така сьогочасна безкритичність нагадує написанного, що вважає правдивим усе, що в книжці, бо мовляв „так випечатано“. Інакше мається річ у філософа. Тут нормою принцип: *auctoritastantum valet, quantum probat*, це є: стільки у філософії має значіння авторитет, скільки свої твердження доказами усноує.

Самостійність у думанні виявиться у філософа також напроти кличів, на пів правдивих, на пів ложних, або зівсім ложних, які з гори приймається правдивими.

Винні самостійним буде філософ напроти всевладної сьогодня прилюдної опінії, вироблюваної, накиданої і впоюваної капіталістичною, або іншою пресою. Скільки темряви, скільки обдурювання, скільки розбудження найдивших інстинктів завдячує сьогодня суспільність могутній пресі. Скільки ложі виконється в безкритичні маси підчас цілої всесвітньої війни аж по найшну днину! Сказав оден із письменників, що коли штука визискування прилюдної опінії хотіла би позазуватися на європейських виставах, то на кожній одержалаби золоту медаль.

3) Філософія кладе основу для всіх інших наук і всі зводять до єдності, якої людський дух так дуже бажає. Найбільшу роль тут грає онтологія, що обговорює основні правди й основні закони буття. З неї, мов би з кореня вирастають інші науки, спосібні до життя подібно, як з коренем через пень сполучені конарі й галузе. А що основних прав і законів буття не багато, тож усі науки в них наконечно лучаться і зводять до єдності. І ця сполука тим потрібніша сьогодня, що в необмеженість повстають окремі, подрібні (спеціальні) науки. Через те, студіюючи одну, тратимо з перед очей величавий безкрайї всесвіт буття й думки й наше образование стає вповні односторонне.

А й самі подрібні науки тратять премного, коли відтяти їх зівсім від філософії. „Філософія, так виражається в речі Paulsen, є центральним сонцем, із кожного промінця на всі науки животворне тепло. Почва дослідів лише тоді стається придатною під управу, коли освітлює її це проміння. Наука, що позбавлена звязи з філософією, мусить покритися хабазем, мов огорож, до якого не допущено соняшного світла“¹⁾. Таку вченість у спеціальних науках називає Kant²⁾ циклопською, тому, ще не достав її однога ока, іменно ока правдивої філософії.

Таким робом подрібні науки без філософії є без основи, без ладу, без світла, без звуки зі собою. Є це мов-би частина величавої святині, розібраної аж до фундаментів і покиненої в нічній темряві. А людський дух так бажає ви-

¹⁾ Einleit. in d. Phil. (1909), 4.

²⁾ Anthropologie § 58.

будувати одноцільну, в частинах гармонійну, ясну святину знання на тривких незворушних основах. Саме до зведення такої величної святині служить одиноко філософія і це її незнищима й неоспорима слава.

Іще може важнішим :

4) добром, пливучим із філософії, то тривкі, певні принципи, що стають провідними зорями в людському житті. Життя людини то мов плава по безкрайому морі часто серед бурі й ночі. Що станеться з цим човном життя, коли не стане йому провідних зір, вказуючих певний шлях до далекої пристани? В яку сторону зверне керму цей човен життя? Або блукати-ме безцільно по водяних просторах, або розібється на підводних скелях. Те саме діється з людиною, діється зі суспільністю, з народом, коли не присвічують їм провідні зорі.

Скажімо без образовости: Куди має звернути всі свої стремління людина, незнаюча, на що людське життя на землі? Чого бажати їй та шукати, якщо не знає, в чім повне людське щастя? Як-же інакше улашдувати-ме своє життя, цей що переконаний про своє ествання поза могилою, а цей, для которого все з останнім віддыхом на землі кінчається?¹⁾ До чого стреміти-муть політики, як не знати-муть, яке завдання держави? Які наслідки принесе для народа ложний принцип про основи народного добробуту? Ці й інші питання є безмірної практичної ваги для щоденного життя і їхній вплив оказується ярким світлом у сьогоднішніх боротьбах політичних партій, у риках крови пролитих, у війні, в руїнах звільня заникаючої цивілізації. Приймуться в народі, або хоч у його керманців правди ві принципи, то нарід іти-ме ясним шляхом до добробуту і щастя. Поширяться принципи ложні, то їх слідами пійде занепад і недоля; не буде ніяких провідних зір, то судьба народа лишена слісому припадкові. І саме в тім велика заслуга правдивої філософії, що вона одинока уможливило вироблення основних, певних, провідних правд для життя единиці, народа і всієї людської суспільности.

Рішення найважніщих цього рода питань складаються на так зв. світогляд (Welt- u. Lebensanschauung). Саме світогляди найбільше впливають на вибирання ріжних доріг життя і для единиці й через їх для народів.

Мір-би хтось сказати, що на ці питання відповідають також ріжні релігії і що таким чином світогляд філософичний дасть заступитися світоглядом релігійним. Відповідаємо: правдою є, що релігії в усіх своїх правдивих елементах заступали й заступають народам ц. є загалові кожного народа філософію й це їх безперечна й безсмертна заслуга. Однак цей факт не робить філософії для інтелігентної людини злишнюю. Бо а) інтелігентна людина мусять здати собі точно й певно справу, чи, й котра релігія є правдивою. А вже до цього потрібний інтелігентови чималий скарб філософії. б) Без філософії не зможе інтелігент якої небудь релігії ані зрозуміти гаразд, ані ціняти. А релігія, що її не розуміється й не оцінює, не може бути провідником життя. Те вказує щоденний досвід. Як раз інтелігенти (але інтелігенти без філософії) не цінять, а то навіть поборюють релігію. в) В таких кругах і в таких народів, де релігійність ізза якихнебудь причин хвилево приспана, чи завмерла, стає філософія тим потрібнішою, щоби народ не оставав у темряві й не йшов манівцями до гібелі²⁾.

5) Даючи ясність і певність, зводячи все знання до гармонійної цілости й єдности, відповідаючи на найважніщі питання, що займають думачою людину, родить філософія в душі превелике вдоволення і успокоєння й будить волю життя. Із цим вдоволенням не рівняється ніякому іншому вдоволенню, яке принести може несупокійне зміслове вживання. Крім цього філософія найбільше з поміж усіх природних наук у благородню є людський розум, даючи йому розвязку не буденних, мало вартних, але вищих і найвищих питань. Тим вище знання, чим вищий його предмет.

¹⁾ Тут не говоримо, котре з двох собі противних переконань правдиве: є. чи не є — позагробне життя. Це лиш по невможлимих законам логіки певне, що одно з цих тверджень є конечно правдою, а одно конечно неправдою.

²⁾ Нічого тут не кажемо, чи релігія (або релігії) може вповні заступити людству філософія. Це окреме питання.

А що саме філософія обговорює найвищі предмети, тож вона також найвищим і найгіднішим знанням людського розуму.

*

*

*

Подали ми кілька далекосяглих дібр, які приносить філософія. Ці добра превеликі. А що великі добра можна здобути лише великим трудом, то не дивниця, що розмірно мало народів дійшло до філософії, себ-то видало своїх філософів. Філософія (правдива) являється в народі щойно тоді, коли він станув на найвищому щаблі розвою. Кінчимо цю розвідку про філософію одушевленими словами проф. Павлицького¹⁾: „Найдавніша це наука, що через труди без кінця і серед боротьб без відпочинку... всюди й завжди мала своїх учнів і своїх поклонників, своїх ісповідників і мучеників. А ще сьогодні, хоч уже пережила півтретя тисячки літ, є молодю так, як тоді, коли першим разом появилася на соняшних побережах Егейського моря — і не перестала бути Європі родичкою освіти, дателькою чеснот і огляди, матірю добрих діл і добрих слів: *omnium benefactorum ditorumque mater*... Вже дві тисячі п'ятьсот літ володіє ця княгиня наук, звеличувана вищими умами. Зі самою лише релігією мусить ділитися впливом та значінням, але не уступає їй в силі порушати душами. То люблять її надмірно, то на смерть ненавидять, але не забуваючи її віколи, честь приносять. Лише серця заковані в грубі кайдани матерії спосібні бити байдуже й остати студеними, коли мистецькою долонею відслонює тайни неба, або історії народів незнану будучість розкриває“.

¹⁾ Проф. яг. ун. — *Historya filoz. grockiej*, I. 1. 2.

Орізон С. Мердін.

СИЛА ВОЛІ І ЩАСТЯ*).

ГЛАВА I.

Як користуватися нагодою.

Праця кожної людини приходить разом з нею на світ. — *Льовель.*

Не треба ніякого дозволу на плавбу по широкому морю підиривчivosti. — *Едвард Еверет.*

Живемо в новій, надзвичайній епоці. Ціла наша історія здається бути

*.) Автор Американець учить у цьому творі жити повним життям волі, поборювати життєві перепони, йти пробосом до щастя. Хоч твір писаний більш для вироблення одиниць, аніж народу, то ми таки важимося дати його переклад. Нарід складається з одиниць; сильні одиниці, так сильним і народ. Головно ж придатний цей твір нам, Українцям, у яких сила волі дуже плохенька. Перекладу довершено з двох останніх виданнів 22 і 23.

останнім зусиллям Провидіння в хосен людей. — *Емерзон.*

Вачність у чатуванні на нагоду, — відвага й уміня зловити її, сила та витривалість аж до кінця — це ті воєнні прикмети, що ведуть до успіху. —

А. Фелайс.

Нема днини, в якій не можна б чогось доброго зробити, чогось, що не могло бути до цього часу зробленим і що не дасться вже в будучині зробити. — *В. Г. Бурлей.*

Якщо думаєш у дану хвилину поважно, так зараз таки й ділай; що можеш доконати або думаєш що міг би, це зачинай зараз.

„Що скаже світ, якщо нам удасться?“ — питав урадуваний капітан Беррі, коли Нельзон виложив йому старанно обдуманій плян битви над Пілем.

„Тут не може бути ніякого „якщо“ — відповів Нельзон. — Нема найменшого

умніву, що нам удасться. Інша річ, хто с нас доживе, щоб розказати про нашу славу". — Коли вже корабельні вожди одустилися воєнну раду, щоб зайняти свої місця, Нельзон додав:

„До завтра здобуду собі або шляхотство Англії або Вестмінстерське опатство¹⁾“.

Його бистре око та сміливий ум бачили нагоду до побіди та набуття слави там, де інші бачили лише небезпеку погрому.

„Чи можна перейти цю стежку?“ — питав Наполеон землемірів, яких вислав, щоб вивірили перехід через гору св. Бернарда.

„Може бути, що це не виходить поза межі можливості“ — відповіли вагаючись.

„Отже вперед“ — сказав „малий напраль“, не звертаючи уваги на оповідання землемірів про надзвичайні труднощі переходу.

Англія й Австрія насміхались глумливо з помислу переїзди шістьдесяти-тисячної армії через Альпи „куди ніколи ще не котил сь колесо тай — о скільки людський розум може судати — ніколи й не буде котитись“ разом з тяжкими артилерією, муніцією та прочими тяжкими наборами. Та Наполеон знав, що в Генуї, де Австрійці облягли Масену, є голод та що ворог був уже під ворітьми Ніцеї. Він же не був з цих, що то видають те варивш у небезпеці. Приказав перевірити докладно умовдування та зброю жовнірів. Знищені чобота поправлено або замінено на інші й увесь похід підбадьорений своїм вождом рушив уперед.

Високо посеред вертепів та непроходимих скал, неначе які маяки, показувались узброєні жовнірі подібні до духів, блискаючи серед мряки оружжам. Вірли кружляли у стій війська і своїм криком наповнювали безкраї простори. Пірські кози, перепуджені незвичайним явищем, утікали на стрімкі скелі і німо гляділи на узброєні сили, що так нагло заповнили пустар. Як де військо стрінуло по дорозі особливі труднощі, то зараз трубили в труби, яких відгук, одбиваючись о верхи, губився по безкраїх ледам покритих, скалистих просторах. Кожне діло було так уміло обдумаве, вплив Наполеона був так великий, що ні один жовнір не покинув рядів. Усі перепони без ваймку мусіли бути усунені, не було ніякого замішання в рядах, що тягнулися майже на 35 кілометрів. За чотири дні армія була вже на рівнинах Італії.

Коли осягнуто те „неможливе“ діло, зрозуміли всі, що вже давно можна було його доконати. Неодин вожд мав відповідні орудники, засоби та загартованих

жовнірів, але ніодин з них не мав енергії та відваги Наполеона. Перепони називали вони непереможними і таким чином пояснювали свій брак одваги. Але Наполеон не подавався перед величезними труднощами, сам витворював собі нагоду й володів нею цілковито.

Генерал Грент був саме в шпиталі, де лічився з рач, — що дістав упавши з коня в Новім Орлеані, — як наслідв приказ: удатись безпроволочно до Шатенога й обняти команду твердині Малу ту твердиню облягали сконфедеровані. У кріпості не було вже сил дальше боронитись. Вже раховано години її упадку. Довкола на горбах ясніли ворожі вогні, довіз харчів перепинено. Діставши приказ, вирнувш генерал зараз в дорогу. До гори плыв човном по ріці Міссісіпі в Огайо. Відтак несено його на носілці через пустиню. Чотири чоловіки внесло його на раменах до міста. Як лише прибув, так зараз стало зовсім инакше: зявився полководець, який доріс до високої задачі. Армія відчула силу його духа. Ще заки сів на коня, видав приказ виконати несподіваний наступ. Небавом твердиня була освободжена, хоч досі боронено її з незвичайним зусиллям. Чи то може припадково сталося, що положення так змінилось? Чи не був це радше наслідок непоконаної волі генерала²⁾.

А чи то припадково сталося, що Гораций з двома другими товаришами здержував 90.000 Етрусків доки не зни-

¹⁾ Грент, Улізес Сідней, уродився 27. двітця 1882 р. у Пойнт Плейзант, Огайо. Його родичі походили зі Шотландії. В 1839 р. вступив до військової академії у Вест Пойнт. У 1843 р. став четарем при четвертому піхотному полкові. Відзначився у війні з Мехіканцями, по якій став сотником. Вікніці навіритось йому військово життя, тож як лише настав мир, покинув 1854 р. військо та став управляти невеличку фарму недалеко Сент Льюї. У 1859 р. на спілку з батьком отворив торговлю шкурами в Іалена, Ілінойс. Але як лиш Авраам Линкольн видав першу відозву до війни, так Грент відразу покинув торгівлю і на чолі 75.000 армії станув до боротьби. Тут він неабияк вславився в різних битвах і 1864 р. іменовано його генерал-лейтнантом. Його нічим незахитана спокійна вдача та незломна тверда віра в добрий успіх своїх постанов дала, що він виборов для Унії побіду на Заході. Дня 3. двітця 1865. здобув він Річмонд. Тою побідою здобув собі і грент загальну славу і його назначено начальним вождом всеї армії Злучених Держав. В 1867 р. став міністром військових справ, а в 1868 р. вибрано його президентом Унії (Злучених Держав).

¹⁾ Місце, де ховають заслужених і славних Англіїців.

цено¹⁾ мосту на Тибрі. Або коли Леонід здержував страшну силу перських військ під Термопіями²⁾ Або коли Темістокль побив на прах ворожу флоту під Саламіною? Або коли Цезар, побачивши що його військо зачинає відступати, вхопив меч і щит, станув до боротьби, привів тим до порядку жовнірів і так змінив грізну невдачу на перемогу³⁾ Або коли Вінкельрід устроїв собі в груди кілька ворожих спис, щоб отворити товаришам дорогу до перемоги⁴⁾ Або коли знов

¹⁾ В 507 році перед Хр. напали Етруски на Рим і вже увійшли були на Есквілін. Римляне повтікали. Тоді Гораций Публій з Герміном та Ляцієм оборонювали місто тим способом, що перед мостом Сублиція здержували ворога доти, доки Римляне не зірвали моста. Відтак Гораций скочив до Тибру й по якимсь часі приплив до своїх. Горожане міста Риму поставили йому за те спіжечий пам'ятник на Капітолі, а крім того подарували йому стільки землі, скільки міг за день плугом обійти.

²⁾ Леонід I, грецький король, вступив на престол по своєму братові Клеоменові в 491 році пер Хр. 480 р. у війні з перським королем Ксерксом станув з 300 людьми до оборони Термопілів. Довго боронив він переходу й думав же багато набив ворожого війська. Вкінці переможений зрадою погубив геройською смертю. Ксеркс озлоблений на Леоніда за свою велику втрату, казав відтяти його голову а тіло прибити на

Венедикт Арнольд своєю розпучливою відвагою виграв битву під Саратоґою, хоч Гораций Гейтс не мав уже надії на перемогу? Або що Наполеон протягом багатьох літ не програв ані одної битви?

Історія знає сотки примірів таких людей, що відразу використали нагоду до діла, яке другі вважали неможливим до виконання. Швидка постановка получена з великою силою жертви здобуває світ. Справді — лиш один був Наполеон. Але знов з другого боку тої гори, що перетинають дорогу теперішній молоді, не є ні так високі, ні так небезпечні як Альпи, що їх перейшов Корсиканець.

Не вичікуй надзвичайних нагод. Лови дрібні приклучки і роби їх великими.

хрест. Імя Леоніда, як великого героя, вшановують Греки в піснях та в пам'ятниках поставлених на його честь.

Темістокль, славний грецький вожд і державний муж, уродився около 527 року перед Христом.

Цезар, Кай Юлій, уродився 12 липня 100 р. перед Христом. Був то найбільший римський вожд і державний муж, якому нема другого рівного. Дав почин римській монархії.

Вінкельрід Арнольд, швайцарець з кантону Унтервальден. Згинув у боротьбі під Семпах 1386 р. щоби промостити дорогу до перемоги своїм одноплемінникам.

Й. Скрут.

Жіноче питання.

Від десятка ряду літ заворушилося в жіночих кругах більше як передтим. Ця, що дотепер була репрезентантною тихости, обичайности, віжності й стида, перетворилась тепер в піонірку рухливости, енергії, в апостолку строгої справедливости, в сторожа береження права, внесла у свій характер войовничість, ба навіть безглядність. Ряд віків привик глядіти на мужчину як на представника обовязку, чести й думки й взагалі як на представника життя публичного й відносин зовнішних, а знова в жінці бачив він передусім уосіблення і зміст життя домашнього, родинного. Мужчина становив і творив держави, філософічні системи, поняття штуки й науки, мужчина володів політикою, а жінка ділилася з ним тільки своєю співпрацею, а радше часівним почуттям. А нині? Нині давня жінка перетворилась. Не жінка втиснулася у звання мужчини, але тіж звання втиснулось у жінку. Й от відкіля так оживлений рух біля жінки, відкіля жіноче питання прибрало такої актуальности. Ще ніколи не говорилося так много про еманципацію, як нині, але

також ще ніколи не було в цій квестії так розбіжних думок, як нині.

Це всьо факти. Щоби їх осудити й поробити з них відповідні заключення, треба спокою й рівноваги серця. Так, спокою й рівноваги серця — коли мовиться мова про жінку. Чейже історія найвиразніше підчеркує дві скрайности в цім згляді. Або розуміється жінку як підду рабину, як часовий орудник в руках чоловіка, як цитрину, що її по вихіснуванні викидається, або знова вивиспається її як єдиний ідеал, як всюди царюючу богиню.

Бажаю поговорити на цю тему на сторінках студентського органу, бо в житті нераз доведеться стикатись з нею і очевидно треба зайняти якесь становище. Але це тема вельми обширна, а розв'язка жіночого питання так ріжна, як ріжві партії в громадянстві, як ріжві світогляди научних систем. Отже деж ту границі між правдою а блудом, між правом а безправством?

Хочу проте, хоч не вичернуючо, але спокійно й без упередження зясувати свої міркування й подати крім цього декілька основних засад, яких ціллю зорієнтувати нас в жіночому питанні. Займати-ме нас його історія, суть і поняття, його причина, його оцінка з точки естетичної, моральної, суспільницької, політичної, заробкової, науково-письменницької. Після цих уваг подамо розв'язку жіночого питання.

Найперше кілька слів із історії жінки й її питання. Очевидно, що вибираємо тут тільки найважніші прояви, які кидають світло на цілість.

1. Жіноче питання не повстало оттак собі припадково, не зродилося ні в умі великих теоретиків, ні не сотворили його обставини чи непереможна сила фактів. Людська природа жінки й її особовість були причиною, що вже найдавніший людський ум мусів ними зайнятися. Найстарше жидівське право займається її правами, говорить про вшні ознаки пошани для неї. Вавилонський державний кодекс присвячує їй свої знеслі епізоди, грецькі правodawці признають їй навіть моральний вплив на громадянство, а їхня література таким блеском осяла люблячі матері, жінки й сестри, так високо поставила почуття жіночої гідности й величи, що можна-би сказати, що цю правду жіночість віколи й віде так не узнали й не шанували, як у старинній Геладі. Римлянки знова були під стислою опікою права, а їхній вплив нераз заважив в історії Риму. Зо входом християнства на всесвітню арену жінка не тільки що стає поруч мужчини на почетнім місці, але всі її права дістають санкцію найбільшу — бо жожу. Історія свідком, що був час, де жіночі права дійшли до крайности. Натякну лише про народи, що осіли на звалищах римського цїсарства, а мовчанкою покрию цілий XII, вік, ні словечка не скажу про поезію провансальську, що перебігла Італію, Еспанію, Німеччину, а через Норманів Англію і принесла жіночому полові майже честь і культ релігійний. Якже-ж під впливом революційного французького перевороту повстав т. зв. третій стан, жінка вертає до домашнього огнища й її квестія затихає. Доперва могуті зусилля Марії Wollstonecraft, Вільгельма Godwin'a, Hippel'a, Saint-Simon'a, паві Dudevant (George Sand) та ивших жіноче питання виринає на ново. Повстає тепер т. зв. жіночий рух, що ставить собі ціллю перетворити й основно зреформувати відношення жінки до решти суспільности. Цілковита рівноправність обох полів в публичнім і приватнім житті — це його домагання. Після проголошення „прав чоловіка“ повстає проголошення „прав жінки“. Головне домагання, це активне й пасивне право виборче й допущення до всіх урядів. Це час в яким жінка порушила

небо й землю, щоби пронести свій ключ по вселенній. За скромна назва жіночого руху перехрещується на жіночу еманципацію, а почавши від лютьної революції 1848 року поширюється по всіх краях, хоча прибирає питомий кожному країні характер і ініціативу.

У нас жіноча квестія відживала або завмирала разом з цілим народом. Доперва минуле століття розпочало це степенування актуальности жіночого питання, що сагає, у своїм повнім розгарі, аж до наших днів. Ніхто інший тільки сама українська жінчина була цєю провісницею, що розпочала, поширила й влила в наше громадянство загальне заінтересування правами своїх посестр, й можна ладіятися, що й сама розвязка їхнього питання вийде в нас від них самих (гл. Про жіночий рух Львів 1904.—Жінка в давній Україні.—Крім цього статті поодиноких укр. періодичних видань.)

(Дальше буде).

Наша анкета.

Одним із важних чинників в поступу й його кінцевою умовиною є безперечно пізнання своїх недостач і способів, якими їм зарадити. В сій цілі на сторінках нашого вісника отвираємо т. зв. анкету на слідууючу тему:

Недомагання укр. студентства і способи заради.

Для загального добра нас усіх — прохаємо Товаришів і Товаришки відповісти на цю тему коротко, чи довше, та проте по зможі вичерпуючо. Відповіді міститимемо в часописі в найближчих числах. Не потребуємо згадувати, що радо приймемо відповіді й од старших осіб, яким не чужі студентські круги й не байдужа студентська доля.

Для легшого переведення анкети додаємо деякі пояснення. а) Поставлене питання є зложене й тому буде до речі відповіді на кожну частину: які недомагання, які їх причини, — якими способами й чинниками їм зарадити. б) Під недомаганнями розуміємо головно (але не виключно) недостачі ума, серця і взагалі характеру, якими відступається від ідеалу культурного студента чи студентки, свідомих своїх високих завдань. в) Між причинами найдуться відай, може й у великій мірі зверхні, що лежать поза студентством. І про ці очевидно треба написати. г) Ціллю анкети не є сама хоч-би й вірна критика — але підем урвені нашої культури. Ходить о це, щоб усе наше студентство по спільному порозумінні знало, що іще зділати, щоби стати на верхах. Ясна річ, що пишучи про недомагання і т. д. узгляднюється недомагання більшости — не декотрих одиниць. А що загал дописувачів зі студентських кругів є звичайно у спроможі знати лише своє середовище (місто, наукове заведення тощо) — то може бути, що в деяких середовищах не буде ніяких недомагань, або лише незначні. е) Кожний і кожна хай напишуть, що самі думають. Редакційна тайна зберігається строго — й тому сміло можна виявити свою думку. Можна також, як хто бажає, уживати псевдо- чи криптовімів — як це деінде говоримо.

Різнородне освітлення цієї теми може випасти вельми інтересно, п'дати неодно під спільну розвагу й повести скоро нашу студентську суспільність до свідомого й рішучого поступу. Отже не гаїтися з відповіддю.

Речинець на відповіді з рідного краю до 1. марта 1921.

Редакція.

Наш Прапор

ЧАСОПИС ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ШКІЛЬНОЇ МОЛОДІ¹⁾.

СИЛЬНО — ВЕСЕЛО — ВІРНО!

Молодшим Товаришам і Товаришкам!

Висилаючи „Студентський Вісник“ у світ, думали ми й про Вас. Знали ми, що це й те в ньому не буде Вас покищо досить займати. То ж рішилися видавати для Вас усіх окремих відділ часопису. Бажаємо нашим часописом приносити Вам місяць за місяцем веселість і веселістю злекшати Вашу працю. Бажаємо даліше нашим вісником спомагати і розвивати Вашу внутрішню й зверхню силу й так виробляти Вас на невотрашмих горожан. Бажаємо врепті пригадувати Вам, як і собі, що вірність нашій совісти й нашим усім обовязкам робить нас великими та щасливими. Так отже веселість, вірність, сила—то три великі добра, до яких стремить кожний ідейний студент і студентка, то три провідні зорі, що присвічують їм на шляху студентського життя. Веселість, вірність і сила виробляють нас на великих синів та доньок нашої Неньки України!

Такими дітьми нашої Неньки всі хочемо бути і до цього причиняти-меться „Наш Прапор“. Але як? Лише тоді, коли не лише наш львівський гурт, але Ви всі, Товариші й Товаришки, візьметеся до праці. Доля „Нашого Прапора“ у Ваших руках. Передівсім приєднуйте нам много предплатників. Не спічвіть, доки в кожній класі не буде Вас бодай десятеро передплачувати, а зо двацатеро купувати число за числом. Даліше допоможіть до утворення „пресового фонду“. Те іще лекше для Вас, як лише схочете. А третє Ваше діло: пишіть до нас і для Вашого часопису. Що найгарніще, то помістимо в ньому. Отже до діла, Товариші й Товаришки! Хай як найгарніще розвинеться наш студентський прапор! Сильно, весело, вірно!

Ваші товариші з Редакції!

¹⁾ Відділ часопису „ПОСТУП“, присвячений молодшому студентству й молоді виділових шкіл. Рік I. Ч. I.

К. МАЙ.

ПРОКЛЯТИЙ.

Переклад Б. Шипко.

I.

Населення повіту Енгіріє (Ангора) є дуже мішане. Суніти і шиїти, християне вірменського й грецького обряду, живуть між собою в безперервним ворогуванні. Питання, котрий обряд є ліпший, рішають вони часто ножем. Там де стрічаються такі гострі противенства, де кожній мушчина і кожній хлопчина носить усе при собі оружжя, а де навіть і мови немає про початки якоїсь народньої освіти, там треба напrawdę сильною і твердою рукою, щоб удержати в карності ці нагальні пориви. — Попередниками баші¹⁾ Сайд Каледа були люди слабкі, котрі приходили в Енгіріє з вагавням, а відходили з іще більшою радістю. Супроти цього пригадав собі султан давнього свого приятеля Сайд Каледа та вислав його до Малої Азії, щоб він завів тут порядок. Старець був фериком²⁾ дурецької армії. Задля рани перенесено його в стан спочинку. Але мимо цього повинувась він приказам падишаха³⁾. Ще недовго урядовав, а вже були слідні свочі його діяльності. Канчук почав своє „панування“; сотки людей доставали бастонаду⁴⁾, а хто піввався на другого з ножем, цього вішано без усякого розбору. Завдяки цьому успокоїлись децю нагальні пориви, хоч на разі поверховно; релігійна ненависть була дальше джерелом злочинів. Всі боялися баші й загально його ненавиділи, а через цілий час мого побуту не бачив я ні одного прихильного йому чоловіка.

Щодо мене, то баша був для мене аж надто прихильним і гостинним. Часто допитувався мене, як мені живеться, а своїй службі приказав сповняти всі мої бажання. Я міг його відвідувати, коли лише захотів, і при цім мав я нагоду приглядатись і прислухуватись усьому, що діялося. Вечерами сиділи ми разом, покурюючи люльки та розмовляли про все, що лише нас цікавило. При таких розмовах не був баша ніколи таким повздержним, як не звичайно бувають правовірні магометане в привяности християн. А мав я в нього таке довіра, що дійсно міг цим гордитись.

Я рішався їхати дальше. Невеличке своє майно віддав я служачому і приказав йому осідлати коня, а клунок привязати до сідла. Опісля удався я до

баші, щоб подякувати йому за гостину і розпрачатись. У передсінках стояли два високі Арнавти¹⁾, узброєні від стіж до голови. Вони поздоровили мене по військовому і вказали на бюро баші. Обі кімнати баші не були відділені від себе стіною, але тонкою занавісою так, що в одній кімнаті можна було почути, що говорили в другій.

Баша стояв у вікні без шиб і дивився крізь дерев'яну решітку на подвір'я, де саме стояв мій осідланий кінь. Баша не дозволив чекати довго на себе, енергічним рухом перервав мою подяку і залевнив мене, що було-б йому дуже приємно гостити мене довше в себе. Подальших кількох словах чемности приступив знова до вікна, показав пальцем на подвір'я і сказав:

— Бачу твого коня, еффенді²⁾. Дуже радо купив би я його собі. Чи продаш його мені?

Хоч я не заможний, таки був би я радо подарував йому коня, коли-б лише цим не образився.

— Бажаєш його мати? — спитав я. — Означ сам ціну! Я куплю собі другого.

— Це байка. Дам тобі тенгіб³⁾ на котрий, де лише придете, доставете осідлані коні, житло, харч і взагалі все, чого лише вам потрібно. Цей приказ відноситься не лише до мого повіту, але обіймає ще повіти Адава і Галеб. Потім найдемося на території арабських кочівних племен, у котрих за низькою оплатою доставеш ліпшого коня, як тут.

— Кажеш з товаришами? Я-ж їду сам!

— Ні! Ці два Арнавти, котрих ти бачив у передсінку, мають приказ одирувати тебе аж до границь моєї провінції й опікуватись тобою. Їхні коні вже осідлані, а побіч стоїть і кінь для тебе. В Яхта-хан, в Бальчику чи в Денек Маден⁴⁾ можеш узяти собі свіжі коні, які лиш тобі подобаються. Дякую за право означення собі ціни. Я це передбачив і вложив відповідну суму до цього гаманця. Сховай собі його.

Кажучи це, подав мені шовковий гаманець і тенгіб, про котрий згадував. Коли я подякував і ховав усе до кишені, сказав ще:

— А тепер прошу тебе о велику прислугу, котрої мені хіба не відмовиш. Через те мусів би ти вправді збочити

¹⁾ Баша — намісник.

²⁾ Генерал дивізії.

³⁾ Падишах — султан, турецький цісар.

⁴⁾ Бастонада — биття канчуками по голих пятах.

¹⁾ Арнавти — рід турецької війська.

²⁾ Пане.

³⁾ Приказ на письмі.

⁴⁾ Міста в Малій Азії.

з простої дороги і їхати через Кайсаріє та вступити до Урумджілі, де проживає мій добрий друг. Чи піднімаєшся цього?

— Дуже радо!

— Отже скажу тобі, про що іменно розходиться, щоб ти знав, що він тебе радо привітає, хоч сам живе самотно і є завзятым ворогом християн. Був він мір аляем¹⁾ турецької армії. Воював хоробро під прапором пророка, але пенсії ніколи не одержав. Надармо просив о неї, всі просьби нічого не помогли, бо ваставники не були чесні. За 15 літ велено виплатити йому пенсію в Стамбулі, але і з цього він нічого не одержав. Коли отсе зроблено мене тут наставником, просив він і мене, а я, провіривши докладно справу, заміс спаргу до самого падишаха. Вчора вечером одержав на це відповідь, а іменно маю сейчас виплатити йому всі гроші враз з відставками. Отже ще раз питаю тебе, чи підіймешся такого діла.

— Дуже радо, якщо лише мені повірши гроші.

— У твоїх руках вони певніші, як в руках першої ліпшої штафети. Мір аляй зветься Осман Бей, та живе дещо оподалік од міста. Знають його радше під назвою абдалъ²⁾. Якщо ти міг би затаїти, що ти християнин, то раджу тобі це зробити. Хіст привів йому найбільше нещастя, якого лише може дожити чоловік і батько. Також думаю, що ти всієні злагодили його біль.

— Чи можу довідатись, що це за горе його постигло?

Коли схоче, то розкаже тобі сам; мені не вільно дотикати рани приятеля. Однак не скаже тобі нічого сам, як почує, що ти християнин. Отже не кажи, що ти християнин. А ще й тому даю тобі цю раду, що це власне час зборів пунтинів до святої Мекки, час релігійного фанатизму й ветеримости. А тому, що подобаєш таких людей всюди й на всіх дорогах, то ліпше буде, коли вони не знатимуть, що ти иншої релігії.

Направду чудувало мене це, що такий виокви урядник остерігав мене перед правірними магометанами, до котрих і сам належав, а також дивувало мене і це, що так велику квоту грошей волів завирити радше мені, як магометанському післанцеві. Стріча з пунтиками мене не лякала; я боявся радше двох Арнавтів, які чули кожне словечко нашої розмови, отже знали, що я беру й гроші. Були це що правда жоввірі, онбаші³⁾ і чавші⁴⁾, котрі після європейських понять заслужували на довіра. Але Арнавт, це розбійник іще од уродження;

він скланий до всього, навіть у війську. Из усіх моїх побоювань звіравсь я баші.

— Не бійся! — сказав він на те. Їх зобов'язує присяга, а ця є для них така свята, що під жадним услів'ям її не зломлять.

Мимо цього заповнення, почав він говорити дещо тихіше. Гроші вичислив так тихо, що неможливо було щось Арнавтам почути. Гроші порозміщувано в широкому поясі, котрим я мав опоясатись. Усе це мусів я зробити на його очах. Опісля прикликав Арнавтів. Вони присягли йому на пророка, що будуть мене стерегти, доки лише буду під їх опікою. То розвіяло мої побоювання, хоч я сподівався по них усього. Годі було й припускати, щоб вони зломляли таку присягу.

Опісля випровадив мене баша на подвіра і стояв там, аж ми виїхали. Це було доказом його великого поважання для мене.

Нехай тебе Аллах веде й опікується тобою! — кликнув, хоч у його поняттю був я невірним джавром⁴⁾.

Сейчас за містом переконавсь я, якими загорілими магометанами були оба Арнавти. Ледви минули ми останній дім міста, позсідали вони з коней, а чавші просів:

— Еффенді, позволь нам одмовити подорожно молитву. Ми образили Аллага. З міста виїхали ми перед полуднем, а віра наказує вирушати понолудні. Мусимо отже переблагати Аллага.

Клячучи на колінах, почали вони молитись. Лицем були звернені в сторону Мекки й серед многих поклонів одмовляли свої молитви.

Вільного часу підчас їх молитви вжив я на оглянення тенгібу баші. На підставі цього письма міг я всюди дістати це, що належалося післанцеві падишаха. Було це мені дуже на руку. Ведений цікавістю отворив я і гаманець. Квіта була восьмикрат більша від вартости мойого коня. Баша не потребував кова для себе, а купив його радше тому, щоб мені зробити в цей спосіб подарунок.

Молитва трвала яких десять мінут, відтак поїхали ми дальше. Арнавти заховували незвичайну мовчанку. Говорили лише тоді коли я їх запитував, а відповідали дуже коротко. Розмовляючи з собою, не живили ми ні арабської, ні турецької мови; порозумівалися говором Міредітів. Арнавти їхали бутюта за мною, будьто переді мною; про мене дбали як про тогорічний свіг. Коли ми задержались около полудня в однім селі, зажадав я від мухтарн²⁾ обіду. Чавші узяв,

1) Полковник.

2) Пустельник.

3) Вістун.

4) Старший десятник.

1) Магометане називають християн джаврами.

2) Війт.

не дивлячись на мене, миску від мухтаря, сів з нею коло свого товариша й уже витягнув свої костисті пальці, щоб сягнути по страву, як я, не сказавши також ані слова, відобрав їм миску. З мискою відійшов я дещо на бік, сів спокійно і почав їсти.

— Еффенді! Ця пожива належиться нам! — крикнув гнівно чавш.

— Заждіть! — одповів я коротко.

— Ми правовірні магометане. Нам не вільно їсти цього, що лишять християни.

— А я правовірний християнин, котрий їв би разом з вами, якщо ви були офіцерами. Баша Сайд Калед оддав мені вас під прикази, а не мене вам. Спам'ятайте собі це!

Вони замовкли й пішли до хати, щоб узяти собі що иншого їсти; але від цієї хвилі заховувалися з ще більшою мовчавістю, як перед тим. У Яхта-Хан не бачив я їх од хвилі, коли ми зісїли з коней, аж до ранку, другого дня. До оборони я їх не потребував, бо сам умів боронитися. Вони мені радше заваджали. Другого дня помітив я, що де лише ми показалися, там вони сейчас розповідали, що я є християнином. Це могло мені пошкодити, особливо-ж у часі походів путників.

У Яхта-Хан дістали ми нових коней, а слідуючого дня знова було потрібно нових, бо через ніч їхали ми надто скоро. Під вечір прибули ми через Бальчик до містечка Пашакоф, де мешкав хан¹⁾. Тому, що моїм „оборонцям“ і на думку не приходило журитися про мене, закликав я до себе господаря і зажадав трьох коней.

Побачивши тенгіб, поскробався він у голову і сказав якось стурбовано:

— Їсти дістанете, але чи також коні, про це сумніваюся. Тут є инший еффенді, котрий мав також тенгіб баші і замовив для себе коні.

— Кілько?

— Два!

— Мені треба трьох. Стільки може дістану?

— Спробую, але він візьме собі найліпші, бо був тут скоріш од тебе. Він, здається, розуміється на конях.

Я ввійшов у хату, щоби порозумітися з цим еффендім. Тут побачив я молодого поважного Турка, котрий случайно їхав також до Кайсаріє і дуже радо згодився їхати разом зі мною. Невдовзі пішли ми спати.

Другого дня вранці не показувалися мої „оборонці“. Як це я довідався од господаря, вони взяли найліпші коні і поїхали але не назад до Енгіре, а дальше до Кайсаріє. Це мене застановило. Вони знали, що везу гроші, отже я постановив пильно на все уважати.

Нині мав я доїхати до Богдаліяну, а молодий Турок згодився на це. Я потребував одного коня, а він двох, бо мав з собою ще клунки. Ми вправді дістали трьох коней, але дуже слабих. Що їхав зі мною Турок, котрий добре знав дорогу, було мені на руку. В дорозі був мовчазним і говорив лише тоді, коли я його про що питався. Також завважав я, що він скрито мене слідить, але його лице не мало при тому ворожого виразу. Він видко мав охоту блище зі мною познайомитися, але не знав як це зробити.

По дорозі стрічалося часто путників, то маленькі громадки, то цілі юрби. Я поздоровляв їх на всі сторони, (бо цього вимагав звичай), але ніколи не відповідав на їх привіт Дивно було мені, що мій товариш заховувався так само. Я не чув ані разу, щоби він закликав коли звичасве слово „Аллаху!“ Путники вважали це наше заховання за нерелігійне, та ми манали їх скоро, щоб не стягнули на себе мести. Около полудня стрінув нас досить немалий випадок. Коли ми минали громадку путників, закликав один з них, побачивши могого товариша: Ес сабі! Ес сабі!¹⁾

— Дивіть но на нього! Плюньте перед ним! Стягніть з коня грішника, що відступив од Аллаха і пророка! Проклін на його душу!

І хто зна, що булб з нами сталося, якби ми не вдарили коней і не почали повз розгорілих фанатаків. Ідучи дуже скоро чули ми ще довго крики: „Проклін на його душу! Проклін на його душу!“ Коли ми відїхали так далеко, що не бачили цієї громади й не чули вже її криків, сказав мій товариш трохи стурбовано:

— Ми мусимо розстатися, еффенді, бо моя прязливість може тебе наразити на небезпеку.

О скільки? Чому вони тебе ображають?

— Їм здається, що мають до цього право! Був і я колись магометанином, але тепер став християнином-католиком, котрого тут уважають за щось гірше. Тепер знаєш уже і можеш плюнути перед мене!

— Цього не зроблю, бо я мусів би наплювати й на себе; я також християнин.

На це випростувався мій товариш і глянувши на мене веселими очима закликав:

— Ти християнин? А я вважав тебе загорілим визнавцем пророка²⁾, бо ти кавав мені вчора, що маєш вступити до абдаля Османа Бея. Цей чоловік і горорити не хоче з християнином.

1) Проклятий! Проклятий!

2) Магомеда.

1) Князь.

— Це, що я маю йому сказати в того рода, що він розговориться зі мною.

— Так це мусить бути щось дуже добре. Ти подобався мені від першої хвили; колиб я був знав, що ти також християнин, був би зівсім інакше до тебе ставився. Прости мені це, еффенді!

Він подав мені руку, котру я радо стиснув.

— Ти також мені подобався — відповів я йому — а коли хочеш, то лишуть з тобою. Нехай нас ці люди не обходять нічого. Вони грізні лише словами, а там неможуть нічого нам більше зробити. Ти згадав абдаля Османа Бея; чи може знавш його?

Глянув перед себе і промовив:

— Чи його знаю? Та-ж це мій рідний батько, я-ж його сив-одинак.

— Чи то ти був у Сайд Каледа?

— Так. Баша в приятелем могого батька, а мене він дуже любить, хоч і гнівається за покинення віри. О еффенді, як щасливо зробила мене ця релігія, а як нещасливим — біль батька і матері, котрого я причиною! Ти хіба цього не зможеш пояснити!

— О, я це добре розумію. Твій батько в строгим ісповідником ісламу¹⁾, а ти його одинокий син покинув коран²⁾. Знаю я і біблію і коран, ясне оживляюче світло християнства і розжарений, палючий вогонь наук Магомеда. Знаю також і людське серце, і розумію добре це, що батько тебе відкріс!

— Він не лише мене відкріс, але навіть прокляв. Ти чув, що названо мене „ес сабі“, проклятай!

Був це чоловік сильного характеру, а проте слюзи станули йому в очах. Але говорив дальше:

— Ніщо, ніщо не зможе поєднати його зі мною, хіба мій поворот до ісламу. А я не можу зробити цього!

— Остань вірним! Небесний отець стоїть о много вище від земного батька, а божа любов заступить тобі втрачену людську.

— Я втратив її, але також і позискав. Любов батька змінилася в ненависть і проклин, але за це здобув я іншу любов, і вона завела мене до правдивої віри. Чи хочеш почути, як це сталося?

— О, будь певний, що це для мене дуже зайчаве!

— Так само як батько, і я був офіцером. Імя батька і приятель баші Сайда Каледа були для мене такою поміччу, що я скоро доходив до чимраз вищих ступнів офіцера. Коли мені було 24 літ став я вже коль агассім³⁾ енгрійських драгонів у Кайсарів. В службі дістався я до дому французького консуля,

котрий був католиком. Тут пізнав я його дочку, полюбив її й через неї став християнином-католиком. Прости, що розкажу дещо більше. Любов була мені провідником, а переконання підпорою. Був це тяжкий час внутрішньої боротьби й сумнівів, щастя й найбільшого болю. А покинув я віру не з привязання до любові, але в повнім переконанні, що не дорога Магомеда, а дорога Христа веде до Бога. Батько відкріс мене і прокляв, я мусів покинути війсьکو й рідну хату, але суджена доховала своєї вірности, а консуль рішався віддати мені дочку, якщо я найду собі яке місце. Звання шукаю вже много місяців, але всюди відмовляють мені його як одстудникові і проклятому. Аж ось баша Сайд Калед, мій давний протектор, хоч і гнівався на мене і не міг простити мені могого діла, любить мене і казав прийти мені до себе. Тепер їду від нього і маю в кишені декрет на кизракдара¹⁾ в Малатіє Ця султанська стаднина знаходиться недалеко відсі, але вже в іншій провінції. Отже не маю причини боятися переслідування, а крім цього буду близько батька, щоб усяку догідну хвилю використати і з ним помиритись. Хай Бог благословить баші; це вправді строгий чоловік, але вірний і правдивий приятель!

— Так він в таким. Він поручив мені поговорити з твоім батьком, і як лише вдасться, нахлонити його до помилювання.

— Чи справді просив тебе о це?

— Так. Хоч і неясно говорив, то тепер усе мені ясне. Коли хочеш, то спробую це зробити.

— Радше не пробуй. Проба не вдасться і можеш усе поспувати. Ще як не був би ти християнином, то може, але так! Він прийме тебе, як посла дуже радо, та коли довідається, що ти християнин вижене тебе і нацькує собаками.

— Е, цього не боюся, бо несу йому веселю вістку, на котру чекав вже 15 літ.

— Пятнацять літ? Чи не до його пенсії це відноситься?

— Так. Йому її признано і я маю при собі цілу квоту враз з відсотками.

— Що за щастя, що за щастя! Мій батько став пустинником і мізантропом²⁾ через відказування йому пенсії. Він такий убогий, що ледви може вижити. Я сам діявся з ним моєю платнею, коли ще її мав. Тепер я вірую, що він прийме тебе гостинно й радо і ти будеш міг поговорити з ним про мене. О Боже, коли це вінчалось успіхом!

— Прийшло мені на думку, чи не було-б ліпше, якби ти заніс йому гроші?

— Ні, ні! Він їх не прийме від мене. Ти мусиш їх йому занести, не я.

1) Музулманська віра.

2) Коран — святе письмо музулман.

3) Сотник.

1) Управитель стаднин.

2) Відлюдок, неприхильний для людей.

«Одно лише можу зробити, а іменно задержусь десь недалеко; щоб ти мене прикидкав, коли-б тобі повелося.

— Чи є тут яке на це догідне місце?

— Так, зараз тобі покажу. Як же то добре, що ми стрінулись, ефенді! Принесу судженій посаду, а може заразом і згоду з батьком. Скажи, що можу для тебе зробити? Буду тобі приятелем до кінця мого життя.

— І я жертвую тобі мою приязнь, хоч по розлуді адається більше ніколи не побачимося. Моя вітчизна далеко.

— Де?

— В Алеманії¹⁾, де віддай ніколи не загостити; проте буду тебе щиро згадувати.

Легко собі уявити, що від тепер заховувались ми супроти себе далеко

щиріш, як досі. Мій молодий товариш оживився так, як це рідко бува в Турка. Невдовзі знав я ціле його життя від малку. Але розмову переозивали нам часто ненависні оклики. Чим блище до Богдалаяну, тям частіш стрічали ми громади путників. Багато з них знало мого товариша й не мало зневаг прійшлося йому почути. Ми часто зіжджали на поле, щоб охоронитись од цього рода неприємностей. У Богдалаяні господар не хотів навіть прийняти його в свою хату, аж щойно по кількакратім показанні тенгібу, згодився він зі страху перед карою баші вистаратись нам нині про поживу і кімнату та троє коней на завтра. Прочуття говорило мені, що те завтра буде ще гірше.

(Дальше буде).

ПРОФЕСОР Б*

(Спомини зі шкільної лавки).

У нас у шестій класі був цікавий апрофесор. Старий, високий, сухорлявий та ще до того такий лисий, що можна було почислити цях кілька сивих волосків, що були у нього на голові. Під носом сиві вуса і ось весь його вид.

Не думайте, що хочу насміхатись з нього. Протиню, дуже поважаю його й ще тепер після тільки літ мило його згадую, а навіть з вдячністю за це, що як добрий учитель зумів в мене довести до вищого степеня любов і замилювання до історії й географії, яке в мене й перед тим було чимале. У нас учив він ще в другій та третій класі і вже тоді я полюбив його, хоч він був строгої вдачі й не тяжко було в нього перепастися при перепитуванні. Правда, не в усіх товаришів були здібности до історії й географії, а й не всім легко приходило ці предмети вивчити, та всеж таки мені здається, що не було в класі ученика, який не любив би години проф. Б.

Любили всі ці години тому, що можна було на них нераз добре насміятися, а пещ — кожний у нас знав — велика приємність для ученика. І так я, скільки разів вирине мені в памяти стать професора Б., не можу не усміхнутися, пригадавши багато студентських пригод, які вяжуться з годинами професора Б. Ось одну таку сміховинку вам оновім.

Професор Б., старий був що правда, але любив нераз зажартувати. При цім сам не сміявся, лише його сиві очи ясніли якимсь веселим блеском, якого вам не зможу так описати. За то ціла класа страшенно гуділа. Нераз жарт був таки

добрій, часом так собі, незначний, але ми таки гуділи, щоби не розлютити професора, який любив, коли сміялися з його жартів. Вікнці й з малого жартика можна було здорово насміятись, бо ось представте собі як на кого: професор Б. скаже незначний жарт, ціла класа як на команду страшенно гуде, аж вікна дзеленькотять. Ви також гудете й мимоволі вам, чуючи таке гудіння, робиться смішно. Нараз бачите в передній лавці у вашого товариша трясеться товста шия від сміху і ви радієте жартовці, аж до сліз смієтесь. Так було в нас чи не на кожній годині. Але раз було таке.

Була велика спека. Професор Б. мав годину від 1—2. Кожний був перемучений й їсти таки добре хотілось, а ту через відчинені вікна з протилежної сторони вулиці так і заносило з ресторана печеню та борщем. Вже дзвонили на перерву. Я сидів тоді з товаришем Р. в останній лавці.

„Чуєш, обзивається він до мене — я вчора на раві так нагулявся, що спати хочеться“.

„То спи, кажу йому. — Ось лягай на лавці, — ти й так вже був питаний і дістав першу, а Б. буде питати тих, що мають двійки, бо завтра конференція“.

„Може би справді? — утішився Р. — зіпру голову на лавці та трохи передрімуюся. Тільки ось що: як Б. зажартує, то штуркни мене — шкода не гудіти“.

„Добре“ відповів я і Р. захропив. Знова передзвонив дзвінок, до клася війшов професор Б. Не знаю чи

¹⁾ Німеччині.

й йому їсти хотілося, чи що інше, але того дня Б. був аж надто гострий. Взявся до „дваторників“. З першим й другим ішло тяжко, але якось викрутили першу, але третьому задав якесь питання, що той таки обірвав. Потім за порядком всі що мали двійки, дістали знова по одній. Професор Б. почав питати ліпших, але й їм не пощастило. Я вже почав побоюватися за себе, аж ту професор Б. повторив ще раз терпеливо то нещасливе питання і я чую: „скаже Р.“ — а він спить блаженним сном. Я скрутився сюди-туди, нема ради професор розглядаєсь котрий це, — я буджу.

„Чувш, — тебе питає“ і штуркаю товариша Р. під бік.

Нараз подумайте, що сталося.

Р. думає що треба гудити за жарт, зривається й на цілу клясу: „Гу“, (а він співав в хорі другим басом).

Представте собі що діється. Б. дивиться на товариша Р. мов на божевільного, ми всі аж перестрашилися, що тепер буде, Р. побачивши, що в клясі після його „Гу“ гробова тиша, страшенно змішався і почав звільна з похиленою головою вставати. Аж ту нараз збирає нас всіх учеників сміх, аж дусимося, нарешті ще можемо здержати й порскаємо один по другім.

Професор Б. підходить до тов. Р. і чуємо: „Хлопче, а то що має значити?! Ага так? Ну добре, добре“ — і він думаючи, що це наперед уложена комедія йде до катедри й щось довго пише в деннику. У нас всіх сміх завмер. Після цього питає дальше й Р. дістає двійку. Всі потерпаємо за себе; на щастя приходять ратунок — чуємо дзвінок. Б. збирається виходити.

Просімся, кленнув Р. одному й другому й ми гуртом посунули до Б. Стали йому по правді говорити, здається й не слухав.

„Ну-ну“ каже, забирає денник (то була остання година перед конференцією) й виходить з кляси.

„Пронав я“, говорить до мене Р., збираючи свої книжки. „Повисну нині на одній штабці з історії або може й з географії.“

На другий день господар кляси читає вислід конференції. Чую Р. — „з нічого“. Мій друг аж віддих заперслюхаючи.

„А що — кажу я — не дармо то в Б. так очі блиснули як ми просились й поясняли в чім річ.“

Ось такий був професор Б. Я принайменше його відай ніколи не забуду.

Петро Молодий.

*

*

*

Благословлю тебе терпіння,
І біль, і труд, і гніт кровавий,
І викидів гірких сичіння,
Бо ви клячете дух приспаний.

Благословлю, як вістря плуга,
Що крає груди перелогів,
Бо в ранах цих почнуться чуда:
Филі лавів та безліч стогів.

Радію шумові колосся,
Що грає бідним гимн надії,
Як пісні, що почалась в баяю,
Проте запал та силу сіє.

Г. К-а.

Переписка.

Всім нашим Товаришам і Товаришкам, передплатникам і читачам, і їхній пов. Рідні шлемо з Новим Роком наші щирі побажання. Хай цей Новий Рік принесе нам усім і цілій Україні ясну долю й волю!

Дотепи й жарти.

Відтяв.

Вчитель (до учня, що спокійно балакає під час науки): Тичка! ти де сидиш?!! —

Учень (aequa mente): В другій лавці біля вікна, прошу пана...

Зі студентських воєнних одповідей.

Учень „видає“ лекцію: Гек... и... гек... гексамер... и... був написаний сонетами через... и... и... Гомера, котрий... в... властиво він... (та відповідж!)... не написав його... але він го переписав... и... и... списав...

...Професор: А я тобі спичу двійку!

В VIII. класі.

Вчитель: Сто разів волю говорити з цілою клясою семинаристок, аніж із одним зпоміж вас!

Учні (гуртом): Ми також, пане професор!

Розмова.

Він (пелехатий студентський „поет-поступовець“):

...Я вірю лише в це, що бачу! —

Вона (русява „клерикалка“): А проте я вірю в ваш розум...

Вона не з цих.

А.: Маню, позич мені брика.

Б. (ображено): Я з бриків не вчуся!

А.: А з чого?

Б.: З перекладів пана Цукеркандля.

Перша.

Чого ти, Марійко, така заплакана? — Бо я діста-а-ала першу... пхить — пхить...

— То тіпся, що маєш першу!

Маю, але першу двійку.

(Подав Василько).

Наша переписка.

Мих. Савицький гімн. Яєвінка Масьова. Сподобався нам Твій лист і щиро дякуємо. Правду говориш, всі маєте голос у справах Нашого часопису. Лише відзивайтесь частенько — „Молода Україна“ такої назви бажаєте. Безперечно гарна, але заки прийшов лист, вже справа була рішена. — Належитьсь нам іще 10 Мп. Гарзд! — Олесь Міл., Краків. Щиренько здоровимо й прохаємо вісток. — Ніна Гретчаківна, гімн., Стрий. Гарно прописалися Ви і Ваші товаришки. Сподіємося вістей від вас всіх. — Маріян Дзьоба П. кл. г. Бучач. Твої Товариші цікаві, як Тобі ведеться та бажають одержати вістки з Вашого заведення. — Юзьо М. Станиславів. Передплата підвишена, бо від жовтня 1920 вже не раз підвищено ціни печатання

й паперу. — Гнатко З. Ярослав. Чим більше буде передплатників, тим гарніший і багатший буде часопис. Задовгождали многи зі зголошенням передплати. Через те 1. число не могло вийти скорше й наблизче вийде 1. марта. Микольцьо Ротра, Minneapolis (Сполучені Держави). Сердечний привіт засилаємо Тобі і Твоїй Сестричці. Пишіть часто до нас. Все буде вельми цікаве для всіх Ваших товаришів і товаришок у старому краю: яких предметів учать у ваших гімназіях, кілько годин на кожного із них призначено, коли зачинає й кінчиться школа, як довгі ферії. Чи є може у Ваших школах малі муриши та муриночки або малі індіане та індіаночки. А не забудьте переддати нам хоча з десять малих, чи великих передпл. і передплатниць. Гарзд.

Видає: Редакційний комітет.

За редакцію відповідає: Д-р Ол. Наррага.

Печатня Ставропільського Інститута під управою Ю. Сидорака.

4) Приймаємо запити з різних областей із усіх наук. До рішення видаємо їх званевим (фаховим) силам, яких у нашому городі доволі.

5) Просимо подавати замітніці події у Ваших заведеннях.

6) Коли Товариш або Товаришка розпрощаються зі світом, то подайте не лише вістку, але й замітніці прикмети, якими вони відзначалися. Те саме зробіть, коли помре хто зі старших громадян, що визначився любов'ю і працею для добра молоді!

7) Присилайте самостійні праці з різних ділянок людського знання, особливо ж із гарної літератури. Новелі, оповідання, описи, вірші, малі сценічні картини, спомини і т. д. Для молодших авторів і авторок окрема рубрика в додатку.

8) Приймаємо радо переклади з найліпших чужих письменників. Треба конечно подати автора, місце й рік видання книжки, з якої довершено перекладу.

9) Вискажіть також свої бажання й проєкти щодо часопису. Це ж Ваш часопис. Лише спільними силами поставимо його на висоті новітнього поступу.

10) Вікніці пишіть, що Вам подикує Ваш розум і благородне серце.

Не треба хіба згадувати, що зі щирою вдячністю приймемо дописи й ради від П. Т. старших громадян.

Іше деякі вказівки для дописувачів зпоміж студентства. Пишіть усе чітко, по змозі новим правописом і лише на однім боці картки (друга вільна). Рукописів не звертаємо, хіба довші твори. Як хочете відповіді, то залучіть усе поштовий znaczok, або оплачений перелисний листок, подайте свою точну адресу. Рукописи до печатання шліть поручено. Найкраще було б у дописах, призначених до печатання, вживати свійого ймення й назвиська. Годимось однак на псевдо-й криптоніми, якщо умовини деякої цього вимагають.

Інформація на тепер скінчена. Як бачите, широке поле Вашої співучасті в розвитку свойого часопису. Лише беріться до діла. Якщо найдеться хоч трохи доброї волі, то часопис житиме свіжим, буйним життям і свіжою силою вестиме нас усіх до чимраз скорішого всестороннього поступу.

Дещо із тайн адміністрації.

Як невіримо високими є ціни паперу і через те діни книжки й часопису, Ви самі, Товариші й Товаришки, знаєте. Це однак не відстрашить нас. Приступили ми до видавництва. Віримо своїм силам, себ то силам цілого укра-

їнського студентства. Лише послухайте:

1) За 2 місяці (від хвилі, коли виявили ми свій намір) піднеслися ціни тричі, по 40—50% вище попередних, а за цей рік підходили вони в гору аж 7 разів, і це навіть по кількадесять %! Цим робом те, чого печатання з починком року стояло 3 Мп., тепер стоїть навіть кількадесять Мп. Звідсіля ріжниця при кожному нашому оголошенні.

2) Коли-би ми печатали що місяця найменше число примірників (пр. 1000), то й так видавання виносило би рітню яких 100.000 Мп.

3) Що нас, львівських студентів, на таку суму не стати, те ясно.

4) Мiamo цього бажавмо як своє, так і Вашої вищої культури й поступу й тому рішилися приступити до видавання.

Отже доля цього гарного й важного діла у Ваших руках.

Наші старші дорадники сказали нам, що Ви за ідейні, як щоби на Вас не числяти. Покажіть, що довіра до Вас не завело.

5) Знайте, що ціну часопису обчисляли ми найнижше, як лише могли, а це тому, щоб усім, навіть найбіднішим зробити передплату можливою.

Так із нашого боку все зроблене. Пора Вам приступити до діла.

Що Вам робити:

I. Допоможіть до сотворення „Пресового фонду Поступу“. Це одна з найважливіших, а при цьому найлекших точок. Є нас з 8.000 молоді сер. шкіль. Хай кожний Товариш і кожна Товаришка дадуть лише 5 М. чвертьрічно. Скільки буде? 160.000! Тоді наш часопис розвинеться величаво. А чи це так тяжко Вам о 5 М.? Покажім, що ми свідома й культурна молодь великого культурного народа!

II. Хай кожний з Вас передплатує цей часопис. Коли чиясь каса не багата, хай просить „субвенції“ в татів і (окремо) в мамів, у вуйків, вуянок, стрийків, стріен і т. д. І не лякайтеся числа 40 М. на $\frac{1}{4}$ рік. Рахунок простий 40 нинішних, це $\frac{40}{150}$ передвоєаних, отже ціна дуже низька.

III. Коли й це не допише — то зложіться — передплатуйте спільно по 2, або по 3. Тоді на одного випаде 23 чи 15 М. на $\frac{1}{4}$ року.

IV. Приєднуйте нових передплатників.

V. Приєднуйте нових покушців поодиноких чисел.

Кожна із цих п'яти точок — ділом патріотичним, кожна з їх ділом поступу.

Кожна з їх вірна кличеви: „Великого бажайте!“

Отже до діла!

Перша Українська
АНТИКВАРНЯ

у Львові

вул. Гутовського ч. 22.

Купує і продає шкільні, беле-
тристичні, наукові книжки нові
і старі. Великий вибір приборів
до писання по дуже низьких
цінах.

ПАПЕРИ всякого рода, ПРИБОРИ
шкільні і канцелярійні, ВИДІВКИ
власного і чужого накладу, ГУ-
ЦУЛЬСЬКІ ВИРОВИ з вовни, де-
рева і майоліки

продає найдешевіше найбільший
у Галичині Український Гуртівний
Склад Паперу

СОЮЗНИЙ БАЗАР

у Львові, вул. Руська ч. 20.

Товариші й Товаришки

ФІЛЯТЕЛІСТИ!

(Що збирають поштові марка).

Купно, продажа й виміна поштових марок по
==== приступних цінах ====

Пишіть на адресу:

М. Мох — Львів, вул. Содова ч. 4.

50% на добрі ціли!

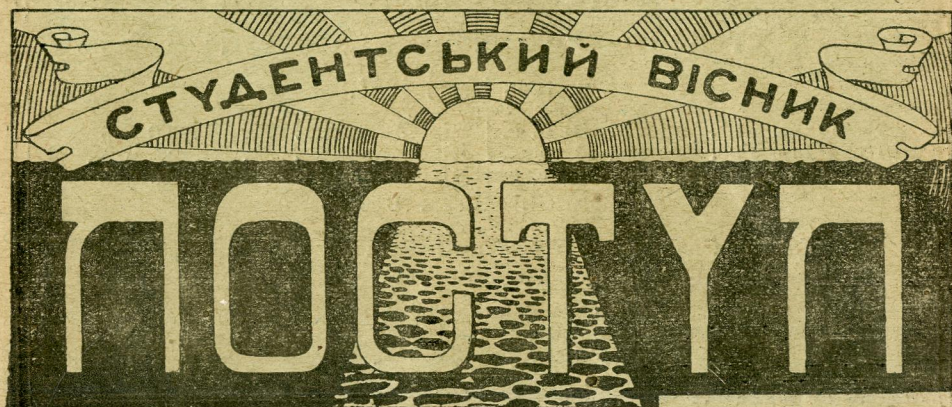
В Адміністрації „ПОСТУПУ“

можна набути слідуючі книжки:

1) Сміх — жарти й дотепи	15 Мп.
2) Перший Міх Сміху	15 „
3) Другий „ „	15 „

На пошт. оплату пришліть від книжки по 4 Мп.

Кожний ідейний студент і студентка повинні передплатувати
свій студентський часопис „Поступ“.

МЕГАЛЯ АЙТЕЙТЕ

ВЕЛИКОГО БАЖАЙТЕ!

ЗМІСТ

	стор.
<i>Д-р Й. Маркевич</i> : В 60. роковини смерті Тараса	25
<i>Д-р О. Макарушка</i> : Грека й латина, чи новітві мови?	27
<i>Марусин</i> : Зимовий настрій	33
<i>Й. Скрут</i> : Жіноче питання	34
<i>О. С. Мердін</i> : Сила волі і щастя	37
<i>Д-р Г. Костельник</i> : Пісня Богів	39
<i>Г. К-а</i> : Ніч у тюрмі	40
<i>І. Стефанів</i> : Ганнібаль і Наполеон	41
<i>Й. Єрзенен</i> : Зерно пшениці...	42
<i>О. Горбатий</i> : Вражіння з побуту на великій Україні	44
<i>І. Л-о</i> : Sententia	46
* * * Головніщі правила нового правопису	47
З наших організацій	49
Бібліографія	50
Від Редакції	53
Золоті слова Т. Шевченка	54
<i>Додаток</i> : „Наш Прапор“	
<i>В. Я. Свігом</i> мело	55
<i>К. Май</i> : Проклятий	55
Загадки	64

ПЕРЕДПЛАТА студентського вісника „Поступ“

за цвітень і май 1921.

Галичина 50 м. п.	Нім. Австрія 60 кор.
Придніпр. Укр. 80 грив.	Німеччина 20 м. н.
Чехо-Словацчина 25 с. к.	Швайцарія 10 фр.
Америка	0.50 дол.

Для присилаючих двомісячну передплату на більшу кількість примірників на одну адресу дається одуст:

за 25 прим.	950 м. п.
„ 50 „	1.900 „
„ 100 „	3.850 „

Ціни оголошень:

1 стор. 500 м. п.	1/4 стор. 200 м. п.
1/2 стор. 500 м. п.	1/8 стор. 150 м. п.

Адреса Редакції й Адміністрації: Львів, ул. Содова ч. 4, партер.

Від Адміністрації.

Наших П. Т. Передплатників просимо вирівнати негайно довг за 1. число згідно тримісячну передплату. Слідуюче число виняємо лиш тим, що наперед прийшлить передплату й тим, з котрими маємо окреме порозуміння. Точність у сплаті є знамам вищої культури й тому також задля веї, не згадуючи вже за адміністраційні труднощі, мусимо бути вимагаючими. — П. Т. Добродій(-йок), що беруть ласкаво часопис у коміс, прохаємо дати нам знати, скількм примірників посилати й окрім цього до 15-го кожного місяця вислати нам дотичну належитість на наш кошт. Це в інтересі адміністраційного ладу й посереднь в інтересі доброї справи, якій служимо.

Поширенням „Поступу“ й приєднанням передплатників ревно занялися:

Впов. П. Бачинська; Р. Ф. Гімн., Стрий. О. Д-р І. Фіголь, Станиславів. О. Проф. І. Станецький, О. Проф. Н. Гриньовський, Коломия. П. І. Тріска, Сов. С. Вол. канд. уч. сем., К. Косар Гімн Львів. Інчих імена нам іще невідомі. — Всім П. Т. Приятелям молоді наша щира подяка!

На пресовий фонд „Поступу“ зложили:

Вол. Лотоцький 5 мп. — Евр. Лопатинський 20 мп. — О. Ів. Лучинський 400 мп. — О. Ректор І. Бучко 2.0 мп. — Віт. Гр. 10.000 мп. — П. Стефанійшин 3 мп. — О. В. Мудиковський 100 мп. — О. Атаманюк 5 мп. — В. Л. 60.00 мп. — Неназвані 8060 мп. — А. Іщ. 5 мп. — О. А. Мельник. 120 мп. — Н. Остапак 20 мп. — В. Мивдюк 20 мп. — Ю. Редько 10 мп. — Д. Шевчук 5 мп. — Д. Ткачук 20 мп. — В. Ослаяк 10 мп. — В. Дуда 5 мп. — Д. Кривавич 10 мп. — О. Ст. Решетило 100 мп. — Др. О. Орський 55 мп. — Проф. Д-р І. Пятішевський 125 мп. — Учні реальної шк., Станиславів 85 мп. — Разом: 20.433 мп. — Усім П. Т. Жертводавцям щире: Спасьбі!

Д-р Й. Маркесич.

В 60. роковини смерти Тараса.

Рефлексії.

Ще кілька днів, а по цілій нашій країні понесеться слава нашого незабутого поета, загомонить меляодійна народня пісня в концертних залах, попливуть одушевлені слова з уст бесідників, рушать походом тисячі старших і молодших синів та доньок України, щоби віддати гідну честь генієві, заворушаться то радістю, то смутком, то тугою тисячі сердець — а потім — за кілька, кільканадцять днів, що потім?... Потім сповняться — ось така небезпека — ці слова поета:

„І світає, і смеркає,
День божий минає
І знову люд потомлений
І все спочиває“¹⁾.

Замкнеться концертна зала, втихне пісня, лиш загальні спомини в неозначених чертах остануть у душі. Впрочім буденщина, дрібниці, зверхня й внутрішня неволя! Чи-ж не так? — На жаль так. Така небезпека й така доля загрожувє нашим торжествам.

„Несли, несли...
І в Україну принесли
Великих слів велику силу
Та й більш нічого... Кричите,
Що Бог создав вас, не на те,
Щоб ви неправді поклонялись;
А хилитесь, як і хилились“²⁾.

„Наш історія уформувала страшенно, страшенно перейшла через нас і витворила в нас до розпуки доводячі наклони. Довголітня неволя... витворила в нас невірницькі вдачі, безнастанно від'ємні почування в'їдалися у наші душі й полишили там нестерті, незмазані сліди: невірницьку псіхе“, — так писав недавно орган укр. молоді³⁾. І до цих слідів він зачислює цілковитий брак сильної ініціативи й віри у свої сили, безжурну байдужність, цілковите незроміння вимог нинішнього життя⁴⁾. Та не сама історія цьому винувата...

Шевченкові торжества піднесуть на хвилю наші думки, звернуть їх до високих ідеалів генія й порушать волю, щоби їх бажала. Але чи на тім має все скінчитися? Чи дальше жити нам безжурною буденщиною, чи дальше „хилитися, як хилились“, чи стояти

¹⁾ До мертвих і живих... (І.). ²⁾ Тамже. ³⁾ „Відгук“ ч. 1 (1913) стор. 11.
⁴⁾ Тамже.

в місці або лише черепашиним кроком йти до світла, до свободи й волі?

Шевченкові ідеали, це безоглядна справедливість для всіх, а найбільше для бідних, для нуждарів; це праведне, бездоганне, невинне життя людини, це мир, згода й братерство всіх людей, це свобода й воля великого народу України, це свідомо, рішучою працею й рішучими ділами показана любов свого народа. Ці високі й благородні думки вертають заєдно в ціснях поета, до цих великих дїбр звертаються з тугою його очі, їх здійснення в цілій Україні й у всіх її дітей він бажає гарячим чуттям свого благородного серця!

І ці високі ідеали стануть і нам перед очі в мартевих днях. І чи на цьому кінець? Чи все кінчатись має поглядом духа на красу ідеалу й переминаючим, плятонічним бажанням?...

Ні! Нам діл треба, — діл сильних, діл рішучих, діл гідних синів і доньок великого народа. Зі святих днів, що минатимуть над нами, ми вивести мусимо не мрачні спомини, а сильну, рішучу, конкретну волю — постанову!

Яку? — запитаєте. Відповім конкретно: волю й внутрішню енергію до самопобіди!

Не мож набути, ні зберегти ніякого добра без самопобіди. Не зближишся до ідеалу справедливости, без побіди над своїм егоїзмом; не житимеш у мирі та згоді з братією без самопобіди й традиційна наша незгідливість та інтригантство руйнуватимуть і на дальнє наше суспільне й політичне життя. Немоżliвий ідеал благородного, гарного, невинного життя без неустанної самопобіди. „Tantum proficies, quantum tibi vim intuleris“ — стільки поступу, скільки самопобіди. Немислима діяльна любов до народа й безкорисна праця для нього без самопобіди. Немислиме здобуття, а ще більш збереження зверхньої, політичної волі та свободи народа, коли його сини й доньки невільниками, рабами; коли вони в кайданах марних забаванок, навичок, пороків, буденщини й усякого іншого підлого самолюбства свій вік коротають! Лиш внутрішню вольний народ спосібний жити вольним життям! Яка доля чекає народ, коли його урядництво, селянство, робітництво й інші верстви в більшій своїй частині в кайданах самолюбства? Як довго треватиме зверхня свобода при внутрішньому рабстві? І протівно. Найсильніші зверхні кайдани зможе розірвати внутрішня сила й воля.

І тому рішуча, скоро самопобіда на заклик совісти хай остане конкретним знаком і мов видимим спомином із Шевченкових роковин. „Непобідний, добуваючий дух ініціативи, витревалість до невипучої праці, навіть найнуднішої, глибоке привязання до сильного життя“ — так говорить згаданий уже орган¹⁾ — те все йде слідами самопобіди. Не гарна пісня, не „цігаретний дим“, не гарна мрія, або й програма — але рішуча самопобіда. „Вожний день най буде поступом у цім напрямі, ні хвилинка не сміє бути страчена, лише виповнена твердою працею, або добре заслуженим відпочинком. Не допускаймо до себе почувань, які засівають у наших душах зневіру, неохоту й безсильність, не даймо прийти до слова нездоровим, гістеричним похоттям половим, сентиментальній еротичі й ріжним декадентським підшептам слабосильности. Натомість даймо повний приступ до себе тим творам людською думання, які дають нам силу, віру в життя й радість із життя пов-

¹⁾ Л. с.

ного боротьби й праці¹⁾. Тож вперед молода Україно, до яєних Тарасових ідеалів, до справедливости та згоди, до невинности та сили, все вперед! Розривай внутрішні кайдани — і не дайся з них закувати. Вперед через самопобіду до могутньої своєї сили й до повної свободи і волі цілої нашої України!

Д-р О. Макаршика.

Грека й латина, чи новітні мови?

Хочу обговорити коротко квестію не нову, мимо того все свіжу, чи в середних школах було би краще вчити греки й латини, чи новітніх європейських мов, як англійської, французької й і.

У нас, в Галичині, полеміка проти навчання класичних мов, була найгорячіша около 1900 року й на велике диво саме з того часу почали множитись у нашім краю, іменно в його східній частині, класичні гімназії, так державні як і приватні. Що дивніше: від того часу стали в нас закладати класичні гімназії для тої молодой частини людської суспільности, що доси греки й латини вчилися тільки дуже виїмково, іменно для дівчат. В останніх 20 літах основано в нас дівочих гімназій більше, ніж у цілій прочій частині давної Австрії.

І так вислідом полеміки був — здавалосяби — тріумф греки й латини. Галицька суспільність дала доказ дивовижної незгідности між судом а поступованням: остро кидаючись словами на греку й латину, рівночасно з посиюком засновувала класичні гімназії власним коштом (бо приватні), й для хлопців і для дівчат.

Розуміється тим самим ще не сказано, що навчання греки й латини за той час рівнож поліпшилось та поглибилося, і що воно справді відповідало й відповідає тій цілі, яку йому ставить науковий плян: зрозуміння на певній основі граматичного вишколення — важніших класичних письменників і духового та культурного життя старини.

Досвіди останніх літ виказують противно дуже марні успіхи тої науки й усі шкільники годяться з тим, що будуча зреформована середна школа, іменно її класичний тип, повинен придумати для класичних мов новий науковий плян.

А що в сій актуальній справі й голоси нашої молодіжі були би дуже пожадані, тож сея стаття повинна вважатись тільки спонукою до дискусії й автор її має надію, що в слід за нею появляться голоси й наших молодих братів. Тільки щоби оминуту непорозуміння просимо, щоби жаден голос у сій справі не був тільки особистим спомином або критикою навчання класичних мов сього чи того професора, але обговорював об'єктивно саму суть речі.

I.

Причин культивування греки й латини в середних, а по часті й вищих школах треба шукати в глибокій старині. Для точности слід би пригадати, що в західній Європі плекано спершу тільки

¹⁾ Л. с. 11, 12.

латину, а щойно від XVIII. століття стала там і грека предметом шкільної науки. Сеж і зовсім природне, бо Схід був ізвеченізований наслідком походів Олександра Македонського, й там то на Сході, аж до впадку Царгорода (1453) процвітала грецька мова й культура, між тим як Захід уляг впливам спершу могутчої римської імперії, а після того її перемвиці: латинській християнській Церкві. Лятинізація заходу й півночі Європи почалася вже, як відомо, за поганського Риму, а продовжувалася, скріпилася і довершилася за християнства. Мова християнського Риму стала не тільки мовою релігії й Церкви, але й держави й права, літератури й науки, шкільного й університету. Всі школи, від Саламанки до Кракова, від Салерна до Упсало, говорили мовою Риму. Перший перелом učinила німецька біблія Лютра в XVI столітті, та тільки щойно за 200 літ пізніше здобуває собі німецька мова в Німеччині належні права у школі.

Вправді вже від XVI. століття стали в красній літературі на Заході вживати народних мов, але в науці удержувалася переважно латина аж до XVIII. століття. Декарт, Ляйбніц, Спіноза, Вольф, Нютон і много інших писали по латині. Діялось се тому, що наукова термінологія латинська була виробленою, міжтим як народні мови її ще не мали. А як тяжко, а часто й зовсім неможливо замінити латинську термінологію рідною — сьому примір не тільки богословські науки, які й доси подаються найуспішніше по латині, але й науковій термінології інших галузей знання, як зоології, ботаніки, фізики, хемії, медицини й географії, не кажучи вже про так звані духовні науки, як філософія, психологія, логіка й історія.

Хто отже трохи глибоше хоче погребатись в якійнебудь галузеві знання, той зустріне вже в XVIII. віді з науковими творами, яких без знання латини не зрозуміє. Навіть наукової термінології не є в стані добре розуміти той, хто не вчиться клясичних мов, і се відчують у своїх студіях абсолюенти реальних шкіл.

Та відомо, що в науковій термінології увійшло дуже много й грецьких виразів. Се тому, що хотяй грецьких творів в середних віках не читано на Заході в оригіналі, але знано їх в латинських перекладах, то однак від часу гуманізму й реформації почато греку вводити у школу, доки в XIX. столітті не зроблено з тої науки обовязкового предмету. А те загальне введення греки у школу сповнилося наслідком пропаганди так званих нео-гуманістів, котрі розпочали свою діяльність з кінцем XVIII. століття і грецькою наукою, літературою і штукою були одушевлені так дуже, що без них не могли собі уявити людини, справді гуманістично образованої. Без греки є неможливе правдиве людське образование — так переконували тоді нео-гуманісти, особливо німецькі.

Тому завдячувати треба, що типом середньої школи 19-го століття є клясична гімназія з переважачим числом годин науки латини й греки: обі ті мови заняли домінуюче становище серед інших предметів науки; для них отвирано в університетах усе нові катедри, які образували для гімназій учителів-спеціалістів; для греки й латини видавано безліч нових підручників, коментарів, образів і словарів та заєдно уліпшувано методику й дидактику для клясичних мов.

Та мимо цілого того великанського засобу орудників і способів для навчання греки й латини знання самих мов в XIX. столітті стояло далеко позаду знання латини в середних віках або на початку нового віку. Тоді бо латина була мовою живучою образованих людей, уживаною в слові й письмі, звичайно зіпсутою, покаліченою, але все таки живучою, тому й ціллю науки тої мови було її вив-

чення, її присвоєння собі до тої степені, щоби нею образований чоловік міг свобідно орудувати у слові й письмі. І талановитіші голови дійсно присвоювали собі її знання, чого доказом їх письменні твори, так поетичні як і прозові, писані нераз взірцевою, класичною латиною.

Та латина давно вже перестала бути в Європі живучою мовою, а грека навіть нею й не була, так чогож, питається загальна опінія, займати ними мозки молоді в середній школі? На що греки й латини? Чи хто тепер по грецьки, або по латині говорить? Чи не ліпше на те місце вчити живих чужих мов, прим. англійської або французької? Бодай би діти тоді практичну користь мали, а так шкода на греку й латину дорогого часу й тяжкого труду.

Здавалося загальна опінія має слухність та на жаль в самім заложенні є велике непорозуміння між нею, то значить: загальною опінією, а пляном науки для латини й греки. Вже вище сказано, що науковий плян класичних мов не ставить собі ціллю вивчення греки й латини до тої степені, щоби ними орудувати, як живими мовами, бо се справді тепер нікому непридатне, але тільки розуміння важніших класичних письменників і духа та культури старини. Само знання мови має бути отже по вимогам наукового пляну не ціллю, а тільки орудником, що має довести молоду людину до осягнення цілі, вказавої науковим пляном, іменно розуміння духа та культури класичної старини.

Тільки що сей аргумент загальної опінії не поконає, бо він є занадто абстрактний, занадто ідейний, або скажім грубо, занадто духово-люксовий у теперішних часах брудного матеріалізму й утилітаризму.

На таке люксове освітлення, — завважить загальна опінія, — як пізнання духа й культури старини при помочи класичних мов, можуть собі в наших часах позваляти хіба вибранці судьби. А тепер тяжкі часи: треба молодіж учити скоро, легко й практично й тільки того, чого їй конче потрібно для життя.

Іншими словами люде домагаються нині чимраз нагальніше так званого матеріального освітлення молодіж, жертвуючи для нього формальне освітлення, котре якраз повинно займати не друге, але перше місце в вихованні людини. Бо формальне освітлення ставить собі ціллю розвій духових сил чоловіка, щоби його вчинити все більше спосібним для аперцепції нових понять, міжтим як матеріальне освітлення подає чоловікові певну означену скількість фахового звання, кінцевого для виконання якогонебудь практичного звання.

При формальнім освітленні предметом освітлення є людина сама, іменно її душа; при матеріальнім — заняття до якого людина спосібється.

У тій ріжниці цілей формального й матеріального освітлення належить шукати причини непорозумінь межі сторонниками класичного а реалістичного освітлення. Одні думають, що саме наука класичних мов є найуспішнішим орудником формального освітлення людини, другі твердять, що та ціль дасть осягнути ся ще краще навчанням реальных предметів, іменно науки природи.

Вкінці кажуть прихильники реального навчання, що духа й культуру старини можна нині легко нізнати з дуже добрих переводів грецьких й латинських авторів на новітні мови. Адже Шіллер не вмів ні слова по грецьки, а пізнав класичну старину й навіть брав собі з неї теми до своїх безсмертних творів!

Так, але се був геній. А загал ніколи не є геніяльний. Геній — се виімок, а виімок не може служити доказом для загалу.

Вже-ж кожвий, що вчився греки й латини, не може заперечити, що знання грецької й латинської літератури в оригіналі уможливило витворення собі широкого погляду на історію культури людства від її початків до тепер, бож у старині є корені цілого нашого духового життя.

Безперечно старинні твори можна пізнати з перекладів, але різниця між читанням оригіналів а перекладів є та сама, що між подорожю по чужім краю а лектурою подорожі.

Подорожування — се особисті тисячі спостереження різних цікавих моментів чужого життя, різнородні переживання й враження, праця нервів, змислів і мозку, жерело нових почувань і бажань, заключень, рефлексій і порівнань, а лектура подорожі — се що найбільше жерело збільшення знання чужого краю й народу при допомозі пам'яті й уяви.

Подорожування по оригінальних грецьких і латинських творах не є легке — се правда; воно далеко трудніше, ніж подорожування по творах німецьких, англійських або французьких, та зате користь для формального образования з класичної лектури стократь більша.

Добре ведена аналіза й синтеза при перекладанні грецьких й латинських письменників причиняється незвичайно до розсуджування поважного й глибшого, критичного мислення в молодого чоловіка. Перекладання з греки й латини — се не є перекладання слів, тільки перекладання думок і то звичайно глибок и ж думок, а таке перекладання вимагає застанови при влучнім доборі точних і ніжних що до свого значіння виразів і зворотів.

Врешті ніякі переклади ані наслідування не можуть заступити оригіналів.

Сторонники класичного образования вказують іще, й то цілком справедливо, на велику вартість естетично-літературного виховання, яке подати може передовсім наука грецької літератури. В ній то находимо всі звісні нам роди красного й наукового письменства зовсім оригінальні, без посередників. Від поета Гомера почавши, а на філософі Аристотелі скінчивши, видала Геллада протягом кількох століть незрівнані твори поезії епічної, ліричної і драматичної, сотворила історіографію, краснорічність, філософію, математику й науку природи. В Грека родилась наперед думка, мысль, і тоя щойно шукала для себе форми, тому то в Греків зміст є все так тісно звязаний із формою, як тісно звязаний людський організм зі своєю скірою.

Римляни були менче щасливі: найшовши в Греків готові форми і зміст, переняли від них форми, стараючись їх виповнити своїм оригінальним змістом і так стали наслідувачами, мало коли вдатними (порів. Гомер — Вергіль, Тукідид — Лівій, Демостен — Цицерон, Платон — Цицерон).

Наконець загальна опінія робить важкі закиди також методичного навчання греки й латини, будьто би молодіж занадто була обтяжена тими двома предметами. В дійсности давніше було під тим оглядом далеко гірше: бо й годин на ті два предмети було призначених о много більше, ніж тепер і матеріял граматичний був значно обильніший, письменні вирази частіші й тяжчі, особливо переклади з рідної мови на греку й латину протягом цілої гімназії й то часто екстемпоральні, а приписаний обем лектури був значніший і спосіб її ведення й екзеквування зовсім відмінний від теперішнього. Щоб

труднощами граматичними ні стилістичними не обтяжувати занадто молодих мозків вкладає нині шкільна методика на вчителя обов'язок кожну нову лекцію спільно з учениками підготувати, (чого давніше ніколи не роблено), так що мозольна праця зі словарем звичайно ученикам відпадає. Та практика виказала, що задалеко йдуче влекшування вченикам лектури увільнює їх від потреби вишукування влучних синонімів, пригожих оригіналові зі словарем в руках і через те не дає їм поля для самостійної праці думання й застанови.

При таких улекшуванні науки учні не відчують ані потреби, ані спонуки, трудитись самостійно при греці й латині для свого формального образования, се є для розвивання своєї спосібности до аналізу і синтезу при перекладі, а якраз аналізу й синтезу найкраща розвивається тоді, як праця над перекладом відбувається вправді з напруженням, але зате зовсім самостійно.

Такі були би коротенько зібрані завваги про користи й труднощі науки греки й латини в середній школі.

А висновки які?

Обі класичні мови повинні остати й дальше предметами образования, хотяй би зі зміненним науковим пляном, тільки не для всіх дітей. Грека й латина — се тяжкі предмети, навіть затяжкі для десятилітніх дітей, о много тяжчі, ніж новітні мови, тож і вчитись повинні їх діти тільки дійсно спосібні, передовсім такі, що мають виїмковий дар до науки чужих мов загалом.

II.

Новітніх мов почали вчити в середній школі недавно (в XVIII. ст.) й то, як побачимо, тільки з практичних оглядів так, як у середних віках учено й латини з таких же самих причин.

Спершу стали чужинці вчитись французької мови, а щойно опісля англійської та німецької, бо в таким порядку зростала сила і вплив національних держав в Європі, а з тим відчувалася в чужинців і потреба, присвоювати собі їх мови.

Наймогутнішою національною державою в Європі в XVII. ст. стає Франція. Там розвивається також побіч письменства і штуки товариська оглада до небувалої висоти. Ідеал образованого „galant-homme“ стає ідеалом цілої аристократії Європи, — французька мова стає її товариською мовою.

До німецьких гімназій дістається французька мова, як надобовязковий предмет в XVIII. ст. й учать її там методом конверсації.

Та вже в XIX. ст. французька доба європейської культури кінчається; побіч неї виступає культура англійська й німецька.

З того часу наука французької мови у школах Німеччини не занедбується, тільки вчать її не так із практичних оглядів, як радше задля високої вартости французької культури; й учать її вже не методом конверсації, але методом граматичною. Зате англійської мови стали вчити в XIX. ст. методом конверсації для товариського обіходу, для практичного вжитку.

В Німеччині велися довго змагання проти введення французької й англійської мови до гімназії. Вкінці зроблено з них обов'язкові предмети, але подають їх тільки у 20 годинах тижнево, міжтим як латини вчать там в 68 годинах, а греки в 36 на тиждень. Ніхто перечитись не стане, що хосен із виучки нових світових мов є безперечно дуже великий: тільки тим способом улекшується обміну сучасних здобутків науки і штуки, над якими працюють культурні

народи Європи, уможлиблюється духове зближення й порозуміння та пошана для культурних здобутків, цінних для цілого людства, а через вирівнювання ворожих протинностей між народами усувається шовінізм.

Задля взаємного зближення й порозуміння та легшого вивчення мов придумано осьтакі способи: кореспонденція межи старими учениками й ученицями різної народности, обміну вчителів, то є: вчитель-Німець іде вчити до школи в Лондоні німецької мови, а вчитель-Англієць до Берліна англійської; прогульки й подорожі та поміщування на який то час учеників у заграничних пансіонах і школах.

Наука чужих мов при допомозі домашніх чужоземних учителів і бон тепер здіскредітована. Чужоземні домашні вчителі — се найбільш авантюристи невеликої моральної вартости й без образования; так само й бони. Вчать методою, яку влучно названо в Німеччині „методою палужою“; дреурою присвоює собі дитина від бони чи домашнього вчителя яких 500—600 слів і кількадесять зворотів та орудує ними легко і вправно. Мимотого мови ані правопису не знає ані не є в силі зрозуміти якийнебудь літературний твір, чи то бетристичний, чи науковий.

Тому справедливо введено у школі попри конверзації граматичну методу для англійської й французької мови.

Коли би прийшлося вибирати між англійською а французькою мовою, то більше моментів промовляє за мовою англійською. Англійські наукові діла мають тепер більшу вартість як французькі, а й англійський роман є о много поважніший, тому в поважних кругах радше читаний, ніж легкий роман французький. Англійська мова підбиває собі чимраз більше світ. Коли около 1800 року говорило на земній кулі по французьки 30 мільонів людей, а по англійськи 20 мільонів, — то за сто літ пізніше (1900 р.) говорить по французьки 45 мільонів, а по англійськи 120!

Та й педагогічні мотиви промовляють за навчанням радше англійської, а не французької мови й літератури.

Прикметами французької літератури є легкий полет, ясний ум, вишуканий стиль і форма й мила товарискість. Зате разить у ній недостаток поважання для свободи й права. В англійській літературі проявляються прикмети англійського характеру: ясність цілі, енергія в постановках і залізна витривалість у переведенні намірів. Ні одна ні друга література не має таких скарбів людської мисли, як грецька, тож ввучка новітніх мов не заступить ніколи класичного образования.

Найліпше злучити по можности одно з другим; не тяжко приходитьс я вивчити англійську й французьку мову людині, що знає латину.

Флексія та складня англійської і французької мови не представляє майже ніяких трудностей у порівнанні з латинською відміною та складнею. А з лексикального погляду всі ті три мови є зближені до себе.

Хто вигімнастикував свій ум граматичною методою при науці латини й греки, хто навчився тут відрізняти відмінки, части мови й речення, хто з трудом аналізував речення, вишукуючи підмет і присудок, предмет і т. д., сей без великого труду присвоїть собі дуже простенькі форми тих новітніх мов, що майже затратили деклінацію, а конюгацію мають бідненьку. Речення: *discipulus habet librum*, або *discipulo est liber* — вимагає від людського мозку много

більше праці, ніж французьке: l'élève a un livre або: the pupil has a book, де l'élève й un livre, як the pupil і a book мають зовсім однакі форми, хочай стоять в різних відмінках і мають різне значіння.

В обох тих мовах бачимо скостевілість і здеревілість форм та складні, тому вже з того погляду не є вони догідним орудником для формального образования.

Але з практичного погляду знання обох тих мов, або бодай одної з них є в нинішніх часах дуже пожадане. І нам, Українцям, треба через них наблизитись до західно-європейської культури, щоби присвоїти собі ті цінні здобутки знання й добрі прикмети характеру чужинців, яких нам бракує, а які конечно треба покласти в основу будівлі трівкого суспільного життя.

І се треба взяти під розвагу й увагу при укладанні нових наукових плянів для середньої школи на Соборній Україні.

А квестію, в якій черзі мов учити, порішать фахові знавці-дидактики. Наше бажання покищо таке, щоби ні оден чоловік не вийшов зі середньої школи без достаточного гуманістичного образования й без доброго знання бодай одної з новітніх мов. Одно й друге дасть легонько погодитись відповідним устрем середньої школи. Не тільки богослов, правник і філософ, але й інженір і медик й астроном потребує латини. Даймо їм її бодай стільки, скільки вони її потребують, а всім без виїмки даймо трівке знання бодай одної світової мови.

Марусин.

ЗИМОВИЙ НАСТРІЙ.

...А сніг все сипле, сипле, сипле,
Вся вкрита ним земля,
Дерев безлісне плаче віття,
Минулася весна...

* * *

У хаті зимно, темно й пусто.
В душі ж мойй зима.
У комині сміється вітер
І снігом заміта'.

„Минулася весна, минула,
„Прийшла зима, зима...
„Гуляє вихор, сміх несеться:
„Ха-ха! ха-ха! ха-ха!“

* * *

А сніг все сипле, сипле, сипле...
Вкриває поле сум...
Мороз різьбить на вікнах цвіти,
Весні немов на глум!

...А сніг все сипле й тихо плаче
Холодними слізма:
Забудь, забудь весняні ночі
Не вернуться вони..

А вихор в комині регочесь:
„Диви! Квітки бліді,
„Зірвати ти їх може схочеш?
„Ха-ха! Вони ж мертві!

„Чекай весни, діждешся може...
„Вона прийде, прийде.
„Тобі ж либонь не зійде сонце,
„Весна Тебе не жде!

„Не жди весни. Тобі на віки
„Останеться зима,
„Остануть сліз гарячих ріки...
„Ха-ха! ха-ха! ха-ха!

„В твоїй душі царить на віки
„Німа, глуха зима
„Й я — вихор — друг твій одинокий!
„Ха-ха! ха-ха! ха-ха!“

* * *

Й. Скрит.

Жіноче питання.

(Продовження).

Отсих кілька історичних даних впевняють нас передусім, що справді єствує жіноче питання й чим ближче наших днів, то воно актуальніше. До минулого належить тепер погляд, що це зайва річ з окрема ним займатися, і що не годиться ставляти його поруч загального, суспільного питання, бо його муситься підпорядкувати, а то й злучити в нерозлучну єдність із загальним.

Що правда, жіноче питання тісно в'яжеється з розвитком всесвітньої історії культури, а тим самим входить до суспільного питання, але не як часткова складинка, лиш як його половина. Однак ця половина закидана тими-ж самими питаннями що й половина суспільного. Адже-ж пів-на-пів людського роду це жінки. Впрочім історичні факти не дадуться заперечити. І в якомунебудь розумінні ставляється хто до самої розв'язки цього питання, то таки не заперечить, що феміністичний рух мов довга нитка ненастанно снується в ряді віків. Отже дійсно єствує жіноче питання.

2. Ті самі історичні дані рефлектують нас іще, де треба звернутися, щоби ясно й неошибочно начеркнути суть і поняття цього-ж питання. По правді ні історія, ні історичні помічання не формулюють його остаточно, все-ж таки криють його в собі й стають певним критерієм при відповіді що таке жіноче питання. З натиском зазначаю, що не навгад, ні тим більше на приказ якогось категоричного імперативу, вимріяного абстрактною й ніби-то розумною комбінацією треба начеркувати суть і поняття цього питання, але одиноко лиш у світлі дійсного, історичного помічання, на основі історичних, а не інших, проявів. Так отже, перш усього на перекір кастовому пониманню соціалістів, котрі боряться за рівноправність жінки, щоб опісля нею підбити світ на поклонника соціалістичній релігії й культові, а відтак усупереч деяким німецьким ліберальним апріорістам, беру правдомовну історію, як основу для конкретного оділення сути й поняття. —

Велика частина жіночого роду як давніше, так передусім тепер справді терпить серед раз у раз виринаючих обставин. Кожна десятка літ веде за собою десятку нових світів, напрямів, кличів; десятку нового доброго й злого. Новітній поділ праці чим раз далі відсуває жіночі руки, а навіть втискається в рідну жінчину гату й тут із презирством відкидає її мозольну, але добірну роботу гайби не потріб, а заступає її блискучою „гандитою“. Громадянські ідейні верстви творять огнища науки, винаходів, дицльмадії, тзв. грошевої спекуляції, — організуються в палати, цехи, — шлють послів, — виповідають, ведуть і кінчать війни, — правлять світом. В тім усім, здається, мужчина, якби природною konieczністю, веде перед, не сам до всього дострокується, навпаки все до себе примірює, словом — мужчина диктатор і пан кожноразової ситуації.

А жінка? Жінка на боці, — наче-б вона без душі, без особовости, без розуму й волі наче-б не-людина¹⁾...

Дайте їй право, віддайте їй справедливість! — кличуть мужчини, кличуть передусім жінки. Повстає проблем, а його розв'язати

¹⁾ Це Ахіль у всегданнім розумованні жінки.

домагається так зване жіноче питання. Домагається розв'язати: чи справді єсткують так прикрі обставини, а як єсткують, то як зарадити цим вєдомогам суспільного ладу; як усунути незавидне положєння жінки судроти зарібковання й освіти; яке їхнє властивє соціальнє становище.

Під цим оглядом являєтьсє жіноче питання нічим инчим, як лише виринаючою свідомістю єсткуючої суперечности між вимогами, які — чи по правді чи буцїм то — далисє-б піднести з точки розумної суспільної організації, — а межі справжнім становиском жінки. Отже реакція й природний спротив на придавляючий суспільний конфлікт і на нахабний, так сказати, суспільний нетакт, сотворили жіночий рух і становлять по часті суть жіночого питання.

Бував деколи, що в великому розгоні перебігаєтьсє навіть своєю назначєну мету, бо ніяк не було можна стриматисє. Так і в нашій рєчі. Вкликнули голоси за правом жінки, аж нечаяно перемїнилисє у вражаючє гудіння. Потуряючи серцєві—посипалисє домагаєня. Домагаютьсє перестрїйки становища жінки в родині, на заробітках, в науці, політиці... Домагаютьсє в цїм усїм вже не права, але надправа, домагаютьсє не абиякої рівноправности, але цїлковитої, загальної, навіть на полі політики, домагаютьсє єманципації в повному цього слова значїнні.

Котрі-ж із цих бажань справедливі й оправдані, за котрими обстоювати й боротисє, котрі знехтувати й осудити? Отсє жіноче питання. Коротко отже жіноче питання, це питання про правнє й слухнє становище жіночого роду посеред новїтнього громадянства, при чїм беретьсє на увагу його змагання до повної рівноправности з мужчиною.

Якщо хотїли-б ми дещо точнїш означити його поняття, то треба сказати, що на нього складаютьсє два моменти. Найперше діло в тїм, щоби подвигнути жінку до належного їй місця. Кожний напрям жіночого руху до цього змагає й до цього стремить. Як виглядає це їй належнє місце — відповідає розв'язка жіночої проблеми. Очевидно, що мовитьсє мова про належнє їй місце в теперїшнім громадянстві, котрє на многих полях стоїть під знаменем поступу. Тим самим із подвигненням тїсно лучитьсє допущєння її до всїх нових освітних, зарібкових і правних огнищ.

Другий момент, що заважає в понятті жіночого питання, доповнює першій. Ходить о це, щоби згаданє подвигнення дійшло до цїлковитої, навіть на полі політики, рівноправности жінки з мужчиною. Отже признання правної й соціальної єманципації жінки в виді абсолютної рівноправности становить повнє поняття історичного жіночого питання.

3. Не дастьсє заперечити, що самі жінки в першій мїрі поставили свою справу так остро. І не дивно, бо про них самих ходить, їхнє діло рїшаєтьсє. А завважити треба ще й це, що суспільнєстє умїє назвати множєство таких жінок, котрі як те морє ненастанно хвильють на хвилях жіночого руху, сказати-б, що вмисно родилисє до руху й наступів. Кидаютьсє на всї сторони, промовляють, пишуть, ділають, — наче-б не находили свого примїщення межі суспільнєстєю.

Цим однак годї пояснити жіночий рух. Прецїнь годї припустити, щоби так загально поширенє явище, котрє не то що не малїє, але все збїльшуєтьсє, залежало виключно від штучної агїтації. Воно мусить бути впливом глибоких причин. Де їх шукати, які це причини?

Їх треба шукати в самій таки жінці, а це в її особовості й природі, котра є наскрізь природою розумною, котра є підметом права й морального обов'язку.

Безперечно, вже перша жінка на цьому світі була людиною, мала свої права, мала назначене собі місце в громадянстві, мала свою компетенцію та взагалі своє поле ділання. Людський ум, що цікавиться кожним буттям, мусів з конечности й нею зайнятись і її перестудіювати. А свої помічання не вносив він із надверху, щоби прикладати їх до жінки, але навпаки з її прав, мети, значіння й і. відчитував її роль у суспільности. Бо цей, що поставив жінку в світі, поставив її вивінувану в усе її потрібне.

І хоча ця жінчина, з гори назначена, роль не змінилася ніколи, а й змінитися не може, все-ж таки змінливі обставини, непереможна сила історичних фактів, ба навіть геніяльний і всерухливий людський ум, робили своє й ріжним способом ставлялися до природою поміченої задачі жінки. Не все йшли вони поруч цієї природної задачі, не все респектували її первісну, властиву роль, а цим діланням усе були нагодою до конфліктів.

Отже розумна природа й особовість жінки мусіли реагувати, спротивлятись, мусіли протестувати, коли хто нарушував, або й вехтував її права. В цім криється основна причина жіночого питання. Все проче, це лише другорядні причини, а властиво тільки нагоди, при яких особовість і розумна природа зачали ділати відпорно, або при яких виринало множество нових понять, котрі, порівнувані між собою, відкривали для жінки нові світи і творили нові домагання. Можна сказати, що й ті нагоди спричинили жіноче питання, але не безпосередно, лиш посередно.

Коли-б хотілося ці нагоди, ці другорядні причини зтрупувати і надати їм якісь виразні ймення, так можна поставити їх три: економічні, освітні й духові (ідеологічні).

Поки витворицтво (продукція) замикалося в домашніх стінах, не тяжко було жінці, вільній чи замужній, багатій чи бідній, забезпечувати своє ествування. Довершувана однак поступово переміна на полі суспільно-економічним, робила її життя чим раз тяжчим, аж остаточно зробила його мало що то неможливим. Геній науки добув із нутра природи велитенні нові сили, запряг їх у машину, й вони пішли на службу людині, щоби працювати за неї й побільшати її сили. Геній науки построїв мистецькі машини, що працюють без-сну й супочинку, а працюють так легко й мудро, гейби їх оживляла розумна душа. Геній науки збагнув і провірив таємні права життя й розвою світа звіринного та рослинного, заводівними, став правдивим паном природи. Натягну поступ в огородництві й у годівлі звірят. Врешті геній науки переміг навіть час і простір, як про це свідчить система ріжнорядної комунікації.

Отсей новітний машинний і фабричний рух, отся переміна економічного обличчя очевидно перетворила також ціле суспільне життя. Зросли міста, помножилась еміграція, загострились обоюбіні взаємини хлібодавця й робітника, повстали мільйонні буржуї й нагісенькі пролетарі...

Не дивно, що ремісницьке орудування колишніх часів майже завмерло. Житть однак треба, треба ще й це життя хоронить у других. Тому мужчина перший покидає домашні стіни й іде до машини, до фабрики, до копальні. Але й жінку потягає за собою. Бо для неї нема тепер у хаті роботи. І жінка йде собі шукати діла, праці. Жінка з народу йде до фабрики, до машини, до копальні. В ньой

жіноче питання, це властиво питання платні, гірке питання про щоденний хліб. Жінка-міщанка йде до робітні, до послуги, до бюро. До її питання належить іще звичайно неприродне ревнування з жінкою вищої класи, або нечесне нехтування жінкою з людию. Жінка з вищих верстов іде на секретарство, або знова займає самостійні посади. Для неї жіноче питання, це питання хвили, питання часу: як треба забивати час, як можна заповнювати порожню ествування життя.

Йдучи в світ, у вир праці жінка думала, що поратувє себе, а тимчасом діється противно. Її вихисновують, її недоцінюють, її навіть легковажать. Додайте ще цю непевність що до її життя на випадок банкруцтва підприємства, на випадок незабезпеченої старости, вдівства, або якого нещастя; додайте цю обставину, що жінка, котра хоче й може працювати, шукає цієї-ж праці, та її не находить; або знова після праці й винищених сил ненастанно бачить над собою страшне марево голоду й холоду, — а будете мати картину, яку творять сьогоднішні економічні відносини для жінки.

Справді, годі представити собі, щоби цього рода нагода, до живого не вразила жіночої гідности і щоби вона не рухнулася, бажаючи розв'язки так печучого питання.

(Дальше буде).

Орізон С. Мердін

СИЛА ВОЛІ І ЩАСТЯ.

Недалеко морської ліхтарні в Лім-фрок ввернувся 1854 р. човен і чотирьох молодців упало в холодні філі розбурханого моря. Вартового Левіса не було дома, жінка ж його захворіла й не могла допомогти петанаючим. Тоді 20-літня донька вартового, Іда, вишпила малим човном на море й вирятувала нещасних. Протягом наступних трицяти років вирятувала вона ще дев'ятьох людей з бущуючого моря. А все те довершила без жадної помочі, проявляючи незвичайну зручність, відвагу й видержалість.

„Коли би ви мені дали змогу спрібувати, так на певно міг би я вам допомогти“ сказав малий хлопчина, кухтик венецького вельможі Фалієро. — Запрошено численне товариство на бенкет, а тут на годину перед широм звівся цукорник, що піраміда, котру він мав приготовити на стіл, цілком не вдалася. — „Ти?“ здивувався маршалок двора, — „а хто ж ти такий?“

„Я Антін Канова, внук каменяра Пізано“ — відповів хлопець.

„Яким же робом можеш нам допомогти?“ питає дальше маршалок.

„Можу зробити прикрасу на стіл, якщо мені, пане, дозволите спрібувати“.

Не було що робити, маршалок дозволив Антонові „спрібувати“. Хлопець казав собі дати масла й виліпив з цього матеріалу гарного льва, що буцім то го-

товився скочити, а повний подиву майордом помістив його на столі.

Розпочався бенкет. Багато найвищих князів, шляхтичів і венецьких купців (поміж котрими було багато правдивих знатоків мистецтва) сіло за стіл. Та коли побачили льва, що його виліпив Канова, забули зовсім про їду. Здивовані стали питати сінбора Фалієро, котрий то з великих різьбарів дав намовитися до вжиття нетрівкого й невживаного в мистецтві матеріалу — масла на так мистецький твір? Фалієро не знав що відказати, запитав про це свого майордома, а цей привів малого Канову перед гостей. Коли достойні гості дізналися, що цей малий кухта виліпив такого льва, — змінився бенкет на овацію для геніяльної дитини. Господар задивив, що пішло хлопця на науку до найліпших мистців, — і додержав слова. Та успіхи не зіснули Антонія. Ціле життя був такимже смирним, поважним і совісним, як тоді, коли ще працював у каменоломах свого дідуя. Не всі знають, як то Канова вихиснував першу „нагоду“, та сливе кожен уважає його найбільшим різьбарем того часу¹⁾.

¹⁾ Канова Антін, італійський різьбар, уродився 1757 р. в Поссано. Вже за молодю виявляв неабиякий талант до мистецтва. В 1779 р. вислав його венецький

Слабкій люде вижидають сприяючої нагоди, сильні творять її собі самі.

„Найкращі люде“ — каже Е. Г. Шапінто, „не ці, що ждуть на пригідність, а ці, що самі її ловлять, здобувають і роблять своїм рабом“...

Нагоди, котрі можемо вихіснувати в свою користь, трапляються дуже часто, треба лише ділати.

„Ви, пане, ще за молоді“ — відповів молодцеві, що старався дістати місце директора фабрики в Меншестрі.

„Закидали мені це перед п'яти роками“ — відповів Роберт Овен, „та не думаю, щоб цей завод міг ще й тепер остоятися“.

„Кілько разів у тижні впираєтесь?“

„Ще ні раз у життя не був я п'яним“ — відповів Овен червоніючи сильно.

„Якої нагороди бажаєте?“

„Триста фунтів штерлінгів (7200 К передвоєнних) річно“.

„Триста фунтів! Алеж нині зголошувалося не тамлю кілька кандидатів на місце й ані один із них не жадав так великої платні!“

„Щонебудь жадали би другі, я менше не візьму. Моя праця варта 300 фунтів.“

І молодець став начальником заведення, що давало заняття п'ятьом сотням людей, молодець, котрий не був перед цим ніколи в більшій роботі бавовняних виробів. Ночами студював машини, матерії і способи їх втворення й так успів поняти в короткім часі тайну кожної дрібниці. Невдовзі не було в Меншестрі й одного чоловіка, що міг би зм'яратися з Овеном, щодо знання цієї ділянки промыслу¹⁾.

сенат на дальше образування до Риму, визначуючи на те 300 дукалів. В роках 1798 і 1799 обіхав Канова Австрію та Прусію, а в 1802 р. завівзав його Наполеон до Парижа, де академія мистецтва іменувала його своїм членом. В 1815 р. вислав його папа знова до Парижа по відібрання зрабованих з Риму мистецьких скарбів. Звідси удався він до Англії. По його повороті надав йому папа титул префекта красного мистецтва, іменував маркизом Ісхії, визначуючи йому тисяч римських таларів річно, та казав вписати його імя до золотої книги в Капітолю. Був дуже милої вдачі. Займався добрими ділами, головню ж піклувався учениками по мистецьких заведеннях та підпомагав убогих мистців. Помер 13. серпня 1822 р.

1) Овен Роберт, англійський соціаліст, родився 1771 р. в Нютон, де його батько був ремісником. Десятьлітний вступив на науку до якоїсь торгівлі сукном у Штамфорд. Своєю невтомною працею та солідністю дійшов до того, що в 1790 р. повірено йому управу ткальні.

„Недостача пригідної нагоди“ це викрут слабких, хитких характерів.

Нагода! Життя кожної людини дає їх тисячі. Кожна лекція у школі, кожен виклад є нагодою. Кожен іспит є ступінем вперед у житті. Кожен пацієнт, кожна стаття в часописи, кожен клієнт — усе те нагоди. Кожна проповідь, кожна справа, кожен інтерес є пригідністю — показатися чемним — показати свою рішучість, честь, чесноту, — приєднати собі побратимів. Кожен доказ довіря покладений на тебе становить велику нагоду. Кожна відповідальність, що покладається на тебе, твої сили й честь є просто нагодою без ціни. Єствування це привілей і овод зусилля й коли його лише відважно вхопимо, то нагоди до успіху множитимуться на нашім шляху хутчія, аніж могтимемо ними повористуватися.

Коли чорний невільник Фред Доглес міг дійти до становища промовця, видавця й політика, то до чого ж може дійти білий хлопець, будь що будь бодай остільки від Доглеса багатший, що є власником свого тіла!¹⁾

Невдовзі став співником та директором „Shorloot Twist Company“ (Чольдонське ткацьке товариство) в Меншестрі. Відтак оженився з донькою власителя великої бавовняної ткальні в Нью-Ленарк, а в 1800 р. купив ту ткальню на власність. Тепер став Овен заповідливо дбати про долю робітників своєї фабрики. Побудував дома для своїх робітників та старався про потрібні для них речі — а все те віддавав робітникам по власній ціні. Попідвешчував платню робітникам, скоротив час праці в фабриці; заложив школу для робітничої молоді та захранку для малих дітей. До кількох літ було його заходами дві до три тисячі душ добре забезпечених і матеріально й духово. А при всьому тому немало й його фабрика зискала. Помер 1858 р. у своїому родинному місті.

1) Доглес (Douglass) Фридрих уродився 1817 р. у плантації Кольонеля Льюйда в Мариланд з невольничої мулячки. Він учився заповідливо читати, писати та рахувати, хоч його пан забороняв йому того. В 1832 р. купив собі його один корабельник з Балтімор, але Фридрих утік від нього 1838 р. Дістався щасливо до Нью-Бедфорд в Масахусет де найшов собі роботу й прийняв назву Доглес. Тут познакомився відтак з Льюйдом Гаррізоном і цей дав йому допомогу до його дальшого самообразування. На многих протиневільничих зібраннях вславився Доглес своїми палкими промовами й зачерез це зроблено його агентом протиневільничого товариства в Масахусет. В 1845 р. поїхав до Англії, де мав великий вплив, як знаменитий про-

Не трудящі, а ледарі нарікають на недостачу часу й нагоди, Неодина знає осягнути з дрібних нагод (побіля котрих переходять байдуже багато других) такі користи, яких інші й через ціле своє життя не осягнуть; наче пчоло збирає він мід з кожного цвіту, хоч би й дріб-

ного. Кожна стріча, кожна подія дня докидає нам щось до знання, чи особистої сили й значіння.

„Нема такої людини в світі, котру би щасте бодай раз у життя не відвідало“ — каже один кардинал, — „та коли воно бачить, що людина не приготована на його прийняття, входить дверима й виходить вікном“.

Ряд божеств, різаних із мarmору, заповнює робітню мистця; посередині стоїть дивна статуя: її лице закриває волосся, в ногах має крила.

„Що це?“ питають.

„Нагода“, — відповів різьбар.

„Чомуж закрите її лице?“

„Бо люде рідко її пізнають, коли загостить“.

„Чогож у неї крила у ніг?“

„Во скоро відлітає, коли її непізнано й уже ніколи не дасть себе в друге прикликати“.

Живчиком життя є обильність нагод. Не є вони ні драматичні, ні великі, та проте все таки матимуть велике значіння для людей, що хочуть осягнути в житті якусь межу.

(Далі буде).

мовець. Тут видав опис свого життя п. з. „Live of an American slave = (життя американського невольника“). В тім часі його приятелі зібрали відповідну суму на його викуп у його колишнього пана. Згодом Доуглес оснував тижневик: „The North Star = (Північна зоря“), відтак перемінив назву на „Frederick Douglass's Paper“ = (Часопис Фридриха Доуглеса). Під час домашньої війни боровся він завзято за справу муринів, особливо за приділення чорних жовнірів до американської армії та забезпечення їх прав. По проголошенню зривання муринів закликав його президент Лінкольн часто до Вашингтону на нараду в муринських справах. 1871 р. став секретарем комісії Сан Домінго, а 1881 р. президент Гарфід іменував його регістратором для стеїту Колюмбія. — Видав також кілька книжок.

Д-р Г. Костельник.

Пісня Богів.¹⁾

Пісня життя, пісня віків, пісня далеких зір: Від Тебе ми вийшли, до Тебе й повертаємо! Піємо Тобі поклін із середини нашої дороги! Ти — все, а проче казка, момент, пилінка, тіль... Тобі посвячуємося! Тобі наша пісня! Тобі, котрого шукає людський рід по мряках, по безвістях; і не знає: чи йде до Тебе? чи безцільно блукається? А Ти обняв усі дороги — безмежний обняв Ти всі межі. Як ріви в море спливають, так усі дороги лучаться в Тобі — годі Тебе оминувти! Від Тебе ми вийшли, й до Тебе нам повернути!

О Таємний! Тобі ця пісня — пісня понурих скель, пісня холодних дебрів, пісня вогня, пісня пахучих цвітів... пісня темряви й сонця!

Тобі, котрого людське серце знаходить і тратить, і наново шукає, квітить за Тобою й через Тебе — так нині, як і споконвіку.

Тобі ця пісня! Пісня засланця, в серці котрого два світи боряться: світ рідний, а далекий, і світ чужий, а близький.

Пісня туги й неспокою, пісня подиву й грози; пісня любови й горя!

Подиш Твій чуємо... Щож ближше нам, як Ти? А лица Твогого не знаємо... Щож дальше нам, як Ти? Як хвили на морі гинуть, а силу свою передають хвилям новим, так гинуть людські покоління, а вість про Тебе, переказують, поколінням новим „Ми Йому поклонялися, й ви поклоняйтесь Йому! Ми Його шукали, й ви за Ним шукайте!“ О Невидимий! Тобі ця пісня! Пісня людської душі! Пісня звірі й віри! Пісня сліпця й пророка!

Ти почин і кінець. А наша — середина. Ми діти малолітні в речах Твоїх. На крухій грудонці Ти нас осадив: пропасть під нами, безвісти над нами, а Ти заслоною огорнув наше гніздо. Славу свою й силу — вічність замкнув Ти перед нами, нам лишив хвилини, дві та роки; та дав Ти нам знати про Твою вічність, сиди й славу, що вони десь є... І ми в безнастанній боротьбі між малим і великим. І дрібниці зробилися для нас великою річчу, великі речі — малою річчу; мар-

¹⁾ Заспів, що ним зачинає автор свою довшу працю під цим же заголовком досіль віде ще не печатану. — Ред.

нота — силою й славою, а сила й слава — марнотою. Світи вселенної для нас — світлячі точки!

Так Ти нас прикував до нашого гнізда; а дав нам знати про безмежні світи! Між правдою і привидом Ти нас поставив. А нащо? Щоб ми шукали й знаходили, тратили й наново шукали: що правда? Що привид? Що Ти? Що не Ти? Щоб хвилювалась наша душа, щоб текло наше життя, як гірська ріка тече... Щоб ме жили в тайні. Щоб жертвою сталося наше життя. Щоб ми Тебе заслужили!

Ми подорожні, замкнені в судні на морі безкрайому. „Куди простуємо? Яка наша мета?“ Турбуються діти землі — як нині так і споконвіку. І неспокійніші силоміць вирватися хочуть із своєї клітки та полетіти далеко, далеко, щоб навипередки розвідатися, своїми очима побачити: Куди несе нас судно життя? Всі турботи всихають, ся не всихає; всі заспокоюються, ця не заспокоюється — турбота відвічна, турбота людського роду! І щож бачать ті, що сміливіші? Спинаяться на вітрила, з корабля вихиляються, над моря глибинню висять, і в море падуть... І щож бачать? Море безкрає! Чим потішать ближніх? Пустими словами! — Діло далеко, далеко перед нами!

Далеко — а так близько! „Успокойтеся, комашки земні, своєї пильнуйте праці! А що вас жде, й само прийде! Хвилинка — коротка хвилинка ділить вас од вашої мети! Мільйони що дня до неї доходять!“ Так до нас шепчуть зорі небесні — небесні світила в темряві вселенної.

Що Ти єси — це знаємо; знаємо так як і це, що ми родилися й маємо вмирати. А який Ти єси? Про це перечимось, за це воюємо, за це ненавидимося — так нині, як і споконвіку.

Шукати Тебе — які мозольні труди, яка жертва! І душу й тіло треба зложити на жертівнику життя, яке Ти нам дав! Тягар цей лежить на наших плечах — ми з ним родилися. Кажуть одні про Тебе: „Він мертвий — Його ім'я „Ніщо“! Його нема! Його зродила діточа уява і страх і туга незрячого серця. Вставайте браття, ви боги! Це нова правда й остання! Покиньте старого Бога — не-Бога! Воля для всіх, воля — сваволя! Нема над нами пана!“

А Ти це слухаєш, і мовчиш... І хмари плывуть, як звичайно, і сонце світить і дощ зрошує землю і цвіті цвітуть, земля плід приносить... Не гасне день, не провалюється твердь, не западається в море... А другі кажуть про Тебе: „На коліна, браття! Він Господь святий! Творець і Пан! Пан розуму й волі!“

А Ти це слухаєш, і не відзиваєшся... І камінь каменем остається, як звичайно; гадюка — гадюкою; гієна — гієною; гріх — гріхом. Кат катує і смерть дусить... Твоє царство не приходить! не виявлюється, щоб усіх поконати!

О, якже можеш так мовчати? Яка таємна гра! Нема нашої крові в Тебе! Ти — тайна людського роду! О Таємний! О Незвісний! Закритий!...

І моя душа розширює крила, й шукає за Тобою — по людських дорогах, по людських силах, з людською долею. Яж член моєї родини — людського роду. Його страдання — й мої страдання, Його туга — й моя туга, Його неміч — це й моя неміч, моя віра з його вірою спільна. Чи ж прикинувся ангелом, коли я чоловік?

Бороться в мені минувість і будучість, земля й небо, темрява й світло..

Прійми від мене цю пісню — пісню чоловіка! Пісню цілої людської душі: пісню туги й неспокою, пісню немочі й віри, пісню темряви і світла.

G. K. a.

НІЧ У ТЮРМІ.

Ніч настала.
Сорок душ тугою битих,
Сорок вязнів слізами митих
Сон обняв.
Мов хтось келію закляв
І приспав
Всі проклять страхіття долі,
І всі болі...

Оksamитною рукою.
Чола зораві смугою
Прихилив,
Тиху мрію коліскову
Вязням грав,
Стать матусеньки чудову
В душі клав —
Сни снував.

I. Стефанів.

Ганнібаль і Наполеон.

Чудна ця картина історії..

Кому вдалось обхопити її одним зором, цей бачить у ній як би одну, велику мережку, засіяну різноманітними взірцями, раз більшими, то знова менчими, — іноді ясними, деколи чорними, — завжди займавими та свіжими. Дехто инший рад-би назвати її безкраім небом, що мерехтить нічку світляними вогниками й чарує собою серце й душу — й клонить думку в глибоку задуму.

Ці взірці, ці світляні вогники історичного овиду, це велитні людства. Історія вміє їх назвати, їх схарактеризувати, а після цього передає їх майбутності, щоби були їй наукою й зеркалом і осторогою. В ряді цих взорів доглянеться й „африканського льва“ Ганнібала тай „корсіканського любчика“ Наполеона.

Багато спільних черт сходиться в цих двох геніяльних синах людства. Їхні особисті прикмети, їхня вражаюча енергія, їхня політика, їхня ограничена зірка щастя, їхній сумний кінець — це ті придані, що на них оснований характеристичне порівнування їх обох.

Дві тисячки літ лягли між обома, та однак перед лицем всевиді-історії являються вони близькими собі. Ганнібаль, це глибокий політик і вожд, що лучить у собі оглядність із підприємством, проворність із енергією, — це залий, відвічний ворог Римлян, це тип східного деспота, що замішався межі своїх і будив у кожному неменче ляк як і привязання. В тодішньому світі не було нікого, що дорівнював-би пунському вождові генієм, багатством помислів, знанням унутрішних тайн серця. Вихований у таборі, під оком великого батька, присвоїв собі всі прикмети знаменитого вождя. З напруженням чекав хвили, в якій міг-би показати своїм громадянам, як розуміє любов вітчизни, як глядить на північних сусідів-Римлян. Хвиля прийшла.. І сталося таке, що сенат мов-би стратив голову. Перейшов Ебро, здобув Сагунт і чекав, щоби заглянути оком в око ненависним ворогам.

Не в таборі, а в строгій брівській військовій школі виховався Ганнібалів суперник Наполеон. Не під милучим оком батька, а під напором безоглядних, мертвих приписів, присвоїв він собі такий гарт і тактику, що рівняється Ганнібалеві. Іншими шляхами дійшов до цієї самої ціли. Зручність, бистрість ума певного рода гей-би інтуїція, енергія неменче засянали в нього, як і в його попередника. Як лев чекав хвили, коли буде можна кинутися на добичу, по свою пайку. Серед заколоту в вітчизні св. Людвіка впав він на неї — і не завівся. Підобрився, як треба було, то й спокірнів, згодом взяв навіть у карби злющу комуна, заткав рот нетривкому тероризмові й свобідно відотхнув. Прийде час, де його дипломатичний ум захопить під свою владу вищі верстви, а то й військо, нарешті прийде пам'ятний 1804. рік — верх його щастя, цісарство.

Своєю вирафінованою політикою Ганнібаль припер Римлян так, що й не знали, куда вийти. Де політика не могла всьому подолати, приходять у поміч енергія, рішучість. Вона-то пігнала Ганнібала на верхи Пірінеїв, Альп, вона записалася читкими знаками в цілім його житті, вона в певній мірі сотворила Тіціно, тразуменське озеро й славно-звісні Канни.

А як подиву гідний факт „Hannibal ante portas“! Кілько тут проворности, стратегічного змісту, відваги... Це саме час його блиску, це зеніт Ганнібалевої зірки.

Чей-же й Наполеон не уступає йому під тим оглядом. Знаменита політика й небувала енергія кидає в його обійми країну за країною, нарід за народом. Переправляється через Альпи, довершує події під Маренго, удар і боротьбу коло Пірамід, далі Ульм, Австерліц, Бонапарт, — кпить собі з бльокади й коаліції...

Але після полудня в обох, наступає небавком вечір, а далі й ніч. Зама й Москва, або Липськ — це синоніми в історії одного й другого. Провалилися вилити, впали й більше не могли піднятися. Як бідна птичка замкнена в клітці бажає з неї вирватися, так оба славні вожди, після невдачі, силкуються добутись до колишньої волі-блеску. Так що-ж — інакше їм судилося. Ганнібаль утікає на схід, пробує викликати нову війну, але це йому не вдається і з боязни перед Римлянами відбирає собі отруєну життя 183 р. перед Христом. Наполеон знова завіряючи своїй силі, стає паном ледви тзв. „сто днів“, але поконаний і вивезений на острів св. Олени, в 1821. р. кінчає своє рухливе життя. Оба кінчать поза границями батьківщини, оба кінчать упокорені й побіджені.

Таких мужів, заключає Нібур, як Ганнібаль і Наполеон, зовемо першими між сучасними, а навіть можемо майже нешибочно назвати їх першими в цілій історії. Як малим перед ними македонський Олександр! Обом щастилося, оба тріюмфували, оба показали свій бистрий ум, вмілу воєнну тактику, — оба стояли на вершці слави, оба нарешті впали й зложили руки далеко від родинних порогів.

П. Ерзенен).*

ЗЕРНО ПШЕНИЦІ.

Осінь. Хмарний та зимний день. У повітря колишуться дивно сумовитим шелестом золотаві листочки й падають на нагу, чорну землю. На живоплотах блищать криваво грозна дикого вина, мінливі красками дуги. Поволі, тяжко йде в гору мряка, по собі ж лишає цілі низки вогких, блискучих сліз-перлин.

Крізь поля веться доріжка, грязка, повна вибоїв. Часом заскрипить нею хлопський віз із зиверненим горі струженим лемішем, а пан його — перемерзлий мужик — забиває заокостенілі руки. Часом перейде дорогою якась скулена стаття із шапкою, затисненою на вуха, з сумним зітханням, що здається таки зараз завмере в грудях і в оді.

Природу налягла якась туга. Не ця люблена поетами, вбрана ними в звучні рими, що дають іще звучніше в карманах золото. Не така, — а цей глибокий, сумний чар проминаючого, що так і відчуває свою кволість і безсилля.

* * *

В такий то день вийшов чоловік засіять ниви на своїому полі. Ступав поволі, бо тяжкий був йому перевішений з боку мішок зерна. Рука його, — цяж, що нею вчила його мати хреститись, а батько працювати — синала на землю круглі, золоті зерна.

Вузка була його нивка — як усі хлопські лани, — чорна, значена довгими борознами, що йшли рівенько, одна біля другої. Сівачеві здавалося, наче б цей

*) Сучасний данський письменник. Вславився головню своїми творами: Останній день, Притчі, In excelsis, Правда й лож життя, Зі шляху, Наче трава, Життя св. Франциска з Асізі й і. Всі згадані твори є в польському перекладі.

загонець звужувався на противному кінці й кінчився майже клином. Та він привик уже до цього: адже й доля неодного в таким клином, гострим клином!

Ішов отже аж до кінця нивки, на вигляд вищого від прочої частини ниви, хоч справді таким не був. І коли обернувся, здавалося йому, що це той кінець, звідки прийшов, такий вузький. Вертався. й не раз, не двічі, а десять, багато разів вертався там і сям: тут клин безнастанно розширювався, там нива тягло авужувалася. Здавалося йому, що шукає цього таємного кута й не в силі його знайти.

Гей, кільки ж це людей перегонять отак своє життя. Шукають цього, що лежить од вих світами й колн найдуть, оглядаються назад. Видять у далині давно гоквнуте й вертаються знову до нього, наче б тягнула їх там якась таємна сила. й переходить, минає їх життя в ось такій мандрівці то в одну, то в другу сторону... без ворота минає. й навполід не доходить ніде, не розкладають ніде своїх шатер, щоб принести святий хосен собі й іншим, не зазнають супочиньку ні миру. й стрічає їх остання година нужденних і зболілих серед тяжкої, безплодної мандрівки, неначе Агасерової блукання за якісь провини.

Але сівач не був подібний до тих людей.

Він ішов стало, з метою, раз коло разу; брав борозну за борозною, глядачі з рівною печальністю й любов'ю, щоб усюди впало його зерно; сів добре, повне дрімучих сил буйного життя й Вожого благословення зерно, й ішов раз коло разу...

* * *

І так одно зеренце опинилося само, самітне, втиснене між дві грудки чорної вогкої землі. Серце стискалося йому з тривоги й жалю. Над вечір чувствє дрібний, але протяжний дощик, земля роамокла, а зернятко запалося ще нище. Ніде й віколи ще не було йому так темно, так мокро, так недобре! І здавалося йому, що то хіба приходить кінець.

Гинуть і так марно гинуть без сонця й воздуха, що їх зеренце знало з часів, як іще ним у колісці колісали вітри у вольвм, широкім просторі між небом а землею, — зійти так марно без квіток і пташків, без того всього, що полюбало було за днів своєїго дитинства!...

Й задумалося, заплакало збіжєве зернятко за своїм колосистим домом, що був йому дорощий і гарвіщий над палати і скарби цілого світа... й над своєю стебельстою родиною, котрої любих членів рознесено певно по незаних йому місцях... Задумалося зеренце над своїм дитинством тай заплакало від великого, щирого жалю за ним:

... нескінчений, здається, лан, а всюди колоски, а всюди стебельця... високі, зеленаво-жовті... то хилється повільно, то встають... а як гляне в гору — там блаквіт, гей ягась шафірова чапа сперта краями на мармурах гір і смарагдах лісів... там золоте божество, усміхнене, промінясте сонечко, таке добре, що й рівні йому не має... там жайворонки літають і ліне їх сердешний спів, так дзвонять... так дзвонить... Ішов вечір; на синявм плаці небес зяєнів місяць тихий, лагідний вішар овечих турм, що бігають по небі й пасуться на зоряній траві сплячої природи, сторож серенця, дрімучого в пеленах... Лягала оживляюча роса, а безпешні перелітки стрясає з неї в сві крильцята...

Деж ви, о деж ви, добрі часи, такі добрі, гей той насущний хліб! Ви так єднаєте до себе молоду, яєву душу збіжєвого зеренця!! Тепер... перед останньою родиною, що прийде, що вже надходить, снує воно згадки, згадки... Час війни! Прийшов спрашний день... задзвонила зима, блестяча коса й зі свитом і шумом, що безнастанно дзвонить у вухах, робила стежку серед густого ліса-колосєє... відтак граблі... звязали колоски, як безборонних невільників... і повезли з піснює тріумфу й олівками, загнали в яєр... а побовище остало пусте, тільки де-не-де лежали повалені колоски, стирчали бодяки, хилилися маки... Але й там було добре... тільки братів, тільки сестер разом... навіть і чужі, може з далеких країн... жита... вівса... ячменю...

Аж тут прийшло, спрашна роздука, прикре прощання... мужик дієть стебельсту родину й зернятка сипляться, сипляться... й не побачуться вже ніколи, ніколи... Але зате в мішку сівача чується ще раз, останній раз у життю... цікаві повинки... кожен оповідає про себе, а спільну долю яєсь легше зноситься, — так, — спільну... гей! гей!

Не могло дальше думати, щось страшного в ньому діялося... так, то без сумніву кінець... ціле бухніє — розкладається... ціле просяєє вогкістю землі...

Зібрало ще останки своїх сил і кличе в розпуці:

— „Пощо мені було приходити на світ — родитись в такім нещастю — коли такий мені кінець? Пощо? — гей, пощо?“

Що... це? Якийсь голос, сердешний голос, що здається походить з нутра — може в ньому був, або побіля нього — але рівночасно якимось чудовим спо-

собом не був ним, а мав право рядити ним і розпоряжати, як своєю власністю, — голос, що нівечить, замінює в порох, а рівночасно наповнює безмежним довірям і доброю любовю:

„Вір мені! Служи вірно Моїй волі до кінця, держися дороги Твого призначення, а вона заведе тебе до слави. Я бо сотворив тебе й опікуюся тобою й ховаю тебе в Моїму серці!“

І отбери зеренце слъози й, у руку Того, що так говорив, зложило перед соном своє серце, бо чуло, що є Його власністю, а мало часу совість і серце..

* * *

Весна Сонце сміється, а його золоті проміння падають на молоду, ясніючу красою й весіллям землю. Вона відрожується, зоднається. Дерев пускають базьки, цвіти цвітуть, птачка літають і співають, а люде дивлячися кругом себе радісними очима, говорять собі:

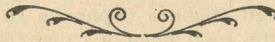
„Весна йде, весна!“

Усе, що живе, співає великий і святий гімн відродження.

А наше зеренце? Це вже не кругле, золоте зеренце, ні! Там, он там, на зеленій ниві, між своїми братами й сестрами, той свіжий і здоровий, милий і радісний колосок... То воно, знає нам зеренце, зеренце того сівача, що сіяв добре зерно й ходив по своїй ниві, раз коло разу — від кінця до кінця..

Цям разом розлягався голос не гейби з нутра, а неначе би бренив усюди і з гори і з долини і з усіх сторін, мов би був у світі, а не був світом, і мав право правити ним і розпоряжати, як своєю власністю.. голос, що нівечить, переминює в порох і рівночасно наповнює безмежним довірям і доброю любовю: „Амінь, амінь, говорю вам, коли зерно пшениці, зіслане на землю, а не сотоврене щоб осталося і було для землі, коли воно не ввійде в себе й не умре собі не дасть плоду свого в свій час і жити не буде. Коли ж увійде в себе й умре, житиме й дасть плід у стократ. Я бо полюбив його перед віками й тепер його милую.“

Переклав В. Лімниченко.

Осип Горбатий канд. уч. сем.

Вражіння з побуту на Великій Україні.

По памятных боевых днях 1918 р. у Львові — я опинився з товаришами на великій Україні. Переїхавши Збруч, себто давній австрійсько-російській кордон, що вже й тоді не відгравав ніякої ролі, ми найшлися на Україні.

Невисказана радість пригупила дещо нашу журбу о рідний Львів, що саме в той час опинився в польських руках. З великою увагою всьому ми придивлялися, усім цікавилися.

Кожного, хто приїздив до Волочиск, разила вже різниця між великою Україною а Галичиною. Одні люде тут і там, однією говорять мовою, та так у мові, як і в обичаях слідна різниця, дається відчутти якась тиха дисгармонія, якийсь невловимий диссонанс.

Тристалітня неволя зробила своє діло. Хоч не прибила української душі і думки, то одначе назнаменувала самихже Українців відтінком різниці.

Тамошні Українці відносилися до нас прихильно. Директоріят і Петлюра була у всіх на вустах. Часто можна було почути похвали Галичанам. Великою симпатією тішилися в них У. С. С., з котрих гудульська бригада вже від довшого часу боролася на Україні. В той саме час були чутки, що вона перебувала в Білій Церкві. Тудюю справилися й ми в дорогу.

Дорога вела через околиці Поділля. Широкі, подільські поля під білою скатертю снігу вдарили зимовою своєю одноманітністю й будили в душі пригноблене вражіння. Лісів майже не було, а дорогу уріжнороджували лише села.

Великий залізничий рух припав до повільної їзди. Через це можна було добре приглянутися всьому, що лежало при залізничному шляху. Залізничні станції були заневищені, як це звичайно буває в часі революції, а одначе не знищені. Тому не видно було тут безпосередних слідів жорстокої війни, хоч вона і в цих сторонах лютувала. На всіх пристанках роєм тиснулися люде до вагонів. Де-не-де снувалися „вольні козакі“. Їх завданням було утримати лад і порядок. Та ніколи вони бували приводом до ще більшого безладдя. Це ті,

що кричали на всі „заставки“, а до діла для добра загальної справи ніколи не бралися приложити руки.

Чим більше зближалися ми до Київщини, тим яскравіша ставала перед нашими очима гроза воєнного терену. На пристанках — що правда — крутилося ще „вольне козацтво“, та не було вже в них урядників. Вони розбрилися по західних окраїнах широкої української землі, повандрували в безпечніші місця.

У Виниці ми прилучилися до 2 курія С. С., який від'їжджав у Хвастів. Та ще перед Хвастовом ми мусіли затриматися, бо в ньому мали знаходитися добровольці Скоропадського. Висівши з залізничних возів, ми пішли в напрямі Устіївки. Ту стрінулися з Дорошенківцями, які прамували з Білої Церкви теж у Хвастів. Од них ми довідалися, що Чорносотенці розбиті на прах, а ціла армія У. Н. Р. під проводом от. Петлюри йде походом на Київ.

Під вечір ми ввійшли до Хвастова, де господарювали вже українські повстанці.

По свіжих кривдах, що їх спричинили добровольці, серця українських селян кипіли жовчу. Вони збіралося йти відплатитися їм, тим більше, що останні побіди над Чорносотенцями крїпали їхню завзятість і надію на перемогу.

Українське військо було бадьорого духа й охоче до боротьби з чорносотенцями, що йшли під наказами гетьмана Скоропадського. Всі з негерпелівстю ждали на цю хвилю, кола, розбивши добровольців, стануть твердою ногою в золотомому Київі. На цю згадку живіще билася серця в наших грудях, а мрії наводили перед очі нашої душі марево майбутньої величі.

Зо Хвастова їхали ми трохи залізницею, а там пішли походом пляхами, що перетинали простори, наддніпрянські поля. По довгім, цілоденім поході надійшли ми над береги широкого Дніпра. Оповіті задумою вечірньої години, під тихий шепіт Дніпрових кріг — що йшли за водою під верхню верствою льоду, українське козацтво клониво свої буйні голови хвилям нашого славуного Батька, що давно минулими літами носив чубатих запорожців у чорне море слави добувати, з ворогами битись... А ми, Галичане, у той мент радо згодились-би були покласти своє життя на тихе дно нашого шумливого дідуґана, щоб до віка вслухувалися в тужливий шепіт його вод, у якому рокотить міць колишнього вольного життя України, тремтить жаль за минулою славою запорізького лядарства, квилить біль невольного народа...

А його ніхто не чує, лиш ми, вольні орли без рідного гнізда, борці за волю Соборної України!

По леді перейшли ми на другий бік Дніпра і ставали постом в одному недалекому селі. Розбиті під Бояркою чорносотенці відступили до самого ж таки Київа. Деякі частини їхньої розбитої армії почали відпекуватися опікучих крил гетьманської влади й шукали приюту між нами. Те-ж і між селянами було чимало й таких, що хватали за кріс тай йшли слідами українських повстанців. У той-же день прийшла до нас відрадна вістка, що й Миколаїв, Одесса й Харків опинилися в руках повстанців.

Слідуючого дня мій курінь підійшов зі сходу під сам Київ, що золотими верхами церков і дзвіниць уже з далека вітав потомлених але бодрих борців. З нами були й інші частини українського війська. Наші тогочасні наступ був без успіху. Щойно на другий день на приказ от. Петлюри всі наші частини нагальним наступом виперли чорносотенців і завітали в Київ.

Київляне раділи, оваційно вітали своїх братів і з одушевленням гляділи на пестрі відділи наших військ, що побібно проходили вулицями здобутого кровю Київа Першими, що увійшли до Київа, були Чорні Гайдамаки от. Петлюри, а за ними бригада У. С. С. З другої сторони наптягали К. С. С., полк кінноти й інші частини. В очах борців й неодолю Київлянина блистали тоді слізи радости, клонився їх дух великому Богові, кришалося їх серце, бо Правда, віками нівечена й безчещена Правда, в той мент омила.

До самого вечора стояли мешканці Київа на морозі й вітрах і ждали на приїзд от. Петлюри. Та він в'їхав до міста щойно пізнім вечером.

Ах! Хтож спроможен оддати на папері те почуття, що ним наповнилося мое серце в мент могого в'їзду в Київ? Хто годен відчутти хоч-би лиш один удар могого серця в той час, коли мій дух ширяв під небом проснутої України і будив у серці благородну гордість на згадку, що я син великого Народа, осяяного авреолею слави, буйности, могутности, звадку, терпіння неволі...

Ніхто не в силі видерти з моєї душі споману того радісного вдвоїлля, яким оволоділо мене тоді матерне місто моєї Батьківщини, його тихі, маєстичні, сумні хорони тілесного, духового й релігійного життя моїх невольних братів!

Мій курінь станув постом у червоних касарнях на Подолі, недалеко Дніпра. По триденнім одпочинку ми від'їхали в Полтаву. Тут завели лад вже самі селяне й полк залізничників. Полтава — хоч і не велике місто і в порів-

нанні з Київом таки й погавеньке, та проте симпатичне, а притім щиро українське. Всюди чуєм українську мову, а московську лише з рідка. Це тому, що переважно частину її мешканців становлять Українці. Сміло можна сказати, що Полтава — це серце українського життя.

Ціла Полтавщина, Харківщина, Катеринославщина і Чернігівщина — це чисто увр. землі з малою примішкою Москалів. Лиш Харківщина у своїх фабричних і копальняних округах дещо занецижена московщиною. Проте в її містах український елемент ледві що дорівнює московському, а в декотрих навіть лишається по заду.

По кількох днях побуту в Полтаві, де ми й святкували Христове Різдво, на приказ Начальної команди перейшли ми в одно село на схід од Полтави. Того-ж дня вдарили люті морози, а хати присипала груба верства снігу. Село, в якому ми саме мали розквартируватись, було велике й багате. Розкинуте по просторій рівнині дримало окутане білим серпанком снігів. За селом маячили високі горбки: це могилы давніх козаків, це свідки давньої слави буйного козацтва. Вони невдовзі мали станути свідками нового кривавого зусилля синів України з большевиками.

Здалека гинули хати між густими садами, та підійшовши ближче ми бачили, як вони виринали з гущавини покритих снігом, сумних дерев і виділилися своїми біленькими стінами. Хати невисокі, околотом криті, з малими, чистенькими вікнами. Кожна хата переділена на дві часті; в одній живе господар зі сімєю, а друга призначена на комору. В багатших селян і друга частина мешкального будинку гарненько прибрана. Вона зветься світлицею і в ній приймають святками гостей. У ній стоїть ліжко, заселене чистеньким килимом домашньої роботи. При стінах стільці, прикриті теж килимами. На стінах висять образи святих і майже в кожній хаті портрет Шевченка. Образи прибрані мережаними рушниками.

За те в другій кімнаті немає такої чистоти й опрятності, бо-ж у ній у буденному житті, годі затримати заду. По хаті розкинуті всілякі домові знаряди, що лиш у неділю і свято знаходяться на своєму місці. Але й тут стіни прикрашені образами, а ліжко покрите гарною веретого. Долька уліплена з глини.

В хаті бідніших селян часто можна подібати й домовий скот, н. пр. молоді телята, що з приводу морозів перебувають зимою в теплі, подібно, як у Ма-зурів. Побіля хат стоять господарські будинки, а за ними густі сади.

З трьома стрільцями й вістуном увійшов я до призначеної нам квартири. Нам на зустріч вийшов старенький дідусь і привітав нас словами християнського привіту. Міг мати 60 літ, та проте держався ще добре і не таїв своєї старечої веселости та балакливости. Одягнутий був у грубі, темні штани й кожух. На ногах мав чоботи, а баранкову шапку тримав в руках. Він увів нас до хати, що в ній окрім дебелиого, плечистого господаря, літ 40, була ще й його дружина і трое дітей. Двоє менчих, тримаючись мамині спідниці, гляділи на нас здивованими очима. А третій, дванацятилітній хлопчина, користаючи з загального замішання, тихцем підкрався до могої кріса й почав коло нього ніпати. Та я, боячись нещастя, відхилив його, бо кріс був набитий. А коли мати почала дорікати йому за його нечемність, він — як правдивий, упертий Українець — сказав: „Я хочу мати кріса, так, як Іван, щоб було чим Москалів бити!“ Іван — це його найстарший брат, що записався в реєстр „Чорних Гайдамаків“ от. Петлюри.

Не дивувала нас ця завзятість хлопчини, бо тамонній народ завзятущий та похопний до кріса, хоч — на жаль — не всюди нам прихильний. Переважно старі люде, що служили ще в царській армії набралися в ній погорди до всього, що рідне — українське, а ця погорда змінилася з часом у неважисть. Ці старі дядьки говорили по московськи, хоч жінкам і дітям не заборонювали вживати рідної мови, бо на це не було в них сили.. На щастя останніми часами їх стає чимраз менше, хоч гниль запустила глибоко свою їд між безпросвітний народ і треба буде ще довгого часу, щоб її позбутися. Та не всі старики такими бувають. Є між ними й правдиві сини Вкраїни, а таким саме був і наш дідусь. На слова свогої внука усміхнувся тай сказав: „Стривай, козаче! Підрости ще трохи, набери сил буйної молодости, а тоді й на тебе прийде пора!“

(Дальше буде).

I. Л.-о.

SENTENTIA.

...Слова пусті! А почуття
те зичний смертю років битви,
то знову тихий звук молитви,
що мовить вечором дитя.

...Слова пусті! А почуття
гаряче злого піль, мінливе,
на подих вітру догадливе,
жива безодня хвиль життя.

Головніші правила нового правопису¹⁾.

1. Букву **ї** пишемо з початку слова (коли її чуємо у вимові): **ї**хав, але **ї**ду; або з початку складу за голосівкою: **У**країна, **р**уїна. По шелестівках **ї** ніколи не пишемо (навіть тоді, коли вимовляємо ці шелестівки м'яко): **д**ід, **т**їнь, **н**іколи.

2. Не зазначаємо зм'ягчення (хоч його чуємо у вимові):

а) **с, з, ц** перед **в, м, п**, по яких стоїть **ї, я**: **с**пів, **з**вір, **ц**віт, **с**вято, **ц**вах;

б) зм'ягчених (у вимові) шелестівок, по яких стоїть (в однім складі) друга шелестівка зм'ягчена через **ь, я, є, і [ї], ю**; **ш**ість, **б**оязнь, **м**исль, **с**лід, **с**ніг, **п**ісля (а не: **ш**істьох, **б**оязнь, **м**исль, **с**лід, **с**ьніг, **п**ісьля); коли-ж м'які шелестівки належать до різних складів, то треба зазначити зм'ягчення першої шелестівки: **п**оль-ськ**ий**, **к**уль-ті, **н**ень-ці, **р**обіль-ня.

3. Не м'ячимо **н**:

а) перед шелестівками **ч, ш, щ**: ганчірка, менш**ий**, панщина.

б) у складах-анство, -яństwo, -анський, -енство, енський, -унство, -анщина: пянство, панщина, панський, лизунство, духовенство, вірменський.

4. У сполуках **зн** і **стн** шелестівки **д** і **т** зникають перед **н**: празнік, вісник.

5. Приростки з **та роз** перед **к, м, п, ф, х, ц, ч, ш** змінюють своє **з** на **с**: сказав, розказав; перед усіма іншими шелестівками **з** і **роз** не змінюються: **з**вести, **роз**сівся, **з**садити. **Без** не міняє свого **з** на **с**: безчестя.

6. Іменики середнього роду закінчені на **є, я** (котре вийшло зі старо-українського **ї**) подвоюють

шелестівку перед **я, є**: жат**тя**, зілл**я**, волос**ся**, безлад**дя**, могуз**зя** і т. п. Губні шелестівки **б, п, в, м та р** у тому випадку не подвоюються: безхл**і**б**я**, подв**і**р**я** (Не подвоюється також склад **ст**: щаст**я**).

На кінці 1. відмінка однини цих імеників пишемо **я** (рідше **є**): зілл**я**; однак по подвоєних **ж, ч, ш** пишемо **а** (не **я**): зб**і**ж**ж**а, клоч**ч**а, безг**р**іш**ш**а.

7. Шестий одмінок іменників жіночого роду, що кінчаються на **ь, ж, ч**, має на кінці саме **ю, у** (а не **ю, ию, ею**) з подвоєнням попередньої шелестівки (з виїмком **ст**: вбог**і**ст**ю**): осін**ню**, граб**і**ж**ж**у, п**і**ч**чу**. Перед складом на **ю, у** переходить **о і е** звичайно на **і**: п**і**ч**у** (зам. **печю**), сувор**і**ст**ю** (зам. **суворостю**).

Заввага: При ділінні слова з подвоєною шелестівкою одну з подвоєних шелестівок лишаємо, а другу переносимо: ніч**чу**, спасін**ня**.

8. У другім ступені (сopparativі) прикметників пишемо **і**ший, **і**щий (а не **ійший**): мил**і**ший, дав**н**іш**і**й.

9. У закінченні прикметників **ський, цький** пишемо після **с, ц** завісиди **ь**: баб**сь**кий, брат**сь**кий, коза**ць**кий.

10. Закінчення **ство, ський** додаємо просто до **пня**: брат**сь**кий, брат**ство**. По **пнях** на **к, ч, ц** пишемо **цький, цтво**: коза**ць**кий, коза**цтво**, тка**ць**кий, тка**цтво**.

11. Часточку **ся** пишемо разом з дієсловом: прос**и**ть**ся**, ніс**с**я. Перед **ся** в 3 тій особі однини першого часу стоїть завісиди **ть**: пиш**е**ть**ся**, б**е**ть**ся** (а не пиш**е**ся, б**е**ся).

12. Іменики сер. роду, що походять од дієслів на **-увати, -ювати** затримують своє **у, ю** (а не **о, е**), коли на це **у ю**, не падає на голос: будув**ан**ня.

13. В дієсл. треба писати наросток **-увати** (а не **-овати**): ку**п**увати.

¹⁾ Із правил проф. Обівка (17. I 1919) подаємо тут лише ці, що відбігають од галицького шкільного правопису та прийнялися в галицьких часописах. Просимо всіх, що дописують до „Поступу“ придержуватися цих правил. — *Ред.*

Дієприкметники від цих дієслів мають закінчення **-ований, -ьований**, коли наголос падає на **о**: купований; коли ж наг. **в** падає на склад перед **ва**, так пишемо їх **-уваний, -юваний**: вибудуваний, виторгуваний.

14. У дієприкметниках пишемо одно **н**: зроблений; у прикметниках пиш. два **н**: спасенний.

15. У 3-тньому відмінку однини імеників муж. роду твердої відміни треба писати закінчення **ові**, а в словах м'якої відміни **еві**: батькові, коневі, кобзареві, купцеві, Василеві.

Слова на **й** мають закінчення **еві**: раєві.

На кінці в цих закінченнях пишемо **і** (а не **и**).

Заввага: До твердої відміни належать іменики з закінченнями на твердий звук, а до м'якої — іменики на **ь, й, я, є**, на шиплячі **ж, ч, ш, щ** і ті слова на **ар, ир**, що в 2. відмінкові мають на кінці **я**.

16. Шестий одмінок однини імеників сер. і муж. роду має закінчення: в твердій одміні **-ом**, у м'якій **ем** (слова на **й** — **ем**): столом, ножем, раєм.

В словах жіп. роду в такім разі в твердій одміні треба писати **ою**, а в м'якій одміні **ею**: водою, землею.

17. В 2. відмінкові множини пишемо закінчення **ей** (а не **ий**): людей, гостей, костей.

18. В літературній українській мові переважно вживається форми займенника **цей, ця, це**, рідше — **сей, ся, се**.

19. Часточки **в** та **у** часто змінюються одна на одну, щоби не стояли поруч дві голосівки. По голосівці пишемо **в**, а по шелестівці **у**: вона **в** хаті, він **у** хаті. Коли слово починається з **у** або **в**, то по голосівці пишемо його з **в**, а після шелестівки з **у**: йшов учитель до вчителя.

20. Тес-ж правило ставиться й до **і** та **й**: після голосівки пи-

шемо **й**, а після шелестівки **і**: **й** ти, він **і** я. Коли слово починається з **і** або **й**, то по голос. пишемо його з **й**, а по шелест. з **і**: він **і**шов, але не **й**шов.

Так же міняються: а) **від** з **од**: в одмінку, за відмінком; б) **з, із, зі**: виліз із хати, вона з ним, але: він **зі** Львова; в) закінчення дієименника **ти** з **ть**: ходить окремо, ходити разом; г) **ся** з **сь**: рватись окремо, рватися дружно.

Правопис чужих слів.

1. У чужих словах шелестівка не подвоюється: субота, маса; тільки **н** подвоюємо в отаких словах: манна, панна, Ганна, ванна.

Але у власних назвах та в словах узятих з церковної мови подвоюємо шелестівку: Міллер, равні, Одесса.

2. Початкове **е** в чуж. сл. передаємо так:

а) в словах давніх і частовживаних, де воно в укр. вимовляється як **є**, через **є**: євангеліє, єзуїт, єретик.

б) в словах рідко вживаних, де воно вимовляється як **е** через **е**: евакуація, еволюція.

3. В чужих словах пишемо **іа, іє** (а не **іа, іе**): матеріал, гієна.

По шелестівках зубних **д, т, з, с**, шиплячих **ж, ч, ш** і по **р** в чужих словах пишемо **и** (а не **і**): директор, університет, музика, шифрований, антихрист, пропозиція.

Після всіх інших звуків пишемо **і**: мітра, публіка, маніфест, універсал, хроніка, бібліотека і т. д.

4. В чужих словах перед голосівкою і перед **й** пишемо **і**, а не **и**: Франція, Росія, Австрія, архієрей, Антоній, Григорій, але: Гавриїл.

5) Букву **і**, що стоїть у чужих словах після голосівки, передаємо через **ї** (а не **і**): руїна, архаїзм.

6. Чужі слова треба писати по можливості так, як вони вимовляються й у своїй мові.

З наших організацій.

„Пласт“¹⁾, (scouting for boys). Львів.
„Пласт має на цілі zorganizувати молодіж, яка свідомо змагає до скриплення народнього організму через виховання себе на будучих членів суспільности, всесторонно підготованих до всяких життєвих обставин. Діяльність пласту є проте в сути своїй добре понятим патріотизмом, бо лиш такі одиниці, в яких усі, шитою людські прикмети є можливо найкраще розвинені, можуть утворити справді сильну суспільність“ (стор. 5).

Ключем наших пластунів отсі чотири слова, які висказують повний зміст пласту: „сильно, красно, обережно, бастро“, зібрані в однім вислові „скоб.“ „Скоб“ — це заразом назва орла (*Haliaeetus albicilla*), величиною й силою другого по орлі сизим, прегарній птиці, що панує по всій Україні.. Ця птиця заразом символом українських пластунів, а назва „Скоб“ найвищим почесним титулом пласту. Українські пластуни здоровлять ся висловом „скоб“, а відповідають словом „знаєм“, пригадуючи собі там, як їм слід поступати, щоб стати правдивими синами свого народа“ (ст. 4).

„Правила пластового закону осьтакі²⁾: 1. Пластує в словий... 2. Пластує в совісний... 3. Пластує в точий... 4. Пл. є ошадний... 5. Пл. безсторонно та безоглядно справедливий... 6. Пл. є чемний супроти кожного... 7. Пл. уважає себе братом усіх інших пластунів, а приятелем усіх людей... 8. При zagrożенні власної чести захоче рівновагу духа, віддаючи справу під суд пластової старшини... 9. Пл. панує кожно особу чи річ, яка чимнебудь заслугує на пошану... 10. Пл. безоглядно послушний своїй пластовій власті... 11. Пл. пильний, не полишає ніколи нагоди навчитись, або довідатися чогонебудь... 12. Пл. шанує й плакає своє здоровля... Передівсім не пь алькогільних напиків і не курить тютюну... 13. Пл. поважає все, що повстало працею івчих... 14. Пластує дбає про красу всього свого овруження (красу в найширшій значинні того слова)... 15. Пл. є все доброї гадки й веселій навіть у найтяжчих обставинах життя“ (ст. 7—8).

Такі, в загальних чертах виражені завдання, ключі й обовязки нашого пласту.

¹⁾ Відомість про ціль пласту і т. і. це витік з обширнішої статті п. проф. Д-ра Ол. Тисовського, поміщеної в „Звіті академічної гімн. у Львові“ за р. 1914. Правомис і підчеркнення (в частині) нашого референта. — (Ред.).

²⁾ Наслупаючі підчеркнення є в оригіналі.

Цього року, на свято Йордану, — яке мимоходом кажучи, випало незвичайно величаво — виступила яка сотня (або й більше) пластунів і пластунок перед непроглядною топною львівського українського громадянства й чимало причинилась до величности цього релігійного й народнього свята. Легкі естетичні однострої пластунів, гарні шапки пластунок, білі, блискучі „лілеї“ на грудях, енергічна військова постава й свіжі, молодістю та студійно порожевілі личка манили око видця, а могутній, баритонний голос „команда“ підносило їхню внутрішню силу. Цей удачний виступ є, здається, вистарчаючим доказом, що пласт під умілам проводом п. проф. Д-ра Олександра Тисовського розвивається гаразд і живе свіжим, буйним життям. (Ред. П. Ток).

„Марійське Товариство Молоді“. Львів¹⁾.

Загальною ціллю Товариства є рішучий всесторонній поступ молоді. Особливо старається Товариство поглибити у молоді релігійні, етичні та наукові переконання, подати сильні мотиви для волі, склонити до переведення правд у життя й до ширення їх по силам у дальших кругах. Плекання вищих думок та ідеалів, правдива, розумна релігійність, пильна і вистривала краця, чистість і рішучість характеру, те все частинні задачі Марійського Товариства.

Орудниками є: щире почитання Преч. Діви Марії, Покровительки Товариства, правальна стріча і виміна думок із провідником, тижневі сходини членів, добірна бібліотека всестороннього змісту, дискусії, реферати, академії, плекання товариського духа, благородних розривок і самостійної ініціативи.

Блискуча, звиш 350-літна історія Марійських Товариств, започаткованих серед українського народа великим Велимином Рутським, їх знаменитий новітній етатут і величавий сьогочасний розвій серед інтелігенції цілого світа дають запорукку на здійснення у великій мірі бажань та надій повстаючого Товариства. З другої сторони наша обновлена багьківщина більше чим коли інде потребуватиме людей всесторонних, ідейних та справдішних, сильних характерів.

З огляду на високі задачі Товариство іменно на початку приймає у свої ряди лиш найліпших учнів і через їх бажає впливати убагородняючо на студентський світ.

¹⁾ Цю відомість перепечатано з відозви, виданої Управою цього Товариства в друге, у грудні 1920 р. Звіту ми не одержали. (Ред.)

Мар. тов. молоді, отворено 25. мая 1918 р. помімо 1½ річної перерви, спричиненої історією рідної країни, розвинулося гарно й виказало невиспуху діяльність, гідну своїх ідеальних завдань. З почином сьогорічних літніх ферій числило майже 200 членів і прихильників, 4 Співосновників, 155-ох Добродіїв і звиш 40 організованих кружків Приятелів. Бібліотека зросла під хвилию (грудень 1920 р.) понад 1500 томів; випечатано й у великій часті поширено біля 14.000 примірників добрих публікацій, відбуто звиш 40 сходин із рефератами, викладами й дискусіями й повнено чимало інших благородних діл. Грошеві засоби Товариства вносили до 25. мая 1920 р. 9,097'85 кор.“

„Научний Кружок“ *укр. гім. Станіславів.* Діяльність „Научного Кружка“ цього шкільного року розвивається незвичайно гарно. Переважна часть учеників вищих клас згуртувалася в тому Кружку з ясною ідеєю: поглибити своє знання в царині письменства, рідної історії та інших галузей духовного життя. На Загальних Зборах „Научного Кружка“ уконституовано виділ. Сам „Кружок“ поділено на секції: літера-

турну, історичну, природничу та спортову.

От і зараз почалась інтензивна праця в лоні „Кружка“. Кожна секція старатється розвинутися як найкраще. Досіль відбулося 9 відчитів на різні теми. Члени в числі 150 збираються точно на сходи. Зацікавлення між учениками різними проявами духового, чи матеріального життя велике. Дякуєся на відчитих жива.

Виділ „Научного Кружка“ вшанував першого українського романтика Метлицького академію. На днях відбудеться друга академія в честь Грінченка. Заходом тогож Виділу йдуть уже проголошення до Шевченківського концерту.

Бібліотека „Науч. Кр.“ числить 700 томів та збільшується з кожним днем. Книжки ріжні, оригінальна українська балетристика, переклади, научна література та твори найкращих польських і німецьких письменників.

На загал „Научний Кружок“, що існує в нашій школі вже 9-ий рік, розвинув широку діяльність у різних напрямках, згуртував у себе поважне число членів, що є свідомі свого завдання.

БІБЛІОГРАФІЯ.

M. de Wulf, Notion de la scolastique médiévale. (Revue Néoscolastique. VIII. 177 сл.). Питання про поняття середньовічної схоластики стоїть у ряді цих kwestій, що мають доквіт себе широку літературу. Між чільнішими працями вибиваються на перше місце студії Бельгійця Маврикія de Wulf. Останніми часами відізналися деякі голоси й почали сильно наступати на його розуміння середньовічної схоластики. Як відповідь на це являється вище наведена праця.

В нас ніколи іще — о скільки знаємо — не порушувано старанніше цього питання. Частина нашої інтелігенції відноситься до схоластики легковажно а то навіть з погордою; друга частина вважає схоластику, а радше схоластичну філософію найвищим розвоєм філософії взагалі; найбільша знова часть наших освічених людей не має про схоластику ніякого точнішого поняття. Це останне тому, що в нашій *curriculum studiorum* не звертається на схоластику ніколи більшої уваги.

Все-ж таки цей безперечно величній твір людського духа і знаменний факт унутрішної культури людства — імено схоластика — зповні заслугоє, щоб виробити собі про неї яснє й точне поняття. Те поняття повинно бути зовсім об'єктивне, отже відповідати правді

й дійсності, свобідне від домішок незаслуженої слави, як також незаслуженого легковаження. І саме до вироблення такого об'єктивного поняття служити згадана, справді „фаховая“ праця вченого Бельгійця, з якою бажаємо коротко познакомити наших молодих філософів і загал цікавих читачів.

Щоби дати яснє поняття середньовічної схоластики автор послуговується методом негативним, — підносить деякі важніші противні погляди, піддає їх аналізі. Відділює зерно від полови й так під кінець стає яснє саме поняття, котре автор формує в останніх рядках. — Пояснювання починає річевим порівнянням долі готичької штуки з долею схоластики. Після цього підчеркує чотири спірні точки, що діять цілу працю на тількиж частин.

Перша частина займається питанням: Чи треба уважати схоластику й середньовічну філософію синонімами, чи радше треба би назву „схоластики“ задержати для однієї тільки групи середньовічних системів із виключенням деяких інших. Коротко: чи це те саме — схоластика й середньовічна філософія.

Друга частина обговорює питання: На чім опирається поділ середньовічної філософії на схоластику й несхоластику.

Третя частина: Чи єстvue схолястична сінтеза.

Четверта: В якому відношенні стоїть схолястична філософія до релігії.

Поодинокі питання розв'язує автор загальною в цей спосіб, що найперше ставить погляд своїх противників, а відтак обговорює його. Противник першого питання, Dr. Manser, опираючись на історію слова „scholasticus“ рішучо заявляє, що схолястична це те саме, що й усяка середньовічна філософія. Причпляти її назву тільки до однієї групи, це чистий субективізм. „Новітня научна мова, кінчає він, повинна респектувати історичне значіння термінів, що їх усвятило вживання середньовіччя“ (180).

У відповідь на цей погляд автор влучно розрізняє подвійне значіння цього слова: давнє й новітнє з XVI. в. Про значіння й уживання давнього нема що й сперечатися. Треба його залишити, а прийняти новітнє з часів ревенсансу з деякою зміною в значінні. Бчені того часу називали ним тих середньовічних філософів і богословів, про яких вони знали. „Передусім в це репрезентанти трьох великих шкіл: оккамистичної, томістичної й скотистичної“ (181). Тим то під схолястичною треба розуміти не кожную середньовічну філософію, але злуку однієї групи людей, які поставили собі задачею — своїм світоглядом станути вище кожного іншого, котрий не дається підтягнути під їхній. І хоча корифеї сучасних поодиноких шкіл не годилися в дечім, все таки вони всі старалися боронити деякі спільні правди против авверроїстів, матеріялістів і пантеїстів. І це були схолястики.

Як заключення того являється розв'язка другого питання. Поділ на схолястику й не-схолястику оснований на подвійній факті. Перший, що світогляд спільний одній групі визначних людей, вибився на першій плян, стаючись історичним першорядним фактом. Другий, це фактична стріча, зіткнення противних ідей, себ то разуразова боротьба між ними. — Цьому висновкові противиться проф. M. Gentile. Робить він закид, що обі факти це не вистарчають, щоби між цими системами зазначити таке противенство. Треба би, щоби схолястичні й не-схолястичні системи не мали нічого спільного. А чей же одні й другі націховані цєю самою бистротою. — Згода, відповідає автор. Якщо так, то взагалі неможлива класифікація системів, бо нема таких, що не мали би чогось спільного. „Системами класифікуються після своїх ріжних яєних (essentiel) частей, а не після своїх подібностей“ (185).

Цей сам M. Gentile виступає як головний противник третього питання: чи єстvue схолястична сінтеза? Найцікавіша не частина, — переведена справді по місцечьки. Автор доказує, що годі сумніватися про єстvue

вання умовою батьківщини спільно всім схолястикам. Вона становить „спільне добро“, „спільний скарб усіх шкіл“. „Люде середньовіччя не дивилися на правду, як на особисте добро-прибуток, запрацьований силами кожного зокрема, але як на невласний скарб, що його передають собі покоління, самі збогатившись ним. Філософія, це не діло одного чоловіка, але однієї групи“ (186). Образовний приклад взятий з готицької катедри дуже помагає зрозуміти одність схолястичної сінтези.

Кінцеве, четверте питання оброблене з літератцким полетом. Найперш історично причиною пояснює автор велике цінення релігії в середньовіччі, а після цього обговорює, в яким то значінні говориться, що схолястична філософія мала релігійний характер. Як один із чинників цивілізації мусіла вона станути на певнім ґрунті, на релігії й так доконувати свою далекоюсяглу роботу, діло. Однак як філософія вона не замикалась у релігії. „Інча це річ, каже автор, цивілізація середньовіччя, а інча філософія, котра є лиш одним із її чинників. Релігійний характер філософії спільний їй зі шкуною, наукою, політичною й соціальною організацією. Характери набуті при студіях філософських наук, належать виключно до цих наук. Всі, що виключно глядять на релігійний характер середньовічної філософії придержуються правди, але ми закидаємо їм неповність“ (193). Щоби отже станути на зовсім добрій дорозі, треба признати, що схолястична філософія й богослове це дві науки, з котрих перша підпорядкована другій. Це підпорядкування характеризує схолястичну філософію, але тільки з одного боку й то другорядного. От і причина, чому при її дефініції це підпорядкування не дає повного й вистарчаючого поняття про неї. А що її єдність і гармонія з католицькою догмою не в її відрубним характером, про це свідчать інші зовсім не-схолястичні системи. Пречинь не одна з їх стоїть у згоді з наукою кат. церкви. Так отже, кінчить автор, схолястична філософія тоді має правдиве значіння, як її понимається як систематичний і сінтетичний погляд на світ, котрий свою головну задачу бачить у тім, щоби його студіювати і в частинках здегерміновувати

Ціла праця не має, що до методу стисло научного характеру, в вона більше апологією цього, що автор вже давніше обробив. Автор мав на цілі подати начерк цілого питання, грукуючи свої думки біля кількох новові унених противних поглядів. У всім видно глибокий ум, що вміло добавчу роздумні ріжниці, зручно й спокійно розв'язує закиди, хоча деколи не здержується від дотепної іронії. Праця писана легким стилем, а місцями

навіть із літературним полетом. Отже читається її з зацікавленням. Молоді любители філософії найдуть у ній також взір, як забиратися до філософських виробів. — (Реф.: *И. С.*)

Лягерлеф: Дві легенди: Різдвяна ніч. Криниця трьох Мудрців.— Вид. „Добра книжка“ 2. сер. I. вип. Львів 1920. — Ціна 5 Мк.

Маленька, чепурна книжечка, естетична сказати б, коли б не два поганенькі образці її то на самім переді окладнини. Перша легенда znana вже укр. суспільности, друга перший раз во вкраїнськи. Ідея обоїх християнська: покора робить людину гідною Бога. Авторка легенд — лавреатка Нобя — не диво отже, що і стиль і само переведення ідеї дуже вдатні. Разить прохи лише складня перекладчика. Книжочка на загал любо вражає й могла би бути гарненьким даруночком для молодших. (уф.)

В. Лімниченко: З війни. Поезії. Р. Б. 1920. Львів. Ціна 10 М.

Гарненьке видання, кирилицею на білому папері, одним словом — коли б не зміст — зовсім не вбоге. Автор — студент — у щасливім положенні: мав змогу видати книжку своїм наглядом. Присвятив її борцям за волю України.

Автор розказує нам теплими словами то про смерть нашого війська, то про гудульську недолю; то малює нам сучасне село з його жителями, а там, наслідуючи народню віршову форму, дає гарненькі пісеньки „на рідню нуту“.

Деякі з них просто захоплюють своєю ніжністю, от пр. „Ой в долині цвітї“.

Збірка кінчається закликком глянути на криваві жертви укр. народу й станути з любовю до ріднього краю в ряди його борців. Ідеї збірки годі що закинути; вона наскрізь суспільницька, явище в цинішних часах доволі рідке. Речам опізуванім досить часто вмів автор надати новість форми. Та проте й він не без гріха. Деякі поезії з циклу Село не обдумані як слід і форма в них могла б бути краща. Бажалося б більшої праці автора над своїми творами та деякої вмістости в поетичній формі. У збірці слідний вплив поезії Чарнецького. Та мимо цих прогрівів вражіння з прочитаної збірки на загал добре. Побажати б хіба авторови щастя в новому виданні п. з. „Хуртовина“, яке обіцнює невдовзі випечатати. (то.)

R. Hugh Benson: Pan świata—Poznań.

Куди йде світ? До кращого. поступу, світла? чи в зло, здиціння й кінець? Проблеми, що насуваються кожному на думку, від найдавніших часів до тепер. І як їх не розвизувано! І не

злічив би. Та проте живе це питання, — хоч би і повинно перестарітися на думку декого, — і буде жити в серці кожної інтелігентної людини, котрій не байдужа доля людства. І ось одну з розвизок цього питання дає наведена книжка. А дає в цікавій формі утопійного роману. Акція йде в 2000 році. Героєм роману є Фельзенбург, президент усесвітньої республіки. На світі панує всевладно комунізм; між білою й жовтою расою погані взаємини: грозить війна. Світ страшенно поступив у цивілізації: штучні сонця, комунікація літаками, бездротний телефон і т. д.

До цих описів додає автор прецікаві пригоди: перелет літаком крізь Альпи, знищення міста бомбами з літаків т. і. А серед цієї високої цивілізації як низько впадо людство! Зматеріялізуване, не дбає про вищі думки та культуру духа, а богом їх сам чоловік. Демонічна містика цих часів та ніжна аналіза душі поодиноких героїв роману збільшують іще вартість книжки. Впрочім автор славний англійський письменник, знавий зі своїх філософично-поетичних повістей на соціальному чи історичному тлі: „Нащо авторіте!“ „Трагедія королевої“, „Діло Генріха VIII“ та „Світ всеіснуючого“.

Радимо всякій бібліотеці купити цей твір, бо справді вдовольить він як бажуючого сензації так серіозно думаючого читача. Dulce cum utili — його прикмета. (*).

FANNY IMLE. Die Frau in der Politik. Eine Einführung in das Staats- u. Wirtschaftsleben für Frauen u. Jungfrauen. — Freiburg.

Це не перша праця пані Д-р Імле на тему жінки й жіноцтва. Однак цю книжку можна вважати за першу між її писаннями. Оперта на здорових засновках обговорює докладно становище жінки в державі, її відносини до політики й до всякого питання, що торкається громадянського життя, її повинність зглядом соціальних проблемів нашої доби й модерних квічів культури (держави й церква, школа, знання, мистецтво). Поручаємо її всім, що стараються всесторонньо образуватися, передусім поручаємо її жіночим кругам, що працюють у жіночих кружках і організаціях.

Скр.

Всі рецензовані й оголошені книжки можна спроводити через нашу адміністрацію.

Надіслано до Редакції „Поступу“:

— Віденський Календар на рік 1921. Відень 1921.

— З. Лягерлеф, Різдвяна ніч. Криниця трьох мудрців. Львів 1920.

— Запорожець ч. 2. Літер.-наук. тижневик В. З. січень 1921.

— В. Лімниченко, 3 війни. Львів—Київ 1920

— Збірник Львівської Ставропігії. Т. I. Підред. Д-ра К. Студинського. Львів 1921.

Hannas Lehrjahre Erzähl. v. Jassy Torund. — 206 S. — Geb. Kr. 12.60 Verlag Tyrolia, Innsbruck.

Для самоосвіти поручаємо:

Der Bürger im Volksstaat. Eine Einführung in Staatskunde u. Poli-

tik. — 263. S. geb. Mk. 11. Verlag Herder, Freiburg i. Br.

Die Frau in der Politik. Eine Einführung in das Staats- u. Wirtschaftsleben für Frauen u. Jungfrauen. Von Imle Dr. rer. polit. — 198. S. Mk. 2.80 u. Z. — V. Herder, Freiburg in Br.

Das Buch. Von B. Arens (VIII+154 S.) V. Herder. (Einfluss des Buches, Wahl d. B., Kampf um d. B. Umgang mit d. B.)

Др. М. Чубатий: Державний лад на Зах. Области У. Н. Р. — Львів. 25 Мл.

Від Редакції.

Поява студентського часопису викликала загальне зацікавлення як у кругах молоді, так меж старшими Громадянами. Надіслані до Редакції листи, як те-ж усні заяви й GRATULACIJA пересвідчили нас, що видавання часопису відповідало загальній потребі й розбудило шире вдоволення та признання. Дякуючи на цьому місці за показану зичливість так П. Т. Старший Інтелігенції, як те-ж нашим Товаришам і Товаришкам, бажаємо дати деякі пояснення на запити й сумніви, які декуди виринули.

Запитують нас, чому не вписали іменнів усього гурту, що часопис видає, або до нього дописує. — Раз тому, що це відай не часто водиться, щоби в 1. числі всіх співробітників називати. Крім цього були ми й є пересвідчені, що імя п. Мецената, котрий прийав на себе ласкаво відвічальність, — знаного в нашому городі й по всій країні зі совісною, бездоганною званевою, письменською й патріотичною праці й широкою клієнтелі — зновні встане, щоб у повагу нашого діла розбудити довіря й бажані евентуально інформації зробити рівно легкими, як певними. — Виринуло також мале питання, чи наші молодецькі сили не за слабі до здійснення широкої й високої програми, яку ми собі поставили. — Відповідаємо на те, що саме свідомість, як високе й не легке наше завдання, спонукала нас прохати постійної поради й помочи в найвизначніших одвинцях нашої суспільности. І так, свою моральну поміч і свою цінну співпрацю жертвували панове: Д-р. Ост. Макарушка, Д-р. Вол. Охримович, Д-р. Я. Гординський, Д-р. Г. Костельник, Д-р. Олександр Надрага, Д-р. Й. Маркевич і др. Всі наведені імена вкрилися різнородною славою й є знані заголові української інтелігенції від десятків літ. — Поставлено також — (що правда, трохи дивне) — питання, чому на нашому прапорі не явисяли ми релігійного, або якого партійного (напр. соціалістичного) знамени. Відповідаємо, — що радця виражена на наш погляд доволі ясно в програмовій статті в 1. числі. Наш часопис не є аполітетичним органом християнства, ані агітаційним органом якоїнебудь партії. Стоїмо на об'єктивному становищі. Шукаємо тільки світла, правди й добра, приймаємо їх усюди, де їх найдемо, не виключаючи ніякої партії й ніякого, крім ложного напрямку; найдене світло бажаємо ширити в наших молодецьких кругах, збагачуючи ним нашу освіту й убагороджуючи серця. Не є те-ж наш часопис органом якогось то товариства українських студентів, але сподіється стати органом усього ідейного та стремлюючого до поступу, українського студентства. — Врешті в одному місці розпущено поголоску, мов-би наш вісник „засновано проти власту“. На те заявляємо усьому українському студентству, всім Тов. Пластунам і Пластункам і їхнім Старшинам, що: не то, що не думали ніколи й не думаємо поборювати високих пластових ідей і тенденцій. але противно, широ симпатизуємо з ними і сподіємось до їх поширення чимало причинитися. Думаємо, що повставші неясности були-б вистарчаючо поясненими. Остається лише прохати всіх П. Т. Старших Громадян задержати для нас свою виявлену досі зичливість. Це буде моральною поміччю для нас і злекшить вашу нелегку працю. Надіємось також на деяку матеріальну поміч, якої в сьогоднішніх відносинах, головно-ж у початках вельми потребуємо. Ця остання, не трудна до здійснення поміч позволит нам без боязлив „про завтра“ сповняти наше культурне діло для посереднього добра цілого українського народа.

Золоті слова Т. Шевченка.

„...Годіть,
Смирітєся, молітєсь Богу
І згадуйтє один другою;
Свою Україну любіть,
Любіть її.. во время люте,
В останню, тяжкую минуту
За неї Господа моліть!“

Чи ми ще відемося—321 ст.

* * *

*

„Не весело на світі жить,
Коли нема кого любить“.

Княжна—336 ст.

* * *

*

„Любіть її, думу правди,
Козацькую славу,
Любіть її!“

Гайдамаки—66 ст.

* * *

*

„Раз добром на лите серце —
В-вік не прохолоне“.

Сон—174 ст.

* * *

*

„Все розберіть, та й спитайте
Тоді себе: що ми?“

Чиї діти? яких батьків?

Ким, за-що закуті?“

До мертвих і живих...—255 ст.

* * *

*

„Ох діти, діти, діти!..
Велелика Божа благодать!“

Княжна—326 ст.

* * *

*

„Борітєся — поборетє:
Вам Бог помагє;
За вас сила, за вас воля
І правда святая!“

Сон—258 ст.

* * *

*

„Не завидуї багатому:
Багатий не має
Ні приязни ні любови,
Він все те наймає.
Не завидуї могучому,
Бо той заставляє.
Не завидуї і славному:
Славний добре знає,
Що не його люде люблять,
А ту тяжку славу,
Що він кровю та сльозами
Вилле на забаву...
Не завидуї же нікому
Дивись кругом себе:
Нема раю на всім світі
Тільки що на небі!“

Не завидуї багатому—54 ст.

Наш Прапор

ЧАСОПИС ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ШКІЛЬНОЇ МОЛОДІ¹⁾.

СИЛЬНО — ВЕСЕЛО — ВІРНО!

В. Я.

Снігом мело. Міськими вулицями
Ішло дитя убого приодіте.
З утомою боролось зі снігами;
Марне, бліде, у дивний сум сповите.

Зспинілими із студії руками
Стискало книжечку в малій торбині.
Гляділо в даль діточими очами,
Та сумно так, як не ялось дитині.

Пекучий біль і жаль, важка утома,
Здавалось, віяли з очей діточих.
Про голод, холод, недостаток дома,
Розказували сумно тії очі.

Читав я в них страшне безмежне горе
Не лиш одної бідної дитини;
Відкрив я там і безконечне море
Сліз горя нашої Великої Родини!...

Снішися, дитя, до каганця Освіти,
У голоді, в час бурі та негоди!
Кріпшися: Прийде Весна, воскреснуть
Засяє Сонце Щастя і Свободи!^{цвіти,}

К. МАЙ.

ПРОКЛЯТИЙ.

Переклав Б. Шипко.

II.

Не з печальности о наше добро,
а радше зі згляду на себе, звернув нам
господар увагу, що ми не повинні пока-
зуватись інчим гостям. Він остеріг нас,
що кімната повна путників, котрі тут
ночувати-муть. Він попровадив нас за
дім, до свого так зв. „гулістану“⁽¹⁾,
обведеного довкруги якимись напів розвал-
еними стінами. Був тут майже всохлий
корч яємину, зівала цитрина і last pot
least рожа з двома пушінками. Один кут
був накритий полотном і мав заступати
шатро, альтану, чи може, щось подіб-
ного. В другому куті цього „цвітника“
росло так багато трави, що один крілик
зівби її за п'ять мінуг...

¹⁾ Цвітник.

— Тут треба вам почувати, коли
не хочете, щоби вам переривано — ска-
зав господар, вказуючи на полотно. —
Вельо принести тут ваші річі, а описля
постараюся о їду.

По цих словах відійшов. Йому
певно здавалось, що ми нічого більше
від нього жадати не можемо. Що до
мене, то я міг в тім „шатрі“ спати так
само як і в брудній кімнаті, а „квизрак-
дар“ думав лише про батька. Все інче
було йому байдужим.

Невагом притаскав господар річі
мійого товариша, бо свої річі мав я все
коло себе, а потім подав нам їду, а саме
суху палияницю насмаровану силіснілою
оливою. Приніс і воду у збанку з від-
битим берегом і без уха, що однак на
Сході не позбавляє посудини краси. По-

¹⁾ Відділ часопису „ПОСТУП“, присвячений молодшому студентству й мо-
лоді виділових шкіл. Рік I. Ч. 2—3.

даючи вам ці „делікатеси“, сказав з поважною мінотою:

— Тишися, що я вас тут примістив. Саме недавно питалися про вас два Арнавти.

— Які Арнавти? — запитав я, бо в мені збудилось підозріння.

— Вони були тут вині пополудні. Питалися про вас сейчас, як лиш приїхали, а особливо про тебе — сказав господар і звернувся до мене. — Вони остерігали мене не приймати тебе, бо ти є християнином і хочеш прилучитись до путників в цій цілі, щоби опісля висміяти магометанську віру.

— Це правда, що я є християнином, і саме дятого немаю нічого спільного з вашою вірою. Чи ти сказав цим Арнавтам, що ми тут приїхали?

— Ні!

— То не говори їм нічого. Якщо скажеш, донесу о тобі баші. Де ці Арнавти?

— В стайні, цілком у заді, де є приміщена паша.

— Сховалися?

— Так.

— Чи це для тебе не доказ, що вони заміряють щось злого і мають нечисте сумління?

— Ні, вони-ж говорили мені, що їх вислано вас пильнувати і слідити, а на случай потреби й арештувати.

— О, це страшна брехня; вони нічого не знають про мойого товариша, а їх віддав мені баша на службу; не можеш вичитати на „тенгібі“. Вони волили втечи, а чому, то о цім всією це довідатись. Отже не говори їм нічого про нашу присутність, бо тебе може за це стрівнути кара. А на завтра вранці приготуй коні, бо хочемо досвіта виїхати.

Відійшов. Я не боявся нічого, і ані через думку не перейшло мені боятись Арнавтів; але мої сподівання і сучасні вістки казали мені як найскорше позбутися грошей і тому-то постановив я завтра скоро-світ виїхати.

О їді не було й бесіди. Ми зараз вислідили нутро „шатра“, щоби спокійно положитись спати. Стояла тут дуже мала лавка, отже ми положились на землі і невдовзі заснули сном праведних, хоч і не були певні що до Арнавтів, котрі могли увійти в город. Однак я здався на свій добрий слух, котрий би збудив мене за найменчим шелестом.

Рано збудилися ми, мимомовно невинного снування, значно пізніше, як бажали. Був вже ясний день, а до городу долітали голоси путників, котрі готувались у дальшу дорогу. Із огляду на кизра-дара, не могли ми їм показатись, отже зачекали, доки не втшилось і виїшли на подвіря. Першими, котрих ми побачили, були Арнавти. Вони стояли в отвертій брамі і поглядали в сторону дороги

з Енгірію, звідки нас сподівались, хоч о тій порі було трудно числити на наше прибуття.

— Он там стоять вони — сказав мій товариш. — Вернім до городу!

— Ні. Вони можуть стояти ще тут цілими годинами. Колиб ми хотіли чекати, доки не відідуть, стратилиб ми за багато часу. Ніч минула, отже нам мало на цім залежить, чи нас побачуть, чи ні.

Ми пішли через подвіря в сторону дому. Почувши наші кроки, оглянулися Арнавти позад себе і не мало здивувалися, побачивши нас. Чавш хотів чим скорше віддалитися, але я кликнув до нього:

— Стій! Куду йдеш? Чи ти не знаєш, що належиш до нас?

Він відвернувся і наблизивсь по малу. В його лиці можна було побачити похмурий опір. Он — баші рушив з ним, щоби помочи йому в обороні.

— Ви поїхали собі на прохід, не дозволяючись навіть у нас, — сказав я. — Сайд Калед баша поучить вас об цім, чи можете безкарно позволяти собі на таке.

— Скажи йому це! — відбуркнув чавш.

— Так, будь певний, що йому о цім донесу!

— Але скоро! Бо могло би бути за пізно!

— Постараюся о це, щоби не зайшло нічого такого, що могло би вас увільнити од заслуженої карі!

— Роби, що хочеш; нас це нічого не обходить. Не будемо товаришити гяврові, а ти не мавши права нам розказувати. Ти зробиш, що тобі подобається, а ми поїдемо своєю дорогою.

— Певно, що зроблю, що мені подобається, але чи вам також удасться зробити це, що ви хочете, то інча справа. Я мігби вам одібрати коні, бо я їх зареквірував, але лишу їх вам та бажую, щоби вам гірше не повелося.

Коли би були мудрі, зрозуміли би, о чім я говорю. Я відвернувся від них і пішов до дому, щоби пошукати господаря. Він зайшовся невдовзі і сказав нам, що в стайні стоять приготовані для нас два випочаті коні. Поснідавши пішли ми в двох до стайні оглянути коні. При докладнім розгляданні пізнав я, що лиш оден із трех коней є випочатий. Я довідався, що в часі, коли ми піли каву, Арнавти відїхали. Вони забрали найліпші коні, а нам лишили помучених дорогою. Я не робив собі з цього нічого, бо нині бажав я дістатись лиш до Урумджілі, звідки до Богдасяяну було пять годин дороги.

Дорога йшла берегом річки Тарлі. Довший час їхали ми отвертим полем. Коли здалека замааячів великий ліс, я відозвався до своего товариша:

— Мусимо бути дуже осторожні, бо в цьому лісі певно засядуться Арнавти.

— Засядуться? В якій цілі?

— Щоби нас убити.

— Убити? Чи я добре почув? Чи говорив це поважно, ефенді?

— Так.

— Уважаєш отже за душегубів цих, котрі мали нас боронити?

— За душегубів і рабівників. Я не сказав тобі ближчих пояснень, а що після мене надходить рішалою хвиля, уважаю своїм обов'язком тебе о всім повчати. Вони були при цім, коли баша говорив о грошах, призначених для твоего батька і знають про це, що я їх беру. Така сума може скусити і чесніших людей, як Арнавти.

— Перестрашуєш мене. Чиж вони ради грошей нас покинули, чи може тому, що ми християни?

— Певно!

— Але вони дістали від Сайд Каледа строгі накази, а jako жовніри мусіли б страшно за це відкокувати.

— Що до цього, то зложили навіть присягу, що свою задачу виконають, як слід. Коли однак собі добре пригадую, то зміст цієї присяги був такий, що легко можна було його обійти. Присягли що: доки буду під їх опікою, будуть старатися о мое безпеченство так, як про своє. А що розсталися з нами, уважають себе звільненими од цієї присяги.

— То лише підозріння, про котрі я іншої думки, як ти. Цеж чоловіки гідні завірення.

— На яке завірення, заслугоують це ясно нам показали. Коли хотіри нас покинути, то могли вернути до Єгиптіє. і там сказати, що я одіслав їх домів. Чому пустилися в дальшу дорогу, і що найважливіше, чому вони не їхали за нами, лиш перед нами? Я певний, що їм ходить о гроші.

— Позволь звернути тобі ще одну увагу. Вони є твоїми оборонцями, і колиб тобі що сталося, стягнули би на себе підозріння баші. Вони це знають так добре, як і я.

— Ти забуваєш, що мають великий, вибір विकрутів. Сказали би, що нас нападено тоді, коли я їх одіслав. А сума, котру я беру, представляє для них майно, навіть тоді, колиб нею поділилися. Маючи гроші в руках, не вернули би вони вже більш до військової служби. Ти можеш сумніватися, однак я є певний, що недовіра мене не млять.

— В таких разі треба їх оминати, ефенді!

— Чи є інча дорога до Урумджілі?

— Ні, можемо поїхати в право до Гадже Бекташ, а в половині дороги завернути через ліси та гори.

— Я не маю найменшої охоти. Як довго треба би окружати?

— Ми прибули би до цілі завтра вечером.

— Отже ми мали би стратити півдня ізза цих опришків? Ні, їдемо дальше!

— А коли вони справді засядуть на нас в лісі? Виравді ходить їм лише о тебе, але мене також мусіли би убити, бо я був бим свідком усього.

— Та-ж ти був офіціром, сподіюсь, що не будеш лякатися!

— Я не лякаюсь, але не хочу бути легководухом. Проти кулі скритого в лісі злочинника не допоможе й найбільш геройска одвага.

— Знаю це і не вимагаю геройства. Вистарчить і трохи остороги.

— Чи скаже тобі осторога, де сховався злочинець, щоби ти міг його поминути?

— Так. Не бійся! Маю в таких рідках більше досвіду, як сподієшся. Придивися дорогі, котрою їдемо. Земля тут м'ягка, а на ній сліди всіх, що перейшли тудию рано. Ще виразніше відтиснулися сліди копит. Доки бачимо ці сліди, досі ми безпечні, бо заки вони укриються, мусять спровадити коней з дороги і їх десь укрити.

— Видно маєш ліпші очі від мене, бо я не можу одріжжити слідів кіньських копит од слідів людських ніг. Але всеж таки ліпше не попадатись нещастю в руку.

— Ні. Коли відемо в ліс, ти оставишся децю за мною і будеш безпечний. Проче остав мені. — Я й не думав, щоби мій товариш був трусом, але я ще довго мусів його переконувати, заки він мені повірив і пустився зі мною в ліс. Не думайте, що це була бита дорога. Ні! Ця дорога раз звужувалась, раз розширялась. Отже можна було після видобити і нею не їхати. В лісі прибрала ця дорога правильніший вигляд. Ліс зачинався густими корчами, котрі поступенно переходили в дерева.

З боку дороги плив потічок, завдяки чому земля була ще вогкіша, а сліди кіньських копит зробилися значно виразнішими. Коли ми в'їхали в ліс, я зсів з коня, відопняв пояс і заложив його коневі на шию. Опісля привязав я стремено до пояса, котрий притримує сідло, і вискочив знова на коня. Віддавши кизракдарови стрільбу, щоби мені не завваджала, поучив я його, щоби їхав за мною поволі, бо я поїду наперед. Він домагався пояснень, але я не міг тепер заходитися в розмови.

Треба було вислідити місце, де укрилися Арнавти, а справа не була безпечна. Я мусів їхати індійським способом, так, щоби мене завкривав живіт коня. По стороні потока вони не могли зачїятися, отже по цім боці вложив я руку в пояс на шій коня, а на другий бік вложив я в стремено ногу. В цей спосіб одно підкоління лежало на сідлі, а друге висіло в повітрі. Держачись рукою пояса, отже шій коня, не сівів я на коня, а радше висів йому з одного боку, що його так спочошило, що не хотів спершу і кроком ступати. Однак вінці

привичайся, і як вже рушив з місця, то дав собою поводити.

Не оглядаючись ні в право ні в ліво, мав я очі влялені в землю, щоби ні оден слід не уйшов моєї уваги. Арнакти їхали поволи, щоби не відгнати путників, котрі йшли перед ними. А що ми відіхали з Богосляну невдовзі по них, то вони мусіли бути десь близько. Треба було сподіватися, що моя ціль недалека.

Я їхав чвалом, бо в цім положенні було це для мене найвигідніше. Голову держав я під шиєю коня і докладно бачив сліди, котрі нараз зійшли з дороги в ліс. Це мені вистарчало. Я завернув коня і пустився їхати назад. Недалеко місця, в котрім я наверх коня, почув я короткий оклик. Без сумніву були це Арнакти, котрі мене не пізнали, бо я показався лише на малу хвилинку.

Тепер випростував я в сідлі і вернувши до кизрақдара сказав йому, що мені вдалося вислідити кривіж. Ми могли її легко оминуть. Перебравшись через потік, зсіли ми з коней, і провадили їх з пів години через ліс. Коли ми були вже певні, що небезпечне місце далеко за нами, звернули знова на дорогу і тим способом відісталися з ліса, в котрім чекала нас невмуча смерть. Мій товариш, котрий не бачив Арнактів, не знав і не був ще доселі переконаний, що Арнакти дійсно хотіли нас убити.

Відси провадила дорога через горбкувату околицю, покриту на переїмну то зеленою травою, то гаями. Часом бачили ми між деревами село, або який дім, однак ми омивали людські оселі, бо кизрақдара знало тут і він не хотів, щоби його зневажало. Очевидно всіх стріч не можна було оминуть. За кожною мимовільною стрічею слідувала подія, з котрої ми спасались швидко, бо мали коней.

— „Ес сабі, ес сабі!“ проклятай! проклятай! — клякано за моїм товаришем. Оплювайте його, замакуйте, зтягніть з коня! Щоби його Аллах знищив, щоби його спалив і т. д.

Чим далше ми посувалися, тим більше людей стрічали по дорозі, тим більшим видавався фанатизм і загорілість. Всі йшли до Кайсаріє, де, як я опися побачив, громадилися путники з цілої околиці. Горе тому чоловікові, котрий би нерозважним ділом, або небачним словом образив піднесене релігійне чуття цих людей! Хто не є тут матомеганином, волять скритися десь між чотворама стінами. Ми не бачили ні одної особи, в котрій чи то во вбранню, чи по якій інчій признаці можна би було пізнати християнина.

З часом тільки громад путників заливало вирост дороги, що вже не можливо було їх оминуть. Всі прямували і спішили до Урумджілі, щоби насігти на пором, курсуючий по бистрім „Кізиль Ірмак“ між Урумджілі і Кайсаріє. Між

путниками не бачив я ні одного їздя, отже ми мали перед собою найгіршу збиранину, котру найлегче збунтувати. Лиш дехто підганяв вимарнілого осла.

Полудне вже минуло, коли ми побачили управне поле. Іза плотів і овочевих дерев показався мінарет. Ми зближались до Урумджілі.

На право, може о два кілометри од міста, побачив я кілька азійських дубів. Між олійними пальмами та морвами стояв невеличкий дімок, окружений докруги муром. Дальше маячив ліс. Кизрақдар вказав дім і сказав:

— Там мешкає мій батько, пустинник. До дому дістанешся легко череазагона тютюну і шафрану. Колиб віймово брама була отворена, не входи на подвіря, бо пси роздерлиб тебе. Застукай в мидницю, котра висить перед брамою.

— Добре, а де ти будеш тимчасом?

— Поїду в ліс, котрий бачиш там далі. Наколиб ти мене потребував, клякни, а я тебе побачу, як будеш надходити. Як нині не даш знаку, то я знати-му, що ти, як гість, переночуєш в батька.

— Та коли ти не маєш, що їсти. Будеш голодний.

— Коли місто не було виповнене путниками, я поїхав би до нареченої, і тому аж вечером поїду. Голодний не буду, бо на полях росте досить мейзонів, котрими насичуся. Хай Бог помагає твоїм намірам!

Стиснув мені руку і поїхав до ліса, а я звернув коня між загопи, щоби дістатися до яому.

Дімок стояв саїтно в сонішній спеці, а з корон дерев звисало зівале листя. Мур був дуже грубий і високий, в передній часті находились деревляні ворота, тепер замкнені. Побіч них висіла мала мидниця з молотком. Я запукав, а за муром відозвалось сейчас снажене брехання псів. Воно змовкло доперва на гомон якогось жіночого голосу. Потім цей сам жіночий голос спитав, чого бажало.

— Чи бувший мір-алаяй Осман Бей є в дома? — запитав я.

— Хто ти?

— Посол його приятеля, баші Саїд Каледа з Енгіріє.

— Пожди хвилину!

Я зіскочив з коня і чекав. Коли минуло з пів години, сів я в буйній траві коло брами. Знова минуло пів години. Мені не ставало вже терпцю і я запукав знова. Цей сам голос спитав:

— Хто там?

— Посол баші!!

— Зажди!

Я сів знова і чекав три години. Втім від сторони поля надійшов якийсь старий, згорблений і брудний ідуган. Він глянув на мене своїми кривавими очима і не сказав і слова.

— Чи ти з цього дому? — спитав я.

Кивнув головою, що мало означати: так!

— Чи мир-алій дома?

Знова потряс головою, здається мало значити: ні!

— Маю з ним говорити! Де він?

Ще раз потряс головою. Знетерпеливений крикнув я:

— Праношу йому гроші, багато грошей!

Ледві проминув звук чародійного слова „гроші“ закликав старець тонким, захриплим голосом:

— Гроші, багато грошей? Пожди мій сину, пожди хвилинку, улюбленче Аллаха, післанче щасливости! Іду, іду до абдала. Він тепер в місті і виголошує святі бесіди до путників. Він є наставником в секті „чок кескінлер“¹⁾ і має обов'язок з законними братами підносити в вірних охоту до святої дороги.

І побіг досить скоро в сторону міста.

— Як довго маю чекати? — вспів я його запитати.

— Кілька мінут, кілька мінут! — відповів і зник в цій хвилі.

Йому було дуже пишно. Дивна річ, як велику силу мають гроші!

Отже пустивник був наставником „звісім строгих“ Магометан. В такім разі мав я до діла з запеклим фанатиком. Радість з грошей не була менша від побожності, бо коли мені здавалося, що післанець добігає десь до міста, побачив я їх обох.

Мир алій мав около 65 літ; з виду високий, сильно збудований, строгий, а при цім мав сміливий вираз лая. Приглядався мені кілька хвиль, а потім сказав:

— Приносни мені гроші? Давай їх ту! Від кого?

— Од баші Сайд Каледа.

— Ага, це певно дар для моїх законних братів. Дай мені їх!

Виягнув руку.

— Це не дар, це щось лишого!

— Отже кажи, що це за гроші!

— Тут не скажу, о цій справі поговорю з тобою в помешканні.

— Це неможливе! До хати не пускаю нікого з чужих!

— В такім разі шкода. Посол баші не є чоловіком, котрого можна відправити з під брами, як жебрака. Іду!

Я всім на коня, він не перешкадив. Я сказав:

— Гроші є твоєю пенсією, котру ти тепер дістає. Бувай здоров!

— Стій!! — кликнув він на це, ханючи коня за повод. — Моя пенсія? Зсідай і ходи до середини!

— Я всім, позірно лінуючись, а він отворив браму кількома діями мене не зрозумілими рухами і успокоїв трех величезних псів. Старець з каправими очима

взяв могого коня. Ми увійшли в середину. Урядження кімнати було незвичайно убоге. Одиноким урядженням цієї кімнати був старий, полянялий килим. На цім дивані ми й сіли.

Старець розпливався в радості, коли я вичислив йому його пенсію wraz з відсотками і відсотками від цих відсотків. Побіг повідомити свою жінку і вернув, щоби мені заявити, що я мушу бути його гостем і піти з ним до міста, щоби повітати поодинокі громади путників і посвятити святу коровгу.

Не була це та славна коровга, котру щорічно веауть до Мекки на білих верблюдах, але мимо цього зняла мене охота скористати з запрошення.

Найперше угощено мене тим, що в хаті було найліпшим, отже молоком і овочами. Підчас цього абдаль обходився зі мною з великою чемністю. Але лиш на хвилину показав свою радість, невдовзі став знова похмурим. Властивість розмови ми не провадили, ну,—а про сына не було що й згадувати. Налів ситий мусів я піти з ним до міста. В місті було більше румовищ і каміння, як домів та більше духово вносних Магометан, чим людей.

Привіття щораз надходячих громад путників складалося переважно з крику „Аллах“, а о посвячуванню коровги волю замовчати. Люде були прямо скажені з релігійного залалу і верещали, як тигри, ранили себе, щоби пророкові посвятити свою кров та робили ще й інші дурниці. Я вельми втішився, коли вечером вивав мене абдаль йти з ним до дому на вечеру. Я цілком стратив надію говорити з абдалем про його сына. Бо батько мав не лиш каманне серце, а ще був завзятим ісламістом. Мимо цього постановив я незломно при вечері, або по вечері спробувати щастя. Але ця справа рішилась ще перед тим.

Коли ми входили брамою, мусили пси держатися з далека. При блідім світлі місяця побачив я мого коня, котрий не жадував собі трави. Сідо і поводи висіли на шку. Мир алій запровадив мене до покою, в котрім я передтим був, і віддалився, мабуть до жінки, щоби просити вечері. Ледві ввійшов, почув я оклик люти. Я пізнав голос абдала, він ревів як скажений: ес сабі, ес сабі! проклятий і Аллах Парчаліма!¹⁾

Як же я описав довідався, чекав молодий кізракдар нетерпеливо на мене, а коли стемнілося, прийшов до дому батька. Обзнакомлений з механізмом брами, отворив собі її легко, а псів не боявся, як бувший мешканець цього дому. Не заставши ні мене, ні батька, пішов до матери, де тепер прилавав його батько, котрий кинувся на сына з пастуками, повалив на землю та ревучи, як скажений віл, бив куди пошало. Мати хотіла цьому перешкодити, але абдаль тругив її з та-

¹⁾ Дуже строгих.

¹⁾ Хай тебе Аллах розгорищить!

вою силою, що вона впала в кут кімнати, де й тепер стоїла. Син мусів боронитися. Це так роздрагувало батька, що вхопив стрільбу зі стіни і вмірив в сина. Був би його леминучо засрішив, але син втік. Щоби відістатись з дому, мусів він перелігті через кімнату, в котрій я сидів. Вбіг одними дверми і хотів вже вибчи другими, коли побачив мене і пристанув. Втім показався за ним батько зі стрільбою і знова вмірив. Я прискочив до нього, відтрусив стрільбу в бік, грянув стрід, а куля перелеїла коло голови кизракдара і встрягла у стіну.

— Що це ти робиш, нещасний? — крикнув я. — Чи хочеш убити власного сина?

— Мовчи! — гримнув старий. — Чого перешкадаєш мені в покаранні цього відступника, цього пса, котрий відрікся Аллаха, цього страченого і проклятого, котрого чекає пекло wraz із всіми муками.

— Це сян твій, а ти йому батьком!

— Хай мені Аллах простить що я його батьком. А відки ти це знаєш? Чи знаєш його?

— Я їхав з ним кілька днів.

— Отже ти знав, що тут мешкав і що хотів прибути до мене?

— Так.

— І цього мені не сказав? В такім случаю він затаїв перед тобою, що став дявром і християнським псом?

— Не затаїв; сказав мені це.

— А ти його не оплював, не нагнав до пекла і до всіх злих ангелів?

Всі ці слова викидав з себе дуже скоро, стоячи передімною похилений вперед і глядів на мене блискучими очима. Був готовий до всяких насальних діл, а я мимо цього відповів спокійно:

— Як же я міг це зробити, коли я сам християнин!

— Ти... ти... ти... хрис... тия... нив? — виговорив з трудом, очі грізно вилізли на верх, а лице потемніло. Сичучи як вуж, говорив далше:

— І ти смів прийти до мене, котрого називають пустинником, до найвищого з найстрогіших? І ти смів бути зі мною при посвяченні корогви? Проч відси оба, сейчас, проч!!

Не чекав аж ми вийдемо, а вибіг і кликнув на псів.

— На Бога, боронися! — кликнув переляканий син, добуваючи ножа. — Коли ці чорти придуть тут, то буде по нас!

Старий справді нацькував псів на нас. Величезні пси воїгли так скоро, що я ледви мав час вхопати стрільбу. Коли пси впадали оден по другим, мусів я перших двох засрішити. Третього повалив я прикладом стрільби. За псами вбіг і старий абдаль, а видячи убитих псів клянувся на мене. Я мусів обійтись з ним як з чоловіком несповна розуму. Я вдарив його прикладом стрільби по голові і він упав на землю. За нами ро-

здався окрик болю. Була це жінка, котра прибігла на відгонос стрілів. Я вийшов, осідлав коня і заждав на кизракдара. Він вийшов невдовзі і сказав:

— Я успокоїв маму. Батько не є ранений твоім ударом. Мусимо віддалитися, ще заки він очунаєся!

Отворив браму і запровадив мене до міста, аж до означеного місця, де казав на себе заждати. Він пішов по мойого коня. Коли вернув, поїхали ми через місто, щоби відістатись на дорогу до Кайсаріє. Ще перед полишенням міста, побачили ми двох їздців. На наш вид усунулись вони скоро з дороги так, що ми не могли їм докладніше праглянутися. Однак передчуття говорило мені, що це були наші Арнавти.

III.

Очевидно кизракдар наївся мелянів, я був голодний. Прибувши до міста, пішов я сейчас до пекаря, щоби купити собі дещо їсти. Але путники так викупили все, що він не мав вже нічого. Щастям бачив він мене з абдалем і уважаючи мене його приятелем, одступив мені з чемности нестравну паляницю. Потім поїхали ми далше, бо мій товариш наглив і не хотів оставати довше в Урумджілі.

Я радо був би десь переночував, але він просив їхати далше до Кайсаріє, тому що його тут загально знали. Не бажаючи наражати його на небезпеку, пристав я на його просьбу.

Ма мали перед собою шість миль, що для наших коней не було легкою задачу, бо саме цієї ночі належався їм одпочинок. Дорога вела через Кізіль Ірмак, де треба було перебиратись поромом на другий беріг.

Коли ми прибули над бері, перевізник не спав. Цілу ніч прибували путники, котрих він мусів перевозити. Багато путників спало, чекаючи ранка. Пором був збудований з видутих скір, підтримуваних тростяною. Разом з нами всіло кільках путників. Перевізник мав вже відчалити від берега, коли нагло оден з них кликнув:

— Стій! Чи хочете образити Аллаха і пророка, їдучи з ес сабі, з проклятим? Отце стоїть він між вами! Хай його Аллах погубить!

Деякі одсунулись од нього, кількох плонуло і всі вийшли на беріг. Дякуючи лише мойому грубому поведенні, показанні тензібу і щедрій нагороді, переправив нас перевізник на другий беріг. Запевняв нас, що мусить обмяти пором і одчистити його одмовленням агуствів з Корану, щоби правовірний магометанин міг на нього сісти. Ця подія нас розгнівала, але опісля й вийшла нам на користь.

Ніч була тиха й ясна. Місяць світив з безхмарого неба. Їзда не справляла нам жадних труднощів. Прид ним сийві місяця пізнало кизракдара к'ькох пут-

ників. Слідували подібні події, як давніше. Поза цим, аж до самого Кайсаріє нічого особливого не дучилося.

Піано, бо вже перед полуднем, дістався ми до цього міста, положеного у підвізжя гори Арджішу. Є це прастраре місто і в давних часах називалися Мазаца; опісля Caesarea Eusebia або Caesarea ad Argeum montem і є найславішим із всіх міст, котрі називалися Caesarea. Тутешній пізніший грецький митрополит посив титул Hypertinorum hypertinus et totius Orientis exarchus. Місто має вузкі та брудні вулиці. Я помітив кілька добре побудованих і гарних домів, з котрих в однім мешкав французський консуль. Перед брамою цього дому посадили ми з ковей.

Кизракдар впеивяз мене, що нас приймуть тут як добрих знайомих або приятелів. І дійсно так було. Консуль, великий купець, був побожним, поважним, а при цім дуже чесним чоловіком; його жінка надзвичайно чемна і мпла, а дочка, правдива краса. Нічого дивного, що вона полюбила серце мойого нового приятеля.

Вперед широко оповіли ми нашу вчорашню пригоду, та зійвши знамениту вечеру, пішли ми спати, хоч це було по-полудне. Кизракдар з розрадуваним серцем клався на спочинок, бо досягнувши посаду, дістав обіднянку од консуля, що ще нині або завтра означить час веселія.

Я скоро заснув, але небавом збудив мене страшний крик перед домом. Я встав, щоби довідатися, що такого случилось, коли в іг нечаяно зажуруений консуль і закликав:

— Ви вже не спите? Це добре! Подумайте лиш, що ви і мій зять маєте бути арештовані. Перед домом стоять жандарми з великою товпою людей.

— Арештовані? За що? — спитав я.

— Закидають вам, що нині в ночі вломилися ви до пустинника, обікрали його, а навіть зранили! Він дістав вчора багато грошей, а ви мали їх забрати. Пустинник прибув тут за вами і доніс об цім Каді-єви¹⁾

— Так! Цеж в найбільшому ступні займаюча справа. Наперед везу йому гроші сорок географічних миль²⁾, а опісля вломлююсь до нього, щоби йому їх вкрасти!

— Так, це глупота, але це для вас небезпечна і поважна справа.

— Як це?

— Ви ще питаєтеся про це? Ви опираєтесь на цім, що ви чужоземець, а я консулем. Можу відважатися видати вас, це правда, але розважте, що це час гаджі³⁾. Магометанин є необчислимий. В місті є тисячі пучників і вони розта-

борились по вулицях та площах. Хай лиш мала іскорна впаде на легкопальні маси, а може повстати пожар, котрого наслідки геді обчислити.

— Здається мені, що четверта часть мешканців цього міста складається з християн.

— Так, але з Вірмен, котрі супроти нас кількох католиків є більш ворожо уособлені, як магометане. Кілько то разів ці Вірмени переривали нам католикам богослуження і ми були приневолені відправляти його потайки, кілько то разів грозили нам спаленням нашої каплички! Ім не можемо вірити. Признаюся, що я є в великим клопоті...

— ...Котрий дуже скоро скінчиться, бо не маю наміру справляти вам трудности своєю особою. Скажіть ще одне: чи можете відмовити видачі кизракдара?

— Ні, він є турецьким підданним.

— В таким случаю прошу нас видати.

— Так говорите, бо недоцінюєте небезпеки, в якій ви тепер находитеся. Чи чуєте?

Звернув мою увагу на крик з надвору:

— Ес сабі! ес сабі! Крістіянлар дишари, дишари крістіянлар⁴⁾.

Була вправді небезпека. Колиб ми дісталися в руки цих озвірилих людей, булиб лас певно вбили.

— Чи ваш дім має лиш один вихід? — спитав я.

— Ні. Через город можна вийти на інчу вулицю!

— А кілько жандармів прислав Каді?

— Шість.

— В таким случаю, хай трех впровадять нас через город, а трех хай уснокоять товпу, калучи, що ми вже у каді-я.

— Так буде добре, monsieur⁵⁾. Я буду вам товаришити до кадія.

— Дуже добре, monsieur! Наша невпінність покажеться небавом, може бути, що не обійдусь без вашої помочи.

В дві минути опісля йшли ми всі в товаристві трьох жандармів вузькими вуличками до мешкання кадія. Із собою мав я все, навіть свою рущицю. Провраджено нас через велике подвіря, на котрім стояла також товпа людей. Був це день розправ, котрі на Сході рівнаються театральним виставам. Люде прислухуються розправам і присудам, котрі сейчас виконуется, при чім не обходиться без батогів. Опісля увійшли ми до великої кімнати, котра була урядовим покоєм каді-я.

Представником великодержавної справедливости, котрий сидів сам в кімнаті, був товстий Турок о добродушнім вигляді лица. Привитався з консулем, подав йому руку та вказав рукою на

¹⁾ Каді — суддя.

²⁾ Географ. миля = 7 км. 320 м.

³⁾ Час гаджі — час походу пучників до Мекки.

⁴⁾ Проклятий, проклятий! Християн видати, видати християн!

⁵⁾ Пане.

цілий ряд люжок, котрі лежали на килимній побіч м'яски з розжареним вугіллям. На кизракдара, як на відступника навіть не глянув, удаючи, що його не бачить, а поглянувши гостро на мене, сказав:

— Коли ти вкрав гроші, то призначайся сейчас!

Місто відповівши подав я йому мій тенгіб і сів побіч консуля, щоби запалити і собі люльку. Це заховання і зміст письма вправило кадї-я в клопіт. Потер чоло, а опісля й ніс, поскробався за вухом і сказав:

— Дійсно ця справа виглядає цілком інакше, як я думав! Чи не правда?

— Може — відповів я. — А як ти собі це представляв?

— Що ти злодій.

— Так, це очевидно було дуже просте! Ти певно постановив дати мені кількадесят батогів, а опісля запропорити на довгі літа до в'язниці. Але я передівсім не є злодієм, а по друге я є чужоземцем і цю справу мусів би судити хто івний.

— Але ти був учора у Османа Бей, бувшого мір алая, прозваного тепер пустинником?

— Так. Я привів йому гроші, завірені мені башою Сайд Каледом.

— Оповідж, коли ти прибув до нього, коли відійшов, та що між вами случилось.

Я сповнив його бажання і оповів все широко. На кінець згадав я й про обох Арнавтів. Кадї прислухувався мені уважно, перечитав ще раз тенгіб, ударив рукою по папері і сказав:

— Твоє оповідання і цей тенгіб потверджують усе. Чоловік, котрому баша повірює так велику суму грошей, не може бути злодієм. Прикажу прийти пустинникові.

Кивнув на одного з жандармів, котрі нас привели і стояли тепер в середині. Жандарм відійшов і за кілька хвилин появився з мір аляем. Побачивши нас, кинувся старець на swojego сина, вдарив лівою рукою в лице (праву мав на об'язці) і крикнув:

— Проклятий відступнику, псе, злодію власного батька! Хай тебе Аллах розторощить! Давайте гроші! Де їх маєте? Певно ними поділилися!

Опісля прискочив до мене, ставув переді мною витягнув пистул, і кликнув:

— Зраднику! Брехуне! Убийнику, скажи сейчас, де гроші, бо зараз буде по тобі. Перед домом стоїть багато вірних, котрі тебе розірвуть, якщо не призначайся!

Очевидно я й вусом не моргнув, а кадї гримнув:

— Мовчи шівголовку! Цей ефенді, то славний учений з Франкістану, а не злодій. Він тїпється довірям нашого славного Сайд Каледа.

— Це він, знаю певно! — одповів абдаль. — Він хотів мене убити, але

ранив лиш руку. Куля перейшла через мясні і встрягла в стіні. Я маю з собою свідка, котрий може потвердити, що цей християнський пес з Франкістану має мої гроші.

Старий представив кадї-єви, все що случилось. А оповідав він ось що: В годину по нашім відїзді пішов він спати, а по перечисленню грошей сховав їх перед жінкою до шафки. Ця шафка стояла на спальнім килимі між ним а жінкою. В недовзі почув він шелест, сягнув рукою по шафку і зловив руку чоловіка, котрий хотів вкрати шафку. Слідувала бійка і показалося, що в кімнаті було двоє вломників. Один з них втік із шафкою, а другий придержував старця; опісля втік, а видаючи, що його переслідують, вистрїлив з пістоля. Стрїл ранив старця в праву руку і відстрашив від дальшої погоні. Без сумніву злодії влізли через мур і підглянули, коли він числив гроші. Двері не мали замків, а влім вдався завдяки цьому, що я побубив псів.

Пустинник показав сплющену револьверову кулю; тим часом виявилося, що ні я, ні кизракдар не мали пістолів. Свідком старця був путник, котрий зневажив нас на поромі. Мого зізнання були для нас радше корисні, бо кадї довідався, що підчас рабунку ми були вже далеко за рікою. Мимо цього абдаль обставав при своїм. Присягнув, що ми є злодії, але кадї приказав йому віддалитися і загрозив бастонадою, якщо старець буде мене дальше обжигати. Тепер звернув старець всю свою лють на сина, чого йому кадї не боронив. Не одозвався він до кизракдара ні словом. Для нього, як правовірного магометанина, „проклятий“ цілком не існував.

— Сабі, поганий сабі, ти ограбив рідного батька! — кричав старий, ударяючи сина по лиці пліюючи на нього. — Аллах парчаляма, хай тебе Аллах розторощить! Не знаю чи піду до неба, бо ти є моїм сином і ти позбавив мене щастливости вічного життя, роскоші раю! Щоби тебе всі чорти пірвали!

Так заховувався бувший мір алай. Кизракдар, як увязнений не міг віддалитися, а як синові не личило йому пориватися на батька, отже мусів зносити всі зневаги. Кадї не перепиняв. Але мені було вже цего за багато. Я встав, всунувся між батька і сина, та крикнув на абдаль:

— Мовчи вже! Це все, що ти говориш до сина односиться і до мене. Чи маю вівзати помочи кадї-я?

Це допомогло. Старець одвернувся до мене і сказав:

— Так, я мущу тут мовчати, бо очі суду навістила слїпота, але Аллах розсудить між вами а мною і то ще нині! Хай вас Аллах розторощить.

Відійшов і то в час, бо кадї чувся обиджений словами: „очі суду навістила

сліпота", однак дозволив віддалитися йому безкарно. Суддя перепросив нас і ми одійшли.

Підчас цього підбурював дустинник проти нас товпу. Коли ми показалися на подвірю, прийнято нас визвищами. Ми не могли вийти брамою, бо дикі крики наглядно вказували, що нас жде. Ми звернулися до задніх дверей, котрими нас впродовженню. Розярені магометане кинулися за нами. Коли ми вийшли на малу вуличку, побачили ми з правого боку другу товпу, котра рушила на нас від проводом обох Арнавтів. Липалась нам дорога на ліво, отже цєю дорогою ми побігли, бо наглядно бачили, що нас хочуть злічувати¹⁾.

— Тримайте невірних, проклятих! — ревіла товпа, біжучи за нами. — Невдовзі заступила нам дорогу інча громада, тому чим скорше скрутили ми в бічну вуличку і бігли так далі, аж змінили погону. Вкінці ми задержались, щоб трохи одсагнути. Ми знайшлися на полудневім вивіді міста. Неустанні крики вказували, що ціле місто двигнулося, щоб нас зловити.

— Вертати безуслівно не можете — сказав консуль — ідіть на гору до каплицьки; там будете безпечні. Я повідомлю вас, коли можна буде вернути до міста. В місті правдива революція, боюся о інших католиків. Спробую піти домів, щоб їх остережи.

Ми мусіли розстатися. Я пішов з кизракдаром, котрий добре знав околицю міста, на гору, де ми досить добре укрилися в хащах.

Гора Арджіш, під котрою лежать Кайсаріє, звана в давнині Mons Argaeus, це великий, вигаслий вулкан, стрімкий, порізаний дикими прогалинами та сягає своїми кратерами до границі вічних снігів. Товариш провадив мене вузкою, добре витоптаною стежинкою. Оминаючи скали звертали ми то в право, то в ліво, і задержалися перед деревляним будинком, котрий стояв на вистаючій скалі в роді проповідальниці. Була це каплицька, в котрій небагато католиків відправляло богослуження. Ця скала висіла над страшною пропастью. По лівій руці була щільна, закрита корчами. Кизракдар всунув з один корч руку та потягнув за укріптий там шнур. На нім висіла дошка, може на три лікті довга, котру він положив над пропастью. По цім „мості“ перейшли ми на другий бік щільни і втягнули за собою дошку.

— Так. Тепер ніхто до нас не прийде, тут ми зівсім безпечні. Лише я і моя наречена знає цю кривку. Міст з дошки видамав я; тут навчала вона мене святих правд віри.

Ми сіли на березі пропасти. Під нашими ногами лежало місто. По вули-

цях товпилось муравлище людей, ще більше роздратованих. Дивлячись на каплицю з другого боку бачив я, що вона стоїть на вельми небезпечнім місці. Скальна віднога, на котрій побудовано каплицю, була потріскана і частями лупалася. Тягар каплицьки міг він ще вдержати, але більше людей ризично ні. Коли я звернув на це увагу кизракдара, відповів, що і йому так видавалося, однак з часом привичається на вид небезпечки. Ще не прогомоніли його слова, коли ми вчули нараз по другому боці щільни голоси. Розхиливши дещо корчі побачили ми наших гонителів, дустинника, обох Арнавтів і багато людей. Було чути навіть їх розмову. Отже ми помилялися, коли думали що вони стратили наш слід. Вони знали що ми тут і небагом заповнили каплицю й місце перед нею. Колиб нас там найшли, булиб нас певно убили. Але нас не найшли і це вправило їх в таку люту, що підпалили каплицю. Серед радісних криків і богохульних слів стояли, дивлячись на горючу каплицю. Втім побачив я легку щільну, котрої я передтим не бачив, а котра з паленою шкорою розширилася... Скала обірвалася... Забуваючи о своїм положенню, крикнув я голосно, щоб їх остерегти, але в тій хвилі стратив я все з очей; скала зникла разом з горючою каплицю і людьми. По добрій хвилі почили ми з бездної пропасти страшний гук. Кизракдар зірвався, заслонив собі руками лице, і крикнув:

— Мій тату, мій тату! Бог розсудив нашу справу, і то в так страшний спосіб.

Хотів бігти в долину, але я здержав його. Не було вже чого ратувати, бо люде котрі впали з такої висоти, мусіли поторопатися. Тільки ми могли врятуватися, а то в цей спосіб, що лишилися тут в укріттю.

Найблищі години не дадуться попросту описати. Здавалося, що на долі зібралася вся людність міста, щоб видобути трунів з під кам'яних відомків. Мій товариш був у страшному стані. Коло вечера почули ми якийсь жіночий голос, котрий нас кликав. Ми зійшли і йшли в сторону, звідки походив голос. Була це наречена мого приятеля; коли вона його побачила, кинулася йому на шию, з радісним хлипанням. По кількох хвилинах вдалося нам її успокоїти і вона оповіла, що сталося. Загально думано, що і ми впали в пропасть. Прибув і сам каді, щоб провадити роботами і розпізнавати трунів. Багато не можна було й пізнати, а коли з під румовищ видобуто й Арнавтів, пригадав собі суддя мене підозріння та кавав перешукати їхні кишені. І дійсно знайдено гроші і це зівсім зняло з нас підозріння. Мамо цього не вважаю я безпечним показуватись фанатикам, бо хоч невинні, могли ми стягнути на себе підозріння, що ми при-

¹⁾ Злічувати — без суду покарати (убити).

чиною смерті так багато людей. Знайдено також і тіло пустинника, але в страшному стані. Ковсуль велів забрати його до свого дому.

Молода Французка вернула, щоби повідомити родичів, що ми живі і здорові. Коли смеркало, вийшов нам на стрічу сам консуль. З ним пішли ми потайки і неспостережені ніким до його дому. Кизракдар хотів передівсім побачити батька, та пішов в кімнату, де лежало його тіло.

„Аллах парчалама, хай тебе розторощить Аллах!“ Цей проклин повтаряв старець найчастіше, а тепер лежав сам поторощений. „Аллах розсудить між вами а мною і то ще днесь“... О з якою

страшною докладністю сповнилися його власні слова.. Аллах розсудив!..

На другий день при сьйві місяця поховали його „наставника найстрогіщих“... католики. Кінний цісланець спровадив на похорон і його жінку.

Син розторощеного Аллахом є до нині кизракдаром в Малятіє і довів цю стаднину до голосної слави Його наречена лишилась для нього дальше цим, чим була передтим, це є промінням ясного сонця. Щастя та благословення спочиває на всьому, що вони роблять. І вже давно пущено в непамять страшне слово:

„Ес сабі“ — проклятий!..

(Кінець).

Загадки.

1. Географічно-історична.

Замініть хрестики буквами, щоб дали такі слова:

- Xxxx височина в Азії.
 Xxxx бог Вавилонців.
 Xxxx житель Мокки.
 Xxxx ріка в Африці.
 Xxxxxxx жителі країни, крізь яку плине ця ріка.
 Xxxxxx оден з перших царів цієї же країни
 Xxxxxxxx оден з народів, що жив перед
 Жидами в Палестині.
 Xxxx місто, де І. Христос воскресив молодця.
 Xxxx перший убийник на землі.
 Xxxx українськвій князь.

Перші букви слів, читані з гори, дадуть імя й назвисько автора „Мойсея“.

2. Літературно-історична.

Замініть хрестики буквами, щоб дали такі слова:

- 1) Xxxxx сучасний укр. поет.
- 2) Xxxx імя укр. поетки,
- 3) Xx назва букви „р“.
- 4) Xxxxxxxx назвисько автора вірша „Орел“.
- 5) X ір.

Перші букви слів читані з гори в долину дадуть імя (здрібніле) цього же поета, що його назвисько піді.

Хто перший відгадає обі загадки дістане в нагороду книжечку: К. Май, Проклятий і поезії Василя Лімниченка з війни.

Кожний ідейний студент і студентка повинні передплатувати свій студентський часопис „П о с т у п“.

Видає: Редакційний Комітет.

За редакцію відповідає: Д-р Ол. Надрага.

Печатня Ставропигійського Інститута під управою Ю. Сидорака.

Переписка Редакції.

Р. Ф. Стрий. Ви впали жертвою інтриги. Провірте діло критично й годі можемо ручити за Ваше повне відволоння. — Ю. Р. Станіславів. Спасибі за прихильні слова і щирі бажання. Загадка, яку поставили нам усі То арши зі Станіславова розв'язана. Відповідайте на анкету заповіджену в 1. числі. Гарзд! — П. Теодорович. Лаврів. Дакуємо щиро за заповіджену співпрацю. Дрібний гатунок черенок до часопису вибрано свідомо з тої причини, щоби більше матеріалу змістити. — Й. Р. Станіславів. Водіте, чи наш часопис не схоже Вас зробити „клерикалами“. Чи справді так? А де ж у ньому доглянули ви клерикалізм? Стоїмо безумовно на об'єктивному становищі, працюємо для правди й вітано й приймаємо її всюди де лиш її найдемо: в „клерикалів“ і „радикалів“, у поган і в християн, у комуністів і соціялістів. Більше кричизму й рівноваги духа! — В. Р. Львів. Пишете, чому не пишемо про релігію зокрема-ж про християнство. Чи-ж в одному числі можна було порушити всякі теми й усякі предмети? Приїде пора й на ці теми. — Декому з Пластувів і з Пластунів в однім городі одного краю. Відмовляю Товаришам і Товаришкам надати часопису, кажучи, що часопис „проти пласту“ й т.і. Чи в 1. числі було хоч одно слово про пласт? Де критика? Де бистрота ума і благородність гідна лицаря прапора „Скоба“? Ви поступили проти високих та благородних тенденцій пласту. Й не пласт цьому винуватий, але такі — піде правди діти — Ваша безкритичність, яку Ви може не дійноді, та тут виявили. Мп жаліємо Вас, бо Ви впали жертвою обману, якого джерело нам доволі знає. Сподіємся, що на будуче покажете більше бітроті й більше обережності, а нашу пімсту за дотеперішню необережність покаж мо тим, що в „Постуні“ пишавімо про ідейні й високі тенденції пласту і славного „Скоба“, та його ідеї й його вв майбутній орган поширять. Sina ira et studio! Гарзд! — В. Г. Львів. Кажете, що часопис за дешеувий, як на свій добрий папір і багатство змісту. Декому знова видалась ціна за високою Правда в тім, що ціну обчисляли мп як змога найнижче. — Що ціна за висока, цього ніхто серіозно не каже. Ось раз або два не йдіть до кіна й уже маєте передплату аж на 3 місяці. Чи-ж не так? — М. Д. Винники. Бажаєте в часописі ілюстрацій. Це не виключене в майбутньому — та не забувайте на „пресовий фонд“ „Постуну“. Одно число з кількома картинками коштувало-б у наладі кілька, а то й кільканайцять ти-

сяч більше, а поодинокі примірянки було-б 2-3 рази дорожчі. Тож під цю хвилю годі. — До Товаришів ежжовнірів. Хто хоче здати матуру, хай зголоситься до Адм. „Постуну“. Як буде відповідне число охотників (найменше 20!), тоді постараємося отворити курси. — Ром. К., Комарно. На поставлене питання, чи рух (Bewegung, motus) є еством розумовим (Verstandesding, ens rationis) із основою в речах (як нпр. час), чи противно: еством реальним (ens reale) — одержали ми від нашого співробітника, проф. стислого філ., таку відповідь: „Треба розрізнити два роди руху: рух місцевий і рух у ширшому значінні. Рух місцевий, це перехід із місця на місце, зміна місця, (перейзд желізничі зі стації до стації). Рух у ширш значінні це перехід з одного стану в другий, (прхтось із недуги приходить до здоров'я; дитина виростає в зрілу людину). Оден і другий рух годі примістити в категорії самовсобнів (Substanz), бо сам у собі не має буття, але треба його примістити в категорії прибутнів (Akzidenz), бо має буття (то євнє) в другім, це є: в самовсобні. Все-ж таки речі відбувають рух незалежно від нашого думання, отже рух є еством (прибутнем) реальним (ens reale). Й саме цей рух є реальним підкладом до поняття часу, котрий (— як п. Р. К. добре зазначив —) est ens rationalis tantum — cum fundamento in re“. — (Реф. Д. Гол.) — Всім П. Т. Читачам „Постуну“: Для солідного звикінчення відповідей на анкету (ч. 1., стр. 16) продовжується їх речинець до 1. квітня ц. р. — Інформація.

М. С. Питаєте нас у справі доповнення матури гімназійної до семінарійної. Ось Вам у відповідь слідуєть інформація. „Доповнюються такі предмети, яких у гімназії обовязково не учитьса, а саме: педагогіку, каліграфію, рисунки, спів, гру на скрипках, руханку і гігієну, і дівчата жіночі ручні роботи, а мушци господарство. З педагогіки треба переробити після підручника Барановського або Матусяка: педагогіку загальну і дидактику, а після підручника Майхровича „Історіє педагогіі“ з узягденням українських шкіл, про які згадується в українській літературі й історії. З каліграфії треба переробити (польський) підручник Новіцького і навчатись гарного й рондового письма. З рисунків треба знати підручник і флембювського до науки рисунків і перспективи та треба вміти нарисувати з моделю предмет (птицю, збанок, орнамент то що); зі співу треба знати історію музики

(після підручника Н. Левицького: „Нарис історії музики“) й теорію музики після підручника того-ж автора, який небавом вийде з друку. Крім того треба вміти брати секунди, терци т зв. „фасолькування“. З ігри на скрипці треба вміти Гоманна „Violinschule“ 1, 2 і 4 зошит. Гра на скрипці є обовязкова і анавням ігри на інчїм інструменті заступити не дасться, однак за два, три місяці пильної науки предмет дасться опанувати. З руханки треба знати підручник (польський) Цевари і „Впоряд“ І. Боберського, а крім того „Гри й забави дітей“ тогож автора. (Небавом вийде також український підручник для руханки, зладжений Михайлом Тараньком) Зі жіночих робіт треба мати вправу в шитті білля, цированні, значенні білля гафтуванні, робленні на вітці і крою білля, а також наукові пляни що до ручних робіт в народ. школах. З науки господарства треба переглянути книжочки „Просвіти“, що трактують о таких речах. З гігієни треба вміти особливо шкільну гігієну й поміч у наглих випадках. Рухлива накладка М. Таранька видасть небавом і підручник до гігієни Д-ра Ол Барвінського. Писемний іспит складається тільки з педагогіки. Як хто в гімназії не ходив на науку польської мови і на свідочстві з VI VII і VIII. кл. з польської мови не має нот, то здає й польську мову письменно і устно. З усіх

гімназійних предметів треба одначе знати методику цих предметів у народній школі то є: як, що, коли б-реться в народній школі. До методики є добрі підручники в польській мові Палляна, Фалькевича, Курпловича і пчі.

Кожний кандидат обовязаний перевести при комісії практичну іспіцію в народній школі на задану тему.

Подання до літнього реєнція треба вносити або до „Дирекції державних, українських курсів семінарійних“ у Львові (для мушци і дівчат), або до Перемішля (лиш для дівчат). Реєндаць до вношення подань літнього реєнція триває до кінця лютого, а до осіннього реєнція — до кінця липня. Подання остемпльовується на 10 марок, а кожний залучник по 2 марки.

Залучники є такі: 1) метрика хрещення; (замужні жінки й метрику вінчання); 2) свідочтво здоровля від повітового або шкільного лікаря (у Львові Д-р О. Барвінський, ул. Хоружани ч. 10); 3) свідочтво моральности від світської й духовної власти; 4) урядове потвердження тожсамости особи на світліні; 5) свідочтва з VI, VII. і VIII. кл. і матуральне; 6) curriculum vitae, то є короткий опис життя; 7) спис нерероблених підручників.

Отже з Богом до праці, а кожна наука придасться, особливо тепер, кождя для нашої молоді університет замкнений“. (Реф.: Впр. о. Дпр. Юл. Дзеровкт).

За цю часть Редакція не відповідає.

КНИГАРНЯ
Ставропигійського Інститута
ЛЬВІВ, вул. Руська ч. 3.

Має на складі: всякі церковні книги; друки церк, поодиноко і оправлені; великий вибір молит-єнників власного видання й ОО. Василян; образці; книжки до народ. шкід. На замовлення висилається відворотно за поспілатою.

ПАПЕРИ всякого рода, **ПРИБОРИ** шкільні і канцелярійні, **ВИДІВКИ** власного і чужого пакладу, **ГУЦУЛЬСЬКІ ВИРОБИ** з вовни, дера і майоліки

продає найдешевіше найбільший у Галичині Український Гуртівний **Склад Паперу**

СОЮЗНИЙ БАЗАР

у Львові, вул. Руська ч. 20.

Присипайте датки на Пресовий Фонд „Поступу“!

Вважайте це своїм народнім обовязком, щоб наш часопис як найкраще розвивався.